

3 p.

22 p.

34 p.

40 p.

Redakcijos skiltis	2
Didieji nutrūktgalviai. Pirmieji Lietuvos karių šuoliai su parašiotu	3
Nuo grandinio iki seržanto majoro...	8
Kontradmirolas Frederikas Edvardas Bakutis. Pilotas asas	12
Istoriniai karių pavadinimai grįžta: ulonai	17
Mokslai JAV: tradicijų gniaužtuose	22
EUROCOPTER – karių ir civilių poreikiams	30
Išgyvenimo pratybos Lietuvos kariuomenėje	34
Rytojaus ginklai kuriami šiandien!	40
Lietuvos vietinė rinktinė. Įkūrimo ir kovos istorija	46
Gabrieliaus kariai	53
Kaip lietuviai imperiją vedybomis kūrė	56

+ plakatas

REDAKCIJA: ▶ vyr. redaktorius Darius Varanavičius, tel. (8 5) 210 3897 ▶ redaktorius Kazys Jonušas, tel. (8 5) 264 8573 ▶ korespondentai: Lijana Cibulskienė, tel. (8 5) 210 3896, Juozas Pocius, tel. (8 5) 210 3895, Ilona Skujaitė, tel. (8 5) 210 3896, Darius Sutkus, tel. (8 5) 273 5744, Dalius Žygelis, tel. (8 5) 273 5744 ▶ dizainerė Aistė Lapinskaitė, tel. (8 5) 210 3896 ▶ stilistė Daiva Turčinavičiūtė, tel. (8 5) 273 5690 ▶ I viršelyje – privačios kolekcijos nuotr.; II ir III viršeliuose – kpt. R. Jarecko ir E. Sereikatės nuotr.; vidiniame atvarte – Lietuvos kariuomenės fotografo Leono Matkevičiaus (1922 m.) nuotrauka (iš privačios kolekcijos); IV viršelyje – Vytauto apygardos Lokio rinktinės partizanai, 1949 m.; Genocido aukų muziejaus fondų nuotr. ▶ Adresas: Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius ▶ Norintiems prenumeruoti šį žurnalą, kreiptis tel. (8 5) 210 3897, 273 5550 arba el. p. Darius. Varanavicius@mil.lt ▶ Leidėja – Krašto apsaugos ministerija ▶ Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone. Nuotraukos, rankraščiai negrąžinami ir nerecenzuojami. ▶ Tiražas 2 500 egz. ▶ Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras, Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r. ▶ Formatas 60 x 90/8. ISSN 2029-5669

▶ Lithuanian military magazine KARYS ("The Warrior"): Totorių str. 25, LT-01121, Vilnius; phone (370 5) 210 3897, fax (370 5) 273 5550, email Darius.Varanavicius@mil.lt

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos

D e k l a r a c i j a

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaudama visas Lietuvos teritorijoje esančias vieningos vadovybės vadovaujamas karines visuomenines grupuotes, būtent:

Gerbiamieji KARIO skaitytojai,

vasaris ir vėl primena mums atsigręžti į vieną svarbiausių datų Lietuvos istorijoje. 1918 m. vasario 16 d. Vilniuje Jono Basanavičiaus, Antano Smetonos ir kitų signatarų pastangomis po ilgų ilgų okupacijos bei priespaudos metų buvo atkurta Lietuvos Valstybė.

Tačiau vasario 16-oji svarbi ne tik dėl 1918-ųjų. Būtent šiemet vasario 16 dieną švenčiame generolo Povilo Plechavičiaus suburtos Lietuvos vietinės rinktinės įkūrimo 70 metų sukaktį. Rinktinės, kuri artėjant Antrojo pasaulinio karo pabaigai stengėsi išsaugoti laisvos Lietuvos ir jos savarankiškos kariuomenės viltį. Į šią rinktinę ėjo vyrai, buvę Lietuvos karininkai, nepanorėję 1940 metais užsidėti raudonų okupanto antpečių, o 1944-aisiais visomis išgalėmis priešinęsi lietuviško SS bataliono formavimui.

Dalius Žygelis ir dr. Arūnas Bubnys, parengę straipsnį apie generolo Povilo Plechavičiaus rinktinę, rašo, kad jai nepavyko tapti Lietuvos kariuomenės užuomazga, o vokiečiams nepavyko atlikti masinės mobilizacijos ir paversti lietuvių patrankų mėsa Rytų fronte. Išvengę nacių suėmimo Vietinės rinktinės kariai, atėjus sovietų okupantams, tapo Lietuvos partizanais ir svariai prisidėjo prie dešimtmečius trukusio ginkluoto antisovietinio pasipriešinimo.

1949-ųjų vasario 16-ąją, šįkart jau bolševikų okupantų vėl mindomoje Lietuvoje, Radviliškio rajone, Mėnaičių kaime, po ūkininko Stanislovo Mikniaus svirnu iškastame ankštame bunkeryje, susirinkę Lietuvos partizanų vadai pasirašė Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos deklaraciją – ji paklojo Nepriklausomos valstybės atgimimo pamatus. Pirmasis ją pasirašė buvęs Lietuvos vietinės rinktinės 310-ojo bataliono vadas Jonas Žemaitis...

Pagarbiai

DARIUS VARANAVIČIUS
Vyriausiasis redaktorius

Okupuotoji Lietuva
1949.II.16.

Dytante

LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkas

Jaušlajis
Larisa

LLKS Tarybos
nariai:

Tranung
Valdas

Uspalis
J. Dauany
Čadgaila

DIDIEJI NUTRŪKT GALVIAI.

*Pirmieji Lietuvos kariu
šouliai su parašiotu*

» Ilona Skujaitė

Pavojaus jausmas visuomet lydi pirmuosius. Iki 1928 m. mūsų šalyje su parašiotu buvo nuleistas tik smėlio maišas, ir tas nesėkmingai. Tuo laiku pirmasis žmogaus šuolis iš tiesų buvo gyvybės arba mirties klausimas. Po 1991 m. sausio įvykių iš Parlamento gynėjų sudaryto Mokomojo junginio kariai rizikavo ne ką mažiau. Tada Baltijos šalyse iš viso buvo uždrausta kilti aeroklubų lėktuvams, bet atkurtos nepriklausomos Lietuvos kariai įsigudrino atlikti šoulius su parašiotu pačioje Rusijos desantininkų panosėje ir taip rengtis Tėvynės gynybai.

Vidury žiemos ant lėktuvo sparno

Pirmasis šuolis su parašiotu Lietuvoje galėjo būti atliktas dar 1926 m. ir nuvaryti į kapus būsimą tarpukario parašiotizmo entuziastą kpt. Klemą Martinkų. Jis lem-

tingąjį įvykį prisiminė taip: „Mano pirmas „šoulis“ su parašiotu buvo laimingas tuo, kad nešokau. 1926 m. vieną gražią vasaros dieną atvažiavo į aerodromą čekoslovakų parašiotų firmos atstovas įpiršti savo gaminio. Pasisiūliau jį išbandyti, bet kpt. A. Gustaitis patarė man pirmiau iš-

bandyti su svoriu. Čekui sutikus, paruošėme 70 kg smėlio maišą, pritvirtinome prie jo parašiotą, užkabinome už borto. 500 metrų aukštyje, virš aerodromo, iš lėktuvo išmestas krovinys, kaip tikras maišas, nugarmėjo žemyn iki pat žemės. Parašiotas neatsidarė. Pasijutau lyg naujai atgimęs, o čekoslovakų firmos atstovas neatsisveikinęs pabėgo iš aerodromo.“

Nors tuo metu parašiotizmas buvo neiširta ir pavojinga sritis, vis dėlto sparčiai populiarėjo. Aviacijos istoriko Gyčio Ramoškos teigimu, tada Europos šalys pradėjo sparčiai aprūpinti savo kariuomenes parašiotais, kad išsaugotų lakūnų gyvybes. Lietuvos karo aviacija irgi stengėsi neatsilikti nuo šių tendencijų, buvo įsigijusi kažkiek parašiotų, bet jų nenaudojo iki 1928 metų. Ledai pajudėjo, kai prireikė išbandyti įsigyjamus itališkus parašiotus „Salvator“. Ir, nors buvo viduržiemis, pats nepalankiausias metas parašiotizmui, 1928 m. sausio 26 d. apie 11 val. oro žvalgas kpt. Valdas Morkus su parašiotu ant nugaros įlipo į lėktuvą atlikti pirmosios Lietuvoje „taip įdomios kelionės iš padangių į žemę“, kaip

Itališki parašiutai „Salvator“ buvo viengubi automatiniai su plačiu juosmens diržu, priveržiami už nugaros. Buvo patogūs, lakūnai juos mėgo. Šie pirkiniai Lietuvos karo aviacijai atsiėjo brangiai – tuo metu vienas „Salvator“ kainavo 3 588 Lt. Tarpukariu parašiutai išgelbėjo 28 aviatorių gyvybes.

ją pats vėliau vadino.

Išsamų pasakojimą apie pirmąjį šuolį kpt. V. Morkus pateikė Jono Pyragiaus sudarytoje knygoje „Mūsų sparnai. Lietuvos aviacija 1919–1929“. Kad pajaustumėte to meto dvasią, citatų kalbą palikome netaisyta: „Pakilom, skridom ratu, pamažu artinos laikas, kai reiks šokti. Kad vėjo nešamas pataikinčiau nutūpti aerodromo ribose, turėjau praskristi aerodromą, o paskui iššokti. Žinoma, laiko tebuvo nedaug ir visokios mintys bei jausmai maža mane bejaudino. Aerodromas arti ir skubu lipti iš lėktuvo sėdynės, kad laiku būčiau pasiruošęs šokti. Delsti nėra ko. Negi skraidysi ir galvos: lipti ar ne, kai žinai ir matai, kad žemėje stovintieji draugai kartu ir gausingai esantieji aerodrome svečiai žiūri į viršų galvas išvertę ir laukia atsiskiriant manęs juodu kamuoliu nuo lėktuvo. Negi lauksi?..

Perspėju valdantį lėktuvą lakūną ir rituos lauk. Tiesa, ne visai malonus jausmas kuteina, bet lipu ir stoju viena koja ant sparno, o antrą statau į įlipimo laiptelį. Reikia pastebėti, kad išlipus iš lėktuvo labai lengva laikytis šone įsikibus. Vadinas, stoviu šalia lėktuvo ir žiūriu į lakūną. Jis atrodo labai ramus ir šypsosi. Žiūriu į žemę: ji gana toli, už 600 metrų. Šokimo vieta taip pat toli, nes turiu iššokti perskridęs aerodromą, o dabar tik jo pradžia. Tikrinu paskutinį kartą automatiškai atidarančią parašutą virvutę, kad nebūtų kur nereik užkliuvusi, nes nuo jos veikimo pareina mano parašuto atsidarymas. Kad ir nedaug laiko, kol šoksiau, bet jis nuobodžiai lėtai tęsiasi ir visokios mintys (žinoma, labai greitos) veržiasi gal-

von; aš stengiuosi jų neįsileisti ir noriu visai nieko nemanyti, bet nemanyti ne taip jau lengva. Atsidarys, neatsidarys?.. Atsidarys! Stengiuosi save įtikinti ankstybesnėmis, ramiose apystovose padarytomis išvadomis. Na, jeigu ir neatsidarys... Tvirtai pasikabinu viena ranka, o kojas paleidžiu. Liko paleisti ranką ir... Gal neatsidarys... Žemė toli, kol ją pasieksiu, suskubsiu pagalvoti tai, ką norėčiau galvoti...“

Po kojom – tuščia, ant nugaros – gyvatė?

„Atleidžiu ranką ir... pajautau, kad po kojų tuščia, rodo į šalto vandens duobę smunku. Oro lyg nebūtų, bet tuščia bedugnė. Tuo laiku, tarytum šmėkla, juodu šešėliu virš galvos praūžė kriokdamas lėktuvas. Darosi trošku ir norisi įkvėpti kaip galima daugiau oro. Tai pats bjauriausias momentas ir tik toj akimirkoj pasidarė aišku, kad lėktuvui jau pasakyta sudiev. Aplinkui tyla – žavėtina tyla. Jaučiu ant nugaros lyg gyvatė, šiaurendama iš lizdo, šliaužia. Gal vėjas? Bet ne, tai parašutas rangosi iš savo krepšio. Kaip bebūtų trumpas tas laikotarpis, bet aš puikiai jaučiau ir įvertinau tą pirmąją daug žadančio reiškinio kibirkštį. Staiga kana kas už apykaklės pastvėręs stipriai papurtė ir virš galvos pasirodė didžiulis skėtis. Keletą kartų pasitabalavęs į šonus, vis lėčiau ir lėčiau supamas, matau virš galvos gražiai išsipūtusį ir nuo oro spaudimo virpančią parašutą.

Dairydamasis į visas puses rankom atleidžiu vieną diržą ir galvoju, kur reiks tūpti.

Pavėjui prieš mane didelė lygi aerodromo pieva. Lygus, malonus vėjelis šiurena iš apačios į viršų – tai oras, kuris lieka, man slenkant žemyn. Bežiūrėdamas pastebėjau, kad pradžioj pamažu, o juo tolyn, vis greityn ir greityn žemė bėga į mane. Skuba. Atleidžiu dar vieną diržą, griebiu dešinę už paskutinio diržo sagties ir laukiu žemės.

Staiga kojom atsitrenkiu į ją, bet neišsilaikau ir griūnu. Visi diržai paliuosuoti, tik aš, storais kailiniais apsilvilkęs, negaliu iš diržų išsinerinti ir vėjo pučiamas parašutas velka mane per balą. Pagrėbęs už virvių atsistoju, noriu atlaikyti, bet vėjas pasirodo stipresnis ir vėl mane paverčia. Vežamas per balą šiaip ne taip išsineriu iš diržų ir paliuosuotas parašutas čia pat sudrimba. Keliuosi iš balos dar linksmesnis, kaip sėsdamas į lėktuvą ir purtindamasis nuo tekančio vandens sutinku linksmai kvatojančius atbėgusius pasitikti draugus.“

Nors pirmasis šuolis buvo sėkmingas, istoriko G. Ramoškos teigimu, Lietuvos karo lakūnai ir toliau skraidydavo be parašutų, nenorėdavo jais naudotis, nes buvo sunkūs ir užimdavo daug vietos. Tik 1929 m. buvo išleistas įsakymas, kad parašiutai privalomi atliekant Lietuvos karo aviacijos skrydžius. 1919–1940 m. parašiutai išgelbėjo gyvybę 28 kariams.

Po 60 metų: parašutinis Parlamento gynėjų rengimas

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, parašiutai jau seniai buvo

tapę kur kas daugiau nei saugumo priemonė lakūnams gelbėtis, juos desantavimui naudojo daugybės šalių kariuomenės. Ne išimtis – ir pokario Lietuvos partizanai.

Parašutinį rengimą į savo programą įtraukė ir 1991 m. vasario 22 d. iš Parlamento gynėjų sudarytas Mokomasis junginys. Jo vadu paskirtas Česlovas Jezerskas šuolius inicijavo siekdamas ugdyti tvirtą karių moralę, ryžtą, pasitikėjimą savimi, mokėjimą tiksliai veikti kritinėmis aplinkybėmis ir būti pasirengusiems ateities iššūkiams. „Gebėjimas atlikti šuolius su parašiotu yra svarbi kovinės parengties dalis, ugdanti ryžtą ir kolektyvo vienybės jausmą. Buvo numatyta, kad kiekvienas junginio karys turės atlikti po 1–3 šuolius. Nors sąlygos tuo metu treniruotėms buvo itin sudėtingos, entuziazmo netrūko“, – teigė atsargos brg. gen. Č. Jezerskas.

Tai buvo rizikingas planas, nes tada Lietuvoje tebebuvo dislokuoti Rusijos kariuomenės daliniai, jie kontroliavo visus oro uostus ir aerodromus. Be to, dėl susidariusios politinės padėties visose Baltijos šalyse buvo uždrausta į dangų kilti aeroklubų lėktuvams. Taigi, norint įgyvendinti parašutinio rengimo planą, reikėjo veikti konspiracijos sąlygomis ir parodyti nemažai išradingumo.

Organizuoti pirmuosius karių šuolius su parašiotu buvo patikėta šioje srityje turinčiam patirties ir reikiamų pažinčių Mokomojo junginio Fizinio rengimo tarnybos viršininkui Zigmui Polinauskui. Jis kreipėsi į tuometį Kauno Jono Žiburkaus aviacijos sporto klubą – jame šuolius atlikdavo ne tik profesionalūs parašutininkai. „Buvome aprūpinti apvaliais D-5 parašiotais, su kuriais šokinėdavo jaunuoliai, kandidatuojantys tarnauti desantiniuose sovietinės armijos daliniuose. Taigi turėjome reikiamą įrangą, lėktuvų ir patirties. Be to, tada buvome vieninteliai, kurie galėjome pakilti į orą“, – pasakojo tuometis Aeroklubo parašutinės grandies vadas, o dabar Lietuvos kariuomenės kanceliarijos Skrydžių saugos departamente tarnaujantis Kęstutis Milišauskas.

Pirmieji šuoliai – Rusijos desantininkų panosėje

Šuoliams pasirinkta nuolatinė Kauno aeroklubo parašutininkų treniruočių vieta – pačioje priešų panosėje esantis Pociūnų

aerodromas Prienų rajone – šalia jo buvo dislokuotas sovietų kariuomenės oro desanto dalinys. Iš pirmo žvilgsnio galėjo atrodyti, kad tai pati netinkamiausia vieta, tačiau buvo visiškai priešingai. „Pociūnų aerodromas išskirtinis tuo, kad ten dirbantys lietuviai buvo sugebėję apeiti daugybę draudimų. Pavyzdžiui, jau nuo 1988 m. buvome išsikovoję teisę radijo ryšį vesti lietuvių kalba, nors oficialiai buvo privaloma rusų. Kai Lietuvoje ir visose Baltijos šalyse buvo įvestas griežtas draudimas kilti į dangų aeroklubų lėktuvams, Pociūnuose mūsų An-2 ir toliau sėkmingai skraidė ir „mėtė“ parašutininkus. Tai pavyko dėl gerų santykių su šalia dislokuota Rusijos kariuomenės parašutininkų sportininkų komanda. Jie mums ir pasakydavo slaptą žodžius, kuriuos žinodami galėjome kilti į orą. Taip mes „nelegaliai“ skraidinome ne tik sportininkus, bet ir Mokomojo junginio karius“, – pasakojo K. Milišauskas, kuris pilotavo An-2 atliekant pirmuosius Lietuvos karių šuolius. Net susiklosčius tokioms palankioms aplinkybėms, vis dėlto reikėjo elgtis atsargiai. Į Pociūnus atvykstantys kariai turėjo apsimesti sportininkais ir jokių būdu nevilkėti uniformos.

Lietuvos karių šuoliams su parašiotu buvo susiruošta 1991 m. gegužės pabaigoje–birželio pradžioje. Šuoliams vadovavo Parašutinės grandies vadas K. Milišauskas, instruktavo Algimantas Petreikis. Tikslios datos, kada įvyko pats pirmasis šuolis, nustatyti nepavyko, nes tų įvykių dalyviai pateikė bent kelias skirtingas versijas, pvz., viena galimų yra birželio 3 d. Be to, pirmųjų šuolininkų irgi buvo ne vienas, nes An-2 į dangų pakeldavo maždaug 10 žmonių grupę. Kas dalyvavo atliekant patį pirmąjį skrydį – įvykių dalyvių nuomonės taip pat išsiskyrė, jie sutarė tik dėl vieno asmens – Prano Kastecko, jis buvo Mokomojo junginio Antrosios kuopos vadas. „Aš irgi neprisimenu, kada įvyko pirmasis šuolis. Tada buvo labai įtemptas metas, mūsų kariai saugojo svarbius valstybės objektus ir nebuvo kada fiksuoti įvykių. Jie sparčiai vijo vieni kitus. Karių entuziazmas atlikti šuolius su parašiotu buvo didžiulis, jie net varžėsi tarpusavyje, kas bus pirmesni. Atsižvelgiant į karių užimtumą, buvo sudarinėjami sąrašai, kas ir kada vyks į Pociūnus“, – pasakojo šiuo metu Sausumos pajėgų štabe tarnaujantis mjr. P. Kasteckas.

Tuometis Mokomojo junginio karys Ričardas Zaranka, dabar tarnaujantis Lietu-

vos kariuomenės mokykloje, buvo tarp pirmųjų karių, atlikusių šuolius. „Iš Vilniaus į Pociūnus autobusu važiuo 20–30 žmonių grupė. Instruktažas truko apie dvi valandas. Žinoma, prieš pirmąjį šuolį buvo baisu. Atsimenu, iššokus ir išsiskleidus parašiotui reikėjo pasitaisyti diržus ir patogiai įsitaisyti, bet sujungimai taip braškėjo, kad nusprendžiau geriau nekrutėti. Nusileidus instruktoriai pagyrė, kad esame tikri liūtai, nes jie galvojo, kad iššokti išdrįs toli gražu ne visi“, – pasakojo R. Zaranka.

Mes – „kieti“

Pirmieji Mokomojo junginio karių šuoliai buvo labiau psichologinio nei kovinio rengimo dalis, jie leido vyrams išbandyti

Pranas Kasteckas

savo drąsą ir pasiryžimą atlikti sudėtingas užduotis, pasijausti „kietiems“. Buvęs Mokomojo junginio karys mjr. Darius Katinas taip prisiminė savo tapimą „desantininku“ 1991-aisiais: „Labiausiai įsiminė asmeniškai patirti pojūčiai. Išrikiavo, patikrino, nepatogiai užtraukė sistemas (spaudė). Stovėjome keistai susilenkę. Vedė vorele iki AN-2. Sulipome. „Kukurūznikas“ kilo ilgai. Apskritai buvimas skrendančiame orlaivyje slėgė. Norėjosi greičiau iššokti. Išleidžiančiam instruktoriui atidarius duris vaizdas pritrenkė. Nemėgau aukščio. Vaikystėje klausiau tėvų, neidavau į statybas pažaisti ir nesikarstydavau medžiais. Gal ir gerai, kad aš trečias eilėje. Kur man skubėti. Jei neklystu, pirmas iššokti turėjo Gintaras Kastickas. Kaip sakoma, buvo „išmestas ant mėsos“ (vėjui nustatyti ar panašiai). Antrasis ilgai „kovojo“ su instruktoriumi, tačiau nugalėjo save. Stebėdamas „kovą“ buvau primiršęs, kad aš taip pat lėktuve, o ne šiaip žiūriui filmą apie desantininkus per televizorių. Susivokiau tik tada, kai instruktorius paliepė priesti. Jau stovėjau prie durų. Vėjas pūtė į veidą, apačioj – gyvas žemėlapis. Neįtikinomanai manęs instruktoriai, kad parašutas – tai gelbėjimosi priemonė, o „Dubas“ pats saugiausias parašutas. Narsa seko, todėl negalėjau sulaukti, kada gi sustaugs ta prakeikta sirena ir aš būsiu pastumtas iššokt. Pagaliau sirena. Šuolis. Aš ore. Mačiau prieš save ištiestas savo rankas, intuityviai siekiančias už ko nors pasilaikyti, kad „nenukrisčiau“. Laikytis nebuvo už ko. Aš kritau. 321, 322, 323 – kaip ir buvo nurodyta instruktažo metu, suskaičiavau ir truktelėjau žiedą. Taip greit suskaičiavau, o jis vis tiek išsiskleidė pakankamu atstumu nuo lėktuvo. Niekur

neužkliuvo. Turbūt „šešios žąsys su šešiais žąsyčiais“ nuo šiol tarsiu tokia pat greitakalbe, kaip ir skaičiavau iki ištraukdamas žiedą. Gal „Dubas“ tikrai saugus? Besileisdamas mačiau paskui mane iššokusiujų išsiskleidusius kupolus. Gal tai ir yra tas atvejis, kurį galima būtų vadinti romantika? Nusileidau prieš vėją. Pasiekiau žemę. Vėl jaučiausi „kietas“. Po šuolio vėl visus surikiavo ir instruktorius pagal tradiciją kiekvienam atlikusiam pirmąjį šuolį bumbtelėjo atsarginiu parašutu į sėdynę. Krikštas įvyko. Kitą savaitę kažkas „paleido antį“, kad atlikusiems tris šuolius daugiau šokinėti nebereikės. Į artimiausius šuolius nulėkiau savanoriu ir per dieną atlikau visus du. Viskas, pamaniau – aš desantininkas. Vėliau supratau – buvau beviltiškas optimistas, – savo prisiminimuose leidinyje „Mokomasis junginys“ rašė mjr. D. Katinas.

Tarp pirmųjų karių, atlikusių šuolius, buvo Mokomojo junginio vadas Česlovas Jezerskas, Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius Audrius Butkevičius, pavaduotojai Jonas Vytautas Žukas, Algis Vaičeliūnas, Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos (SKAT) štabo viršininkas Jonas Gečas, SKAT Organizacinio skyriaus viršininkas Arvydas Pocius, Valentinas Mizgaitis, Rimantas Baltušis ir kt.

„Linksmieji“ nusileidimai – į rusų dalinį ir ant ginklų sandėlio stogo

1991-ųjų birželį–rugpjūtį (iki Maskvos pučo) Lietuvos karių parašutinis rengimas vyko „konvejeriu“. Pasak K. Milišaus-

ko, darbą pradėdavo ryte 7 val., o baigėdavo apie 22 val. Vienas 20–30 žmonių grupes keisdavo kitos, instruktorių buvo vos trys. Parašutizmo sportininkui Sigitui Augustauskui (dabartiniam Lietuvos kariuomenės mokyklos Parašutinio rengimo centro instruktoriui) įspūdį padarė tai, kad kariai buvo labai organizuoti ir per gana trumpą laiką pavyko nuveikti tikrai daug. Parašutinininkų instruktorių skaičiavimais, iki rugpjūčio pučo Maskvoje maždaug 180 Mokomojo junginio karių atiko savo pirmuosius šuolius, kai kurie jų suspėjo iššokti po 2–3 kartus.

Kadangi šuoliai vyko pačioje rusų desantininkų panosėje, nebuvo apsieita be nuotykių. Pavyzdžiui, ne vienas šuolininkas buvo „nutūpęs“ desantinio karinio dalinio teritorijoje ir net ant ginklų sandėlio stogo. „Mus įspėdavo, kad taip nutikus tvirtintume esantys parašutizmo sportininkai. Žinoma, stengėmės būti į juos panašūs, vilkėjome sportinius kostiumus, bet batai vis tiek buvo „kerziniai“, o marškinėliai – kamufliažiniai... Kai netyčia nusileisdavome į rusų dalinio teritoriją, jie į mus reaguodavo draugiškai ir net paveždavo iki bazės, kur juokdamiesi sakydavo, kad instruktoriai pasiimtų savo sportininkus. Taip pat draugiškai privažiudavo padėti ir iš medžių iškelti po nesėkmingų nusileidimų“, – pasakojo R. Zaranka. Lietuviai įtarė, kad rusų desantininkai žino, kas per „sportininkai“ tuo metu intensyviai treniravosi Pociūnuose, bet jokių rimtesnių incidentų neįvyko. Kad ten dislokuoti rusų desantininkai tuomet žinojo apie Lietuvos karius parašutinininkus, po kelerių metų patvirtino ir vienas ten tarnavęs lietuvis.

Pirmieji Lietuvos karių šuoliai su parašutu 1991 m. vyko Pociūnų aerodrome pačioje Rusijos desantininkų dalinio panosėje, todėl teko maskuotis sportiniais kostiumais. 1991 m. birželio 23 d. Mokomojo junginio pirmašuolininkai: (iš kairės) Algis Mateika, Darius Jasiulionis, trečias – neatpažintas, Šarūnas Užsienis, Gintaras Jurčiukonis, Algirdas Abaravičius, Povilas Petrikas, Ričardas Zaranka, kiti neatpažinti.

Tą vasarą nestigo ir „tradicinių“ parašiu-
nių nuotykių – nusileidimo bulvių, kukurū-
zų laukuose, medžiuose, pasitaikė ir rimtų
incidentų, kai teko panaudoti atsarginius
parašiuotus, keli kariai patyrė galūnių trau-
mas. Vis dėlto kolegų nuotykiškai Mokomojo
junginio karių, vis dar laukiančių savo pir-
mojo šuolio, entuziazmo neatšaldė. Vie-
nas tokių buvo Aleksiejus Gaiževskis, šiuo
metu jis vadovauja Sausumos pajėgų Juo-
zo Lukšos mokymo centrui. Belaukiant pir-
mojo skrydžio lėktuvu jam prieš akis įvyko
mirtimi galėjusi pasibaigti nelaimė.

„Buvau antrame „užvažiavime“ ir su pa-
vydu klausiausi, kaip gyresis kariai, kurie
jau buvo įvykdę pirmuosius parašiuotinius
šuolius. Po instruktažo pasakė, kad pirma
iššoks Pociūnų klubo nariai. Instruktorius
palydėdamas akimis iš lėktuvo iššokan-
čius parašiuotinius ramiau balsu kalbėjo,
kad mums nėra ko jaudintis, kadangi net
ir blogiausiai sudėtas parašiuotas visada
išsiskleidžia. Stebėjome, kaip iš nelabai
didelio aukščio vienas jų išskleidė para-
šiuotą, o jis išsivyniojo į didelę uodegą,
kuri niekaip nepriminė plataus parašiuoto
kupolo. Po to pamatėme, kaip jis išsklei-
dė atsarginį, bet ir jis apsisuko aplink pa-
grindinį kupolą. Kadangi žmogus, matyt,
buvo užsispyręs gyventi, nusprendė dar
kartą pabandyti laimę: nutraukęs atsargin-
į parašiuotą vėl jį metė, o tas ir vėl apsisu-
ko aplink pagrindinį. Tuo pat metu mūsų
instruktoriaus veidas pabalo, o jo kole-
gos leidosi bėgti šaukdami „kvadratas,
kvadratas“. Mūsų instruktorius prisijungė
prie jų, skuosdamas krentančio parašiuoti-
ninko, nenumaldomai artėjančio prie žemės,
link. Išsižioję stebėjome tą epopėją,
kai kuriems net išsprūdo „eina velniop tie
šuoliai“. Tačiau prieš pat parašiuotinkui
įkrentant į mišką ir pasiekiant pušų viršū-
nes, išsiskleidė abu kupolai“, – pasakojo
plk. ltn. A. Gaiževskis.

Po šio incidento vyko tyrimas ir šuo-
liai kuriam laikui buvo nutrūkę, taigi kai
kuriems teko dar plaukti savo eilės tapti
„desantininkais“. „Pagaliau vėl grįžome
į Pociūnus. Atvykus instruktažo iš nau-
jo nebevedė, tik paklausė, kas nori būti
pirmi. Aš su dar keletu bičiulių pasisiū-
lėme savanoriais. Visus susodino į An-2
ir aš pirmą kartą gyvenime skridau lėk-
tuvu... Maža to, man iš jo reikėjo iššokti.
Už mano nugaros buvo bičiuliai, prieš
kuriuos pasirodyti bailiu tikrai nenorė-
jau, todėl gal būčiau šokęs ir be parašiu-

Aleksiejus Gaiževskis, savo pirmuosius
šuolius su parašiuotu atlikęs 1991 m.
su sportine apranga, 1992 m. per
Visuomenės ir kariuomenės dienos
šventės parašiuotinkų parodomąją
programą jau drąsiai vilkėjo Lietuvos
kario uniformą.

T. Dambrauskio, „Vilko“ klubo archyvo ir Lietuvos aviacijos muziejaus nuotr.

to... Pakilus į kilometro aukštį atsidarė
lėktuvo durys ir instruktorius pakvietė
prieiti. Apačioje pamačiau gražų Lietu-
vos žemėlapi. Dar gyvenimas prieš akis
nespėjo prabėgti, o aš jau atsidūriau ore
automatiškai skaičiuodamas „tūkstantis
vienas, tūkstantis du, tūkstantis trys“ ir
jaučiau, kaip man nespėjus ištraukti žie-
do parašiuotas jau pats traukiasi iš vadi-
namo „čecholo“. Žiedą vis tiek ištraukiau
ir šveičiau jį kuo toliau nuo savęs lyg tai
būtų pavojingiausia greitai sprogstanti
granata, tą pačią sekundę atsimindamas
instruktoriaus paliepiamą jokiū būdu
neišmesti žiedų... Matyt kaltės jausmas
tuo metu buvo stipresnis už baimės, to-
dėl jos visai nejaučiau ir blaiviai mąsty-
damas pabandžiau, kaip buvau mokytas,
atsisėsti į vadinamąją diržų kėdę, kad ne-
iškrisčiau. Atsipalaidavęs pradėjau žval-
gytis, ar nėra arti kitų parašiuotinkų, kad
nesusidurčiau su jais, prisiminiau instruk-
toriaus patarimą pažiūrėti, koks ir iš kur
vėjas. Nepamiršau net patikrinti spjūviu
ar krentu, ar skrendu (jei seilės pakyla į

viršų, reiškia, kad nieko gero – krenti la-
bai staigiai žemyn). Viskas vyko norma-
liai, netgi spėjau pasigrožėti vaizdais. Į
žemę trenkiausi gana stiprokai, tačiau vi-
dinio pasididžiavimo jausmas, kad atlikau
pirmąjį parašiuotinį šuolį savo gyvenime
nustelbė viską, – prisiminimais pasidalijo
plk. ltn. A. Gaiževskis.

Mokomojo junginio karių parašiuotinis
rengimas Pociūnuose 1991 m. vasarą in-
tensyviai vyko iki rugpjūčio pučo, vėliau
šuoliai buvo atliekami ir Kyviškių aero-
drome prie Vilniaus. Po Medininkų tra-
gedijos iš junginio karių buvo sudarytas
Specialiosios paskirties oro desanto bū-
rys, jam vadovavo P. Kasteckas. Būrys, ga-
vęs informacijos apie planuojamą išpuolį
pasienio ar kitame svarbiame objekte,
turėjo būti tiesiai iš Pociūnų aerodromo
nuskraidintas ten ir desantuojamas.

Mokomasis junginys buvo ne tik Lie-
tuvos karių parašiuotinio rengimo lopšys,
bet ir davė pradžią „Geležinio Vilko“ bri-
gadai – į ją buvo performuotas 1991 m.
lapkričio 14 d. ■

Lietuvos
kariai taip pat yra
Lietuvos piliečiai,
taigi mūsų šalies
visuomenės dalis,
todėl kariuomenė,
be savo tiesioginės
paskirties pasiruoš-
ti ginti valstybę, at-
lieka ir jaunimo lavi-
nimo, auklėjimo bei
švietimo darbą.

Nuo grandinio iki seržanto majoro...

Puskarininkių vaidmuo šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje ne visuomet matomas pirmame plane, jų pavardes retai rasi informaciniuose pranešimuose. Tačiau būtent jie, Lietuvos kariuomenės puskarininkiai, sudaro itin svarbią grandį, atsakingą už kasdienio kariuomenės gyvenimo virtuvę. Jos veikimo ypatumais dalijasi Lietuvos kariuomenės vyriausiasis puskarininkis srž. mjr. Arūnas Birbalas.

Gerbiamasis seržante majore, tai kokia gi yra puskarininkio vieta šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje?

Pradėkime tuo, kad šiuolaikinė puskarininkių grupė jungia karius, turinčius laipsnį nuo grandinio iki seržanto majoro. Ir šiandien mes kalbame ne tiek apie pačią puskarininkio vietą kariuomenėje, bet akcentuojame tai, koks tas puskarininkis yra kaip karys, kaip specialistas, pradedant nuo grandinio, esančio arčiausiai karių, ir baigiant Lietuvos kariuomenės vyriausiuoju puskarininkiu.

Todėl mes itin daug dėmesio ir skiriame būtent, jei galima taip pasakyti, puskarininkio „kokybei“, žiūrime, koks karys bū-

damas jis ateina į šį „luomą“ ir kaip keičiasi bei stiprėja jo kompetencijos ir motyvacija tarnaujant.

Jei kalbėsime palyginimais, galime patsitelkti demokratinėse šalyse įprastą valdžių atskyrimo principą. Šiuo atveju puskarininkiai yra ta vykdomoji grandis, kuri, žinoma, dalyvauja aptariant būsimas užduotis, tačiau kai įsakymai ir nurodymai gauti – juos tiesiog vykdo. Paprasčiau sakan, puskarininkis yra veiksmo žmogus, kuris vadovaujasi principu, kad žodžiai reikalingi bendraujant ir derinant veiksmus, bet rezultatą duoda veiksmas. Kai puskarininkiai išmoksta tuos veiksmus atlikti tiksliai bei kvalifikuotai, atsiranda karinin-

kų pasitikėjimas ir vidinė motyvacija atlikti pavestas užduotis kaip galima geriau. Tuomet, kai puskarininkis daro tai, kas jam įdomu ir į ką jis gilinasi vedamas ne tik tarnybos interesų, bet ir asmeninio susidomėjimo, galima sakyti, kad jis ir randa savo vietą šiuolaikinėje Lietuvos kariuomenėje.

Žinoma, svarbu pasakyti, kad puskarininkiu reikšminga ne tik praktiniai įgūdžiai, bet ir teorinės žinios, jų mes įgyjame per dažnas pratybas, įvairiuose kursuose analizuodami vienokias ar kitokias situacijas, nuo strateginių sumanymų, jų perkėlimo į operacinį, o vėliau – į taktinį lygmenį. Taigi, kuo geriau puskarininkis išmano standartines procedūras ir savo srities bei lygmens veiklos principus, tuo mažiau laiko jis sugaišta vykdydamas karininkų įsakymus, o laiko faktorius kariuomenėje, kaip žinoma, yra bene svarbiausias.

Na, o apibendrinamas norėčiau pabrėžti, kad pagrindiniai šiuolaikinio puskarininkio kasdienės veiklos aspektai yra gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, nes jis yra tarsi jungiamoji grandis tarp eilinių kareivių bei karininkų, ir atsakomybės už daugelį rutininių kariuomenės procesų suvokimas bei gebėjimas ją prisiimti.

Kokias istorines tradicijas perima šiandienos puskarininkiai?

Puoselėdami Lietuvos kariuomenės tradicijas, vyresnieji kariai rūpinasi jaunesniaisiais kariais ir padeda jiems tobulėti. Tarpukario Lietuvos kariuomenėje vyriausiojo puskarininkio pareigybę atitiko kuopos viršila, šiais laikais jį įvardytume kaip kuopininką. Pagrindinės tradicijos, kurias perimame iš to laikotarpio, – karių ugdymas, auklėjimas ir mokymas. Būtent kuopininkai, būrininkai ir skyrių vadai yra pagrindinė grandis, atsakinga už tiesioginį rūpinimąsi eiliniaisiais kariais.

Taigi, šiandienos puskarininkiai iš 1918–1940 metų Lietuvos kariuomenės perėmė itin svarbų dalyką – tiesioginį rūpestį kiekvienu, pabrėžiu, kiekvienu kariu.

Imkime įprastą pėstininkų skyrių, kuriame yra dešimt karių. Juk visi iš to dešimtuko skirtingi, turi savo pažiūras, lūkesčius, šeimas. Skyriaus vadas turi mokėti dirbti su visais jais, prie kiekvieno reikiamai prieiti, žinoti, kuo jie gyvena, kokia jų praeitis, koks išsilavinimas, ir užtikrinti, kad visi jie vienodai laikytųsi kariuomenėje nustatytų standartų, kariuomenės statutų. Viena iš pagrindinių užduočių puskarininkiams

yra jaunesniųjų karių mokymas, jų parengimas kovoti. Būtent tai ir yra tiesioginis rūpestis kiekvienu kariu. Todėl skyriaus vadas turi būti aiškus lyderis, stipresnis savo valia, užsispyrimu ir šitaip tapti pavyzdžiu tiems kitiems devyniems kariams.

Kokia motyvacija šiandien gali lemti pasirinkimą tapti puskarininkiu?

Dėl šio klausimo šiandienėje kariuomenėje itin daug diskutuojama. Aš manau, kad jei karys yra atrenkamas į puskarininkių korpusą, vadinasi, nuo to momento, kai jis gauna grandinio laipsnį, nebeturi reikalauti papildomos motyvacijos, nes jis jau pats tampa motyvuojančiuoju, tai yra turi būti pasiruošęs motyvuoti kitus.

Puskarininkio kelias: nuo pirmo žingsnio iki seržanto majoro, koks jis?

Puskarininkių rengimas ir karjeros kilmą yra susieti bendru tikslu – ugdyti profesionalų ir kompetentingą karį, gebantį efektyviai veikti, prisiimti atsakomybę už savo ir pavaldžių karių veiksmus vykdant paskirtas užduotis. Kiekvienas puskarininkis, siekdamas karjeros, pirmiausia privalo sąžiningai atlikti jam pavestas užduotis, vadovautis Lietuvos kariuomenės vertybėmis ir pavyzdžingai laikytis krašto apsaugos sistemoje nustatytų standartų. Tam, kad puskarininkis gebėtų suprasti karinio vieneto užduotis, suvokti vadų sumanymus ir juos įgyvendinti, jis turi būti atitinkamai rengiamas kiekviename tarnybos etape, nuo grandinio iki seržanto majoro. Puskarininkių karjeros organizavimas grindžiamas nuolatiniu geriausių kario lyderio savybių išlaikymu, aukštesnės kvalifikacijos ir didesnės kompetencijos įgijimu su kiekvienu aukštesniu laipsniu, taip pat suteikiant ir prisiimant daugiau atsakomybės bei įgaunant didesnę galimybę daryti tiesioginę ir netiesioginę įtaką pavaldiniams ir šalia esantiems kariams.

Einant šiuo, kaip jūs sakote, keliu, svarbu keletas dalykų. Pirmiausia paminėčiau sveikatą. Ne tik fizinę, bet ir emocinę, nes tai yra susiję su pasirengimu atlaikyti fizinius ir emocinius krūvius, kurie būna karių tarnyboje.

Antras svarbus dalykas – mokslas, išsilavinimas, nes neturint profesinių žinių ir įgūdžių puskarininkio tarnyboje nėra ką veikti. Ir neužtenka vien tik gauti diplomą ir jį turėti. Reikia nuolatos domėtis savo profesine sritimi, siekti kuo labiau tobulėti.

Taip pat labai svarbu turėti savo nuomonę, mokėti ją pagrįsti ir, esant reikalui, pripažinti kitos nuomonės pranašumą. Galiu tik pasidžiaugti, kad per savo tarnybą Lietuvos kariuomenėje nesu sutikęs vado, kuris neišklausytų kitos nuomonės ar neleistų diskutuoti. Tačiau mes turime suvokti, kad diskusijos negali vykti be pabaigos ir savo nuomonę galime reikšti tik kol būna priimamas sprendimas. Šį priėmus visos diskusijos turi būti baigtos ir prasidėti mūsų jau aptarta „vykdomoji veikla“.

Ypač svarbus aspektas – vadų pasitikėjimas, nes tai geriausia paskata dirbti ir ne-nuivilti, o jei vadai nepasitiki, puskarininkis gali ir „nuvažiuoti žemyn“. Kitaip tariant, nebus išnaudotas kario potencialas.

liosios kariuomenės pranašumus prieš šauktinių kariuomenę?

Mes tarp puskarininkių dažnai kalbame apie tokius dalykus kaip „kario interesai“ ir „kariuomenės interesai“. Paradoksalu, tačiau kartais būna taip, kad kas yra gerai kariui, nėra gerai kariuomenei, ir atvirkščiai. Todėl pasirengimas ir vadinamoji kokybė gali būti gaunama tik subalansavus šiuos du dalykus.

Lygindami profesionaliąją ir šauktinių kariuomenes, galime pasitelkti tokį pavyzdį: sakykime, šauktinis karys tarnavo metus ir buvo šarvuočio vairuotojas. Po metų tarnyba baigėsi ir įgyti įgūdžiai natūraliai pradėjo menkti. O profesinės karo tarnybos karys pirmąją sutartį dažniausiai

Š iandienos puskarininkiai iš 1918–1940 metų Lietuvos kariuomenės perėmė itin svarbų dalyką – tiesioginį rūpestį kiekvienu kariu.

Žinoma, būtina savybė – nebijojimas klysti, nes iš klaidų galima pasimokyti, o gerai išmokus tokias pamokas, klaidų paprastai nekartojama.

Yra daug kitų dalykų, kurie reikalingi puskarininkiu. Tai ir gebėjimas veltui nešvaistyti savo energijos, pavyzdžiui, nesivelti į nereikalingus ginčus (turiu omenyje ne diskusiją, o būtent ginčą), ir gebėjimas koncentruoti energiją bei sutelkti valią ir pastangas, kai kalbame apie mokymąsi ar kitokių užduočių vykdymą.

Jei kalbame apie puskarininkio karjeros pakopas, tai akivaizdu, kad gavęs vis aukštesnį laipsnį turi būti pasiruošęs kiekviena aukoti dėl savo tarnybos.

Kokia Jūsų nuomonė apie dabartinę Lietuvos kariuomenės pasirengimą, profesionalių karių „kokybę“, profesiona-

A. Pliadžio nuotr.

sudaro ketveriems metams. Tai kas geriau vairuos šarvuotį: tas, kuris prie jo vairo praleido metus, ar tas, kuris turi ketverių metų stažą? Lygiai tą patį galima pasakyti apie kiekvieną karinę specialybę.

Mes kalbėjome apie tai, „kas geriau kariui“ ir „kas geriau kariuomenei“. O jei įtrauksime dar ir teiginį „kas geriau visuomenei“? Ar nemanote, kad profesionalų kariuomenė yra tarsi nutolusi nuo paprastų šalies piliečių?

Lietuvos kariai nėra ateiviai iš kažkur, jie yra Lietuvos piliečiai, taigi mūsų šalies visuomenės dalis. Kariuomenė, be savo tiesioginės paskirties pasiruošti ginti valstybę, visada atliko ir visuomenės, o ypač jaunimo

lavinimo, auklėjimo ir švietimo darbą.

Natūralu, kad šauktinių kariuomenė yra arčiau visuomenės vien todėl, kad privalomoji tarnyba paliečia didesnę visuomenės dalį. Daugiau jaunimo, atitarnavę nustatytą laiką, grįžta atgal į civilinį gyvenimą ir tokiu būdu yra išlaikomas nuolatinis kariuomenės ir visuomenės ryšys. Kariuomenė stengiasi išlaikyti ryšį su visuomene organizuodama renginius, vykdydama šaulių ir rezervo karininkų rengimą, yra Krašto apsaugos savanorių pajėgos, neseniai prisiekė jau 27-oji bazinių karinių mokymų dalyvių laida, tad visuomeninė auklėjamoji kariuomenės funkcija nepamiršta.

Žinoma, žmonėms, kurie nėra tarnavę

kariuomenėje arba nėra susiję su krašto apsaugos sistema, mūsų šalies kariai visuomet bus tam tikro laipsnio *terra incognita*.

Šiuo metu, kai mes kalbamės, už lango spaudžia 20 laipsnių šaltukas. Seržante majore, ką rinktumėtės šių akimirka: štabo mokymus ar išgyvenimo kursą lauke dabartiniu oru?

Tokiu oru, žinoma, laisvu laiku, pasirinkčiau poledinę žūklę... Bet jei gautume įsakymą vykti į lauko pratybas – jokių keblumų, paruošta žygio kuprinė visada po ranka.

Dėkojame už pokalbį. ■

KALBINO DARIUS VARANAVIČIUS

KONTRADMIROLAS FREDERIKAS EDVARDAS BAKUTIS. PILOTAS ASAS

» Kpt. Tomas Balkus

no operacijoms. Ypač daug vienam žmogui, tačiau tokių Amerikos lietuvių būta. Vienas iš rengiamo leidinio apie JAV karių pajėgų lietuvių kilmės didvyrius nominantų yra pasakęs: „Lietuvių nereikia ieškoti vien tik žemesnių laipsnių kategorijose, dažniausiai reikia žiūrėti aukščiau, kartais ir labai aukštai.“

Trijų brolių šeimoje

Saulius Lapienis žurnale „Aviacijos pasaulis“ skelbtame straipsnyje apie F. E. Bakutį nurodo, kad „1900 metais į JAV emigravusių Frank (gimė apie 1883 m. Lietuvoje) ir Annie (gimė apie 1886 m. Lenkijoje) Bakutis šeimoje 1912 m. lapkričio 4 d. Montelo (Broktonas, Masačusetso valstija, JAV) gimė būsimasis kontradmiras Fred Bakutis (Fred Edward Bakutis). Jis turėjo du vyresnius brolius – Edvardą (gimė 1908 m.) ir Valterį (gimė 1910 m.).“

Kaip buvo įprasta tokiems imigrantams, jis užaugo mylėdamas šalį, kuri taip laisvai davė galimybę jo tėvams rasti naujus namus ir susikurti geresnį gyvenimą. Jaunasis Bakutis lankė Broktono viešųjų mokyklos įstaigų sistemos mokyklą. Kadangi buvo vienas geriausių mokinių, jį paskyrė mokyti į JAV karinio jūrų laivyno akademią Anapolyje, Merilando valstijoje. Kurso draugai dar jį vadino Fredu, Bunky, Baku. Studijuodamas pasižymėjo kaip puikus atletas, tapo JAV karinio jūrų laivyno akademijos treko komandos kapitonu, geru ieties metiku. Be to, jis turėjo įgimtą ritmo jausmą ir polinkį į muziką, todėl dažnai gitara skambindavo populiarias to meto dainas.

Pasak S. Lapienio, F. E. Bakutis į JAV karinio jūrų laivyno akademią įstojo 1931 m. birželio 16 d., baigė 1935 m. birželio 6 d. ir įgijo jaunesniojo leitenanto (angl. *Ensign*) laipsnį.

Skaitant Antrojo pasaulinio karo didvyrių, kurie turi lietuviškų šaknų ir kurie kariavo kartu su Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) kariuomene, biografijas, galima atrasti neįtikimą asmenybių.

Konradmiras Frederikas Edvardas Bakutis (Frederic Edward Bakutis) savo karjera ir laimėjimais stebina. Jis – pilotas asas,

per Antrąjį pasaulinį karą numušė 11 Japonijos karo lėktuvų, pats irgi buvo pamuštas virš vandenyno, bet po savaitės jį išgelbėjo, vėliau vadovavo operacinėms jūrų pajėgoms abiejuose Žemės pusrutuliuose, išbandė pirmuosius JAV reaktyvinius lėktuvus ir vadovavo JAV astronautų bei jų modulių paieškos ir paėmimo iš vanden-

Karinė tarnyba

Iš karto po mokslų jis pradėjo tarnybą kaip jaunesnysis karininkas laive „USS Chester“, paskui buvo paskirtas mokyti skraidyti į Karinio jūrų laivyno aerodromą Pensakoloje, Floridos valstijoje.

1939 m. sausio 10 d. Bakutis, baigęs mokslus Karinio jūrų laivyno aerodrome, tapo sertifikuotu Karinio jūrų laivyno aviatoriumi. Gavęs prestižinius „Auksinius sparnus“, F. E. Bakutis buvo paskirtas į Trečiosios žvalgybos eskadrilės lėktuvnešį „USS Saratoga“.

„Auksiniai sparnai“. Juos turintis JAV karininkas arba puskarininkis buvo kvalifikuojamas kaip pilotas.

Įrodęs, kad yra puikus pilotas, F. E. Bakutis buvo atrinktas kaip aeronautikos inžinerijos instruktorius ir nusiųstas mokytis į JAV karinio jūrų laivyno akademią, antrąją studijų pakopą (magistrantūrą), čia mokėsi nuo 1941 m. rugsėjo iki 1942 m. vasario.

Baigęs magistrantūros studijas, F. E. Bakutis gavo įsakymą vykti į Karinio jūrų laivyno lėktuvų gamyklą Filadelfijoje, Pensilvanijos valstijoje, čia jį paskyrė inspektoriumi. Šioje gamykloje tarnavo nuo 1942 m. kovo iki rugsėjo mėnesio, o paskui, pagaliau baigęs eiti administracines pareigas, pradėjo vykdyti kovos užduotis. Per visą karą F. E. Bakutis tarnavo kovos pilotu Karinio jūrų laivyno 16-ojoje (VF-16) ir 20-ojoje (VF-20) naikintuvų eskadrilėse, Karinio jūrų laivyno operacijų viršininko

biure ir Aeronautikos biure. Tarnaudamas JAV karinėse pajėgose, Bakutis tapo jūrų pajėgų kovos pilotu ir oro asu (angl. *Air Ace*).

Kovinės operacijos Filipinų salose

S. Lapienio žurnale „Aviacijos pasaulis“ spausdintame straipsnyje apie F. E. Bakutį rašoma:

„Surigao sąsmauka, esanti Filipinų salose, buvo pagrindinė vieno didžiausių istorijoje jūrų mūšio (*Leyte* įlankos mūšis) scena. Tame mūšyje aktyviai kariavo JAV karinio jūrų laivyno 20-oji naikintuvų eskadrilė (VF-20), įkurta 1943 m. spalio 15 dieną. 1944 m. rugpjūtį–lapkritį eskadrilei, kurią sudarė 32 „Raganos“ (naikintuvai *Grumman F6F-5 „Hellcat“*), vadovavo F. E. Bakutis. Naikintuvų, kurie buvo dislokuoti lėktuvnešyje „Enterprise“ (*Big E*), lakūnai kasdien skrisdavo vis su kitais lėktuvais. Apie tai byloja eskadrilės lakūno leitenanto Leifo C. Šenono (*Lafe C. Shanon*) nuo 1944 m. rugpjūčio 16 d. iki lapkričio 23 d. rašytas skrydžių registracijos žurnalas. Pagal žurnalo įrašus galima nustatyti, kad 1944 m. rugsėjo 10 d. Palau (sala Mikronezijoje) iš lėktuvo F6F Nr. 58028 (po pusantr mėnesio šį naikintuvą, pilotuojamą Bakučio, japonai pašovė) buvo numesta pirmoji napalmo bomba Ramiajame vandenyne. Vadovaujant Bakučiui, priešui nepavyko surengti sėkmingų atakų prieš lėktuvnešį *Big E*.

Apie 1944 m. rudenį vykusį mūšių masą byloja eskadrilės VF-20 lakūno jaun. leitenanto Beikerio Duglaso (*Baker Douglas*) atsiminimai: „Karinį krikštą gavau 1944 m. spalio 12 dieną per naikintuvų puolamą-

ją ataką virš Formoso salos. Saloje buvo 350 japonų lėktuvų, pusė iš jų – naikintuvai. Auštant, 6 val. ryto amerikiečių greito reagavimo operatyvinės pajėgos atakavo ir sunaikino 230 priešų lėktuvų. Tai buvo vienas didžiausių oro mūšių Ramiajame vandenyne. Trys „Raganų“ divizionai, vedami leitenanto-vado Fred Bakučio, skrido virš Einašo (*Einaš*) aerodromo ir sutiko 30 banditų. Iš viso tą dieną VF-20 lakūnai nušovė 20 japonų naikintuvų.“

1944 m. spalio 24 d. per įnirtingus susišaudymus buvo pamušta F. E. Bakučio pilotuojama „Ragana“ (naikintuvo Nr. 58028). Ši gerai žinoma istorija yra aprašyta ne viename straipsnyje. Eskadrilės vado F. E. Bakučio patirta avarija Sulu jūroje aprašyta ir 2009 m. išleistoje knygoje „Surigao sąsmauskos mūšis“. Citata iš knygos: „Neliko klausimo apie sugrįžimą atgal į *Enterprise* (lėktuvnešį) – iš tiesų Bakutis žinojo, kad skristi jam buvo likę kelios minutės. Kuro matuoklis rodė nulį, tuščias. Jamagumo (japonų naikintuvas *Yamagumo*) patrankos AA šūvis visiškai sudraskė jo lėktuvo bakus. Jis ruošėsi leisti. Bakučio „Hellcat“ į vandenyną nusileido nuostabiai sklandžiai. Užsiropštęs ant dešiniojo sparno jis pradėjo pūsti gelbėjimosi plaustą. Baigiant jį pūsti jam teko kepurnotis plausto vidun, kadangi jo lėktuvas nuskendo. Akimirksniui jis buvo užhipnotizuotas „klaikaus „Hellcat“ žvilgsnio... lėtai besisukančio žemyn per švarų kaip krištolas vandenį po juo“. Trumpai aplink ratu ore pasisukioję jo kovos draugai nenoriai pasuko šalin ir grįžo į TG 38.4 (operatyvinės grupės dislokacijos vieta).“ Fred E. Bakutį po 7 dienų surado ir išgelbėjo JAV lėktuvnešio „Hardhead“ (SS-365) įgula.“

Naikintuvai *Grumman F6F-5 „Hellcat“* išrikiuoti lėktuvnešio denyje per japonų oro ataką. 1944 m. lapkritis

Kariniai laimėjimai ir apdovanojimai

Už didvyrišką tarnybą F. E. Bakutis buvo apdovanotas daugybe medalių, svarbiausi iš jų – Karinio jūrų laivyno kryžius (angl. *Navy Cross*), Garbės legiono medalis (angl. *Legion of Merit*), Kryžius už pasižymėjimą teikiant oro paramą (angl. *Distinguished Flying Cross*), Nacionalinės aeronautikos ir kosmoso administracijos išskirtinės tarnybos medalis.

F. E. Bakutis patenka į JAV Antrojo pasaulinio karo Ramiajame vandenyne lakūnų asų gretas. Vienų skaičiavimais, į dvidešimtuką, kitų – į septyniasdešimtuką. JAV karo lakūnų kovinių laimėjimų apskaitos dokumentuose F. E. Bakutis minimas kaip Fred, jam priskiriami 6 asmeniškai numušti priešo lėktuvai ir dar 3 pažeisti (t. y. sunakinti, bet ne jo vieno ugnimi). Oficialioje Bakučio „sąskaitoje“, pagal tam tikrą formulę, buvo 7,5 priešo lėktuvo.

F. E. Bakutis atliko tiek daug veiksmingų skrydžių, kad juos išskirti ir aprašyti gana sunku, todėl norisi paminėti bent po dalelę jo žygdarbių, aprašytų medalių teikimo dokumentuose.

KARINIO JŪRŲ LAIVYNO KRYŽIUS

Teikimo aprašymo ištrauka (1945 m. sausio 9 d.):

Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas maloniai apdovanoja Karinio jūrų laivyno kryžiumi vadą Frederiką Edvardą Bakutį (JAV Karinis jūrų laivynas) už išskirtinį heroizmą tarnaujant Karinių jūrų pajėgų lėktuvnešyje „USS Enterprise“ (CV-6) lakūnu, Dvidešimtojo kovos eskadrono (VF-20) vadovujančiuoju karininku ir atliekant operacijas prieš priešiškas Japonijos pajėgas Filipinų vandenyse Leyte įlankos mūšyje 1944 m. spalio 24 d. Drąsiai vesdamas mažą paieškos grupę suduoti smūgio priešiškomis pajėgoms, vadas (angl. Commander; karinis laipsnis, atitinkantis pulkininko leitenanto laipsnį – aut. past.) Bakutis sėkmingai nustatė priešiškų laivų koncentracijos vietą ir nedelsdamas apie tai pranešė savo vadavietei. Tada savo lėktuvu nepakartojamai atakavo japonų laivus, nepaisydamas priešų priešlėktuvinės artilerijos ugnies sienos. Bebaimiškai atliekant kovos veiksmą jo paleistos raketos pataikė tiesiai į karo laivą, vėliau kartu su kovos draugais jis stipriai pažeidė vieną kreiserį ir kitus du karo laivus.

Frederikas Edvardas Bakutis su žmona.

Vadas Bakutis dėl paveiklaus vadovavimo ir puikių taktikos žinių buvo daugiausia atsakingas už japonų paviršiaus pajėgų neutralizavimą šioje strateginėje vietovėje, todėl jo tvirtas atsidavimas pareigai parodytas laikantis esminių JAV Karinio jūrų laivyno tarnybos tradicijų.

Fredo E. Bakučio karinės tarnybos JAV laivuose ir lėktuvnešiuose sąrašas*

DATA	JAV LAIVO PAVADINIMAS IR NUMERIS	ESKADRILĖS PAVADINIMAS *	NAIKINTUVAS (LĖKTUVAS)	PAREIGOS
1935 m. birželis–1938 m. sausis	„Chester“ CA-27 (sunkusis kreiseris)			Jaunesnysis leitenantas
1939 m. kovas–1941 m. rugsėjis	„Saratoga“ CV-3 (lėktuvnešis)	VS-3 (skautų)	SBC-3 „Helldiver“ („Pragaro naras“)	Karinio jūrų laivyno lakūnas
1942 m. rugsėjis–1943 m. rugsėjis	„Lexington“ CV-16 (lėktuvnešis)	VF-16 (naikintuvų)	Grumman F6F-3 „Hellcat“ („Ragana“)	Vadovas
1943 m. rugsėjis–1945 m. kovas	„Enterprise“ CV-6 (lėktuvnešis)	VF-20 (naikintuvų)	Grumman F6F-5 „Hellcat“ („Ragana“)	Vadas* (58028)
1947 m. birželis–1948 m. birželis	„Tarawa“ CV-40 (lėktuvnešis)	CVG-5		Vadas
1948 m. birželis–1949 m. vasaris	„Valley Forge“ CV-45 (lėktuvnešis)	CVG-1		Vadas
1952 m. birželis–1953 m. birželis	„Valley Forge“ (lėktuvnešis)			Vadovas
1956 m. liepa–1957 m. balandis	„Gardiners Bay“ AVP-39 (hidroplanų nešėjas)		Grumman UF-1 „Albatross“	Vadas
1960 m. sausis–1960 m. gruodis	„Hancock“ CV-19 (lėktuvnešis)			Vadas
1964 m.	„Kearsarge“ CVS-33 (lėktuvnešis)			Vadas

* Visų JAV Karinio jūrų laivyno eskadrilių karo veiksmai trunka kelis mėnesius, paprastai iš to paties lėktuvnešio ar sausumos bazės vadovaujant tam pačiam vadui. Paskui keičiama dislokacijos vieta, taip siekiant mokyti kitus pilotus.

GARBĖS LEGIONO MEDALIS (LEGIONO UŽ NUOPELNUŠ MEDALIS)

Teikimo aprašymo ištrauka:

Už išskirtinį ir pasiaukojamą elgesį bei pareigų atlikimą Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybei būnant kovos orlaivio lakūnu veiksmų prieš priešą metu: 1944 m. rugpjūčio 31 d. Bonin salose; 1944 m. rugsėjo 10 d. Palau salose; 1944 m. spalio 10 d. Nansei Šoto srityje; 1944 m. spalio 12–13 d. Formosos srityje; 1944 m. spalio 15 ir 18 d. bei gruodžio 14 ir 15 d. Filipinų salose. Per šias dienas jis asmeniškai sunaikino 11 priešų lėktuvų ant žemės ir pažeidė 11 priešiškų orlaivių ant žemės. Jis taip pat asmeniškai sunaikino du mažus laivus ir pažeidė krovininį bei vidutinį krovininį laivą, tinkamai nukreipdamas raketų atakas, ir padėjo nuskandinti dar septynis įvairius mažus priešų laivus. Šie laimėjimai pasiekti beveik neatsižvelgiant į savo saugumą. Jo šaltas protas, įgūdžiai ir drąsa parodyti laikantis esminių JAV Karinio jūrų laivyno tarnybos tradicijų (vadui Bakučiui leidžiama nešioti Combat „V“).

KRYŽIUS UŽ PASIŽYMĖJIMĄ TEIKIANT ORO PARAMĄ

Šis apdovanojimas teikiamas karininkui arba kitam JAV aktyvios tarnybos nariui, kuris arba kuri pasiaukėjo remdamas (-a) karines operacijas „didvyriškai arba ypatingais nuopelnais dalyvaujant oro skrydžiuose po 1918 m. lapkričio 11 d.“

Teikimo aprašymo ištrauka:

1944 m. spalio 15 d. arti Filipinų salų jis vadovavo dvidešimt keturiems lėktuvams, kurie lydėjo bombardavimo ir torpedavimo orlaivius. Šių lėktuvų formuotę atakavo penkiasdešimt priešininkų orlaivių, tačiau jo organizuota gynyba buvo tokia sumani, kad leido nepatirti jokių nuostolių. Jis ir lėktuvų formuotė tęsė savo užduotį ir priešininkų įtvirtinimams padarė didelę žalą. Vėliau, tą pačią dieną, jis vadovavo savo eskadrilei, ginančiai Užduoties grupę, kurią užpuolė priešininkų kovos lėktuvai. Jo vadovavimas gynybai leido numušti visus atakuojančius lėktuvus ir taip visi JAV laivai liko nepažeisti. 1944 m. spalio 18 d. jis vadovavo apsaugai nuo priešiškos atakos lėktuvų, keturiolika jų per ataką buvo sunaikinta. Jis toliau tęsė

savo užduotį ir padarė didelę žalą ant žemės buvusiems priešiškiems lėktuvams ir pastatams. Ši misija buvo užbaigta nepaisant sunkios priešlėktuvinės gynybos ugnies ir nepalinkių oro sąlygų. Jis nuolatos sumaniai vadovavo savo eskadrilei ir visiškai nekreipė dėmesio į savo saugumą.

Tarnyba tarp Šiaurės ir Pietų ašigalių

Sugrįžkime prie itin išsamios S. Lapienio publikacijos žurnale „Aviacijos pasaulis“:

„F. E. Bakutis, dirbdamas Aeronautikos biure, vykdė bandomuosius skrydžius Patuksente, Merilando valstijoje, tarp jų ir su pirmaisiais JAV reaktyviais lėktuvais. Patuksente yra JAV Karinio jūrų laivyno lakūnų bandytojų mokykla, ji tikrina ir įvertina Karinio jūrų laivyno aviacijos sistemas. 1945 m. birželio 11 d. F. E. Bakutis pirmą kartą skrido reaktyviu lėktuvu Bell YP-59A „Aircomet“. Tai buvo 50-asis reaktyvinio lėktuvo skrydis JAV istorijoje. Pirmą kartą reaktyvinio lėktuvo skrydis JAV įvykdytas 1942 m. spalį reaktyviu

lėktuvu Bell P-59. Pažymėtina, kad reaktyvinį lėktuvą Bell YP-59A „Aircomet“ savo bazėje testavo NASA.“

Reaktyvinis lėktuvas Bell YP-59A „Aircomet“

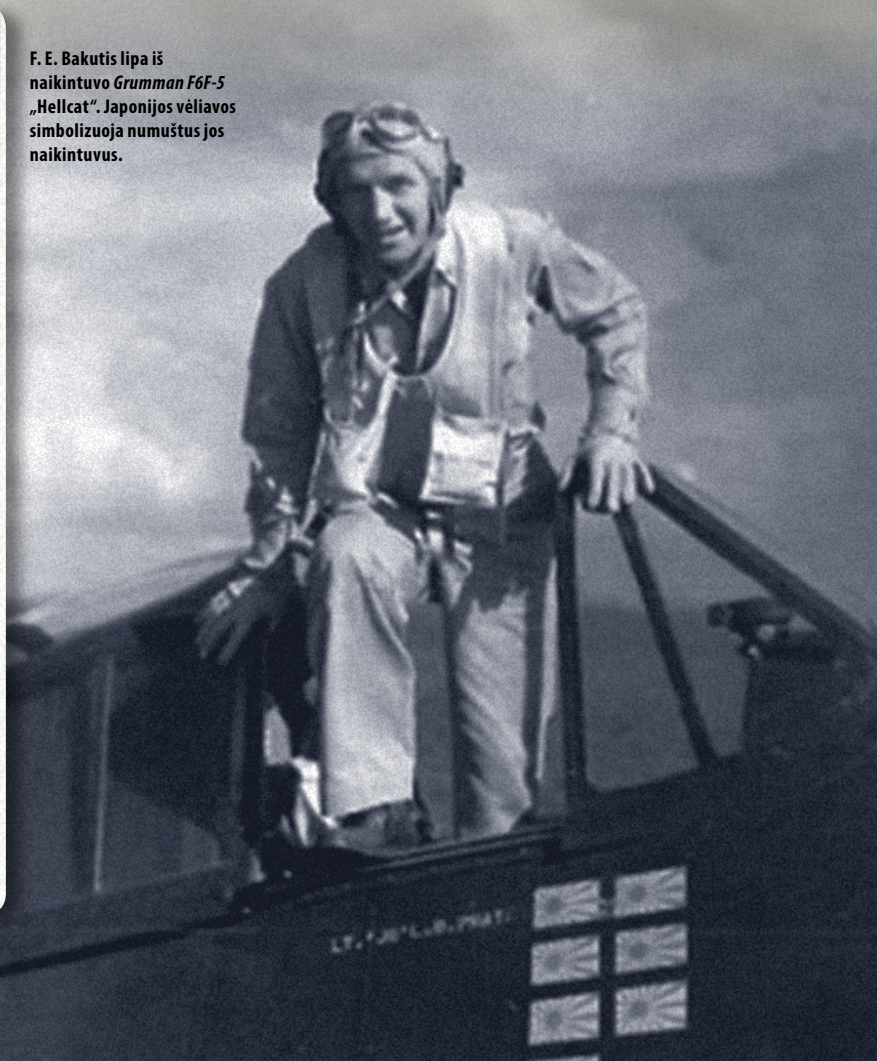
F. E. Bakutis JAV Kariniame jūrų laivyne tarnavo iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Pasibaigus karui, jis toliau tarnavo JAV Karinio jūrų laivyno lėktuvnešiuose „USS Tarawa“ ir „USS Valley Forge“, o 1949 m. vasarį, pasak S. Lapienio, įstojo į Karinio jūrų laivyno karo koledžą. Jį baigė 1950 m. birželį ir jame liko dirbti iki 1952 m. birželio. Vėliau vėl ėmė vadovauti karo lėktuvų įguloms, dislokuotoms lėktuvnešiuose „USS Valley Forge“, „USS Gardners Bay“ (hidroplanų nešėjas), „USS Hancock“ ir „USS Kearsarge“.

Jo tarnybos vietos buvo Aliaskos jūros pasienio laivynas, Aliaskos oro laivynas, Pirmoji priešpovandeninių laivų kovos grupė, Karinio jūrų laivyno paramos pajėgos Antarktidoje ir Alamidos oro laivynas.

F. E. Bakutis geografiniame Pietų ašigalyje.

F. E. Bakutis lipa iš naikintuvo Grumman F6F-5 „Hellcat“. Japonijos vėliavos simbolizuoja numuštus jos naikintuvus.

F. E. Bakučio vadovaujamos laivyno operacijos sraigtasparnis paima Apollo 10 modulį su astronautais iš Ramiojo vandenyno.

įtraukiamas į Apollo 7, 8, 9, 10 ir 11 misijų atsakingų pareigūnų sąrašus. Pažymėtina, kad Apollo 11 skryždio oficialių pareigūnų sąrašė jo pavardė yra įrašyta greta žinomo raketų kūrėjo dr. Vernerio fon Brauno (*Wernher Von Braun*). Bakučio, kaip JAV pilotuojamų erdvėlaivių Ramiojo vandenyno paieškos pajėgų vado ir JAV gynybos departamento atstovo, užduotis buvo užtikrinti grįžtančių iš Mėnulio Apollo valdymo modulių su astronautais paiešką ir paėmimą iš vandenyno. Gynybos departamentas kartu su NASA sukūrė stebėjimo iš laivų ir orlaivių sistemą. Paieškos operacijoms buvo naudojami karinių jūrų ir oro pajėgų lėktuvai.

Išėjęs į pensiją F. E. Bakutis gyveno Maili miestelyje, trečioje pagal dydį Havajų salyno Oahu (liet. *susibūrimo vieta*) saloje. Nenuirdamas be veiklos inicijavo, kad 1990 m. būtų uždarytas Oahu saloje esantis karinio jūrų laivyno „Barbers Point“ oro uostas. Nuo to meto pakrantėje pradėjo plaukioti banglentininkai, o žvejai Perl Harbore – gaudyti žuvų jauką. Būdamas 80-ies metų F. E. Bakutis dar gerai plaukiojo banglente.

Kontradmirolas F. E. Bakutis mirė 2009 m. spalio 4 dieną. Jo pelenai buvo išbarstyti Oahu salos Ulehava 2-ojo parko paplūdimyje.

„Didis dalykas buvo tai, kad tėvas nuolat pamokslavo – visada turite rasti tai, ką patinka daryti, nepriklausomai nuo to, kur patektumėte“, – sako kontradmirolo sūnus.

Kontradmirolas F. E. Bakutis yra vieningas istorijoje karinių jūrų laivynų pareigūnas, vadovavęs šiaurinio ir pietinio pusrutulių operatyvinėms pajėgoms.“ ■

Kaip skelbiama žurnale „Aviacijos pasaulis“, nuo 1965 iki 1967 metų Bakučio dalyvavo Antarktidos tyrinėjimuose. 1966 m. vasario 17 d. kontradmirolas Bakutis paskutinį kartą lankėsi Pietų ašigalyje, kartu pristatė paštą ir maisto atsargų žmonėms, pasiliekančiams ilgos Antarktides nakties apsuptyje.

Krantą Antarktidoje JAV kontradmirolo F. E. Bakučio – Karinio jūrų laivyno Paramos pajėgų vado (1965–1967 m.) – vardu pavadino Patariamasis Antarktides vardų komitetas.

Bakučio krantas yra Merės Berd žemės pakrantės Vakarų Antarktidos teritorijoje dalis, besidriekianti nuo Dyno salos iki Herlačerio kyšulio; tarp Hobso kranto vakaruose ir Valgrino kranto rytuose. Palei krantą plyti Geco šelfinis ledynas (angl. *Getz Ice Shelf*).

Tačiau, pasak S. Lapienio, Antarktida nebuvo paskutinė F. E. Bakučio tarnybos stotelė. „1968 metais, prasidėjus JAV pilotuojamiems skrydžiams į Mėnulį, kontradmirolas F. E. Bakutis reguliariai buvo

Kontradmirolo Fredo E. Bakučio pagrindiniai apdovanojimai

JAV APDOVANOJIMO PAVADINIMAS	KARINIO JŪRŲ LAIVYNO KRYŽIUS	GARBĖS LEGIONO MEDALIS	KRYŽIUS UŽ PASIŽYMĖJIMĄ TEIKIANT ORO PARAMĄ	AMERIKOS GYNYBOS MEDALIS	AMERIKOS KAMPANIJOS MEDALIS	AZIJOS IR RAMIOJO VANDENYNO KAMPANIJOS MEDALIS	ANTROJO PASAULINIO KARO PERGALĖS MEDALIS
Apdovanojimo vaizdas	 Įteikta 1945 m. sausio 9 d.	 **	 **				

** F. E. Bakučiui Garbės legiono medalis ir Kryžius už pasižymėjimą teikiant oro paramą buvo įteikti su kovine raide V. V pagal anglišką žodį *valor* reiškė drąsą ir narsą mūšyje.

» Vyr. ltn. Donatas Suchockis
» Kazys Jonušas

Istoriniai karių pavadinimai grįžta: ULONAI

Pagal pernai Seimo priimtą įstatymą, kuriuo nustatyta principinė 2014–2019 m. kariuomenės struktūra ir dydis, nuo 2014-ųjų sausio 1-osios pasikeitė Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų (SP) trijų batalionų pavadinimai: SP Karaliaus Mindaugo motorizuotasis pėstininkų batalionas pervardyta Karaliaus Mindaugo husarų batalionu, SP Didžiosios kunigaikštienės Birutės motorizuotasis pėstininkų batalionas tapo Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionu, o dragūnų karybos tradicijas tęsiantis Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų motorizuotasis pėstininkų batalionas pervardyta į Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalioną.

Husarų, ulonų ir dragūnų padaliniai Lietuvos kariuomenėje atsirado XVI–XVII amžiais, o paskelbus Lietuvos nepriklausomybę šiuos pavadinimus padaliniai išlaikė ir tarpukariu, todėl, siekiant užtikrinti tradicijų tęstinumą, šiandienams SP batalionams grąžinti seniau kavaleristų tu-

rėti pavadinimai. Drauge patvirtinti nauji Karaliaus Mindaugo husarų, Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų batalionų tarnybos ženklo etalono aprašymai. Tradicija kai kuriuos motorizuotuosius, mechanizuotuosius pėstininkų

batalionus vadinti pagal kavalerijos rūšių pavadinimus gyvuoja daugelyje užsienio šalių, pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Nyderlanduose, Kanadoje ir kitose.

Tarpukariu Lietuvoje buvo trys kavalerijos pulkai: 1 husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulkas – Kaune; 2 ulonų Didžiosios kunigaikštienės Birutės pulkas – Alytuje, nuo

gaikščio Butigeidžio pulkas; vėliau jis perkeltas į Ukmergę, dalyvavo Giedraičių kautynėse su lenkais, o 1923 m. kovo 1 d. buvo perkeltas į Klaipėdą ir Šilutę; 1928 metais pulkui įteikta III laipsnio Vyčio kryžiaus vėliava su užrašu: „Meilė Lietuvos mūs žingsnius telydi!“

Štai kas apie ulonų vadinto kavalerijos pulko tarpukario istoriją Nepriklausomybės kovų metais rašoma emigracijoje (Bostone, JAV) Juozo Kapočiaus leistos „Lietuvių enciklopedijos“ XV tomo „Lietuva“ 114 ir 115 puslapiuose:

„**2 ulonų Didžiosios kunigaikštienės Birutės pulkas** įsteigtas 1920.X.30 Kaune, einant kovoms su lenkais. Iš 1 husarų pulko buvo paimtas atsargos eskadronas, kuris sudarė branduolį 2 raitininkų pulkui. Pulko vadu buvo paskirtas plk. Pr. Jackevičius. Per kelis mėnesius buvo sudaryti keturi eskadronai. 1921.IV.23 pulkas išvyko iš Kauno ir užėmė barą prie demarkacijos linijos nuo Giedraičių ligi Latvijos sienos. 1921.X.22 grįžo į Kauną. 1922.XI.2 perkeltas į Vilkaviškį, 1926.VII.30 – į Alytų. 1939 dalyvavo žygyje į Vilnių. Alytaus kareivines užėmus rusų įguloms, pulkas buvo perkeltas į Tauragę. 1928 m. IX.30 pulkui įteikta vėliava su įrašu „Garbingi bočiai žygiai tebūna mums gyvenimo rodyklė!“ ir pulkas pavadintas 2 ulonų

1939 m. lapkričio – Tauragėje; 3 dragūnų Geležinio Vilko pulkas – Tauragėje, nuo 1939 m. lapkričio – Vilniuje. Kiekvienas kavalerijos pulkas turėjo: 4 kardų eskadronus, vieną sunkiųjų kulkosvaidžių eskadroną, 1 technikos eskadroną ir šarvuočių būrį. Be reguliariosios kavalerijos, buvo dar teritorinė dragūnų tarnyba. Kavalerijos viršininkui (jis ir jo štabas rezidavo Kaune) priklausė ir raitosios artilerijos 75 mm lengvų patrankų grupė.

Dėl aiškumo reikėtų pasakyti, kad tarpukariu Lietuvos kariuomenės batalionai vadinti panašiai kaip dabar, tai yra:

1. **4 pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulkas;** įsteigtas Panevėžyje 1919 m. sausio pradžioje kaip apsaugos būrys ir tik nuo 1920 metų pavadintas Karaliaus vardu; 1926 m. apdovanotas III laipsnio Vyčio kryžiaus vėliava su užrašu: „Viešpatie, padėk mums Tėvynės laisvę ir garbę ginti!“

2. Kaune iš pradžių kaip karo komendantūros kuopa 1919 m. sausio 9 d. įsteigtas, vėliau Kauno batalionu pavadintas, kovoje su bermontininkais Tauragę užėmęs ir tik 1920 m. sausio 9 d. pulku pavadintas **7 pėstininkų Žemaičių kuni-**

Ulonų mokomojo eskadrono išleistuvės.
Kairėje – orkestras. Alytus, 1933 m.

Didžiosios Kunigaikštienės Birutės pulku. Pulko vadais buvo: plk. Pr. Jackevičius, plk. A. Plechavičius, gen. št. mjr. A. Rėklaitis, plk. K. Labutis, gen. št. plk. I. Kriaunaitis, gen. št. plk. P. Žilys, plk. K. Gudelis. 1940 m. bolševikams okupavus Lietuvą, pulkas iš Tauragės buvo iškeltas ir Kurtuvėnuose išformuotas.“

NATO „kavalerija“

Iš istorijos žinome, kad ulonas – lengvosios kavalerijos raitelis. Raitelio įvaizdis gana sunkiai susiejamas su šiuolaikinės kariuomenės ginkluote, technika ir pažangiomis technologijomis, o kai kada jis gali sukelti ir pašaipą – atseit neturime technikos, todėl vėl sėsime ant arklių, kaupsime žiemai avižas ir pan. Tačiau, geriau įsigilinus į istoriją ir suvokus tradicijų reikšmę kariuomenei, šį pasirinkimą nesunku pagrįsti.

Šiuolaikinėse kariuomenėse, NATO narių ir ne tik, daug tokių istorinių pavadinimų. Dabartinė JAV 1-oji kavalerijos divizija (angl. *1st Cavalry Division*) turi ilgą ir turtingą istoriją. Iš pradžių (1921 m.) tai buvo lengvieji raiteliai, Vietnamo kare da-

lyvavo kaip 1-oji oro kavalerijos divizija (angl. *1st Air Cavalry Division*) – tada žirgus jau seniai buvo pakeitę sraigtasparniai. Dar vėliau, pirmajame Irako kare 1991 metais, JAV 1-oji kavalerijos divizija buvo ginkluota sunkiosiomis kovos mašinomis: tankais, šarvuočiais ir savaeigiais pabūklais.

Kitas geras senovinio pavadinimo pavyzdys – fuzilieriai (angl. *fusiliers*). Tiesiogiai išvertus, tai – šauliai, ginkluoti šautuvais, kuriuose paraką uždega titnaginiai skiltuvai. Pavadinimas XVII amžiuje atsirado Prancūzijos kariuomenėje, paskui greitai paplito Europoje ir Amerikoje. Dabar britų, prancūzų, kanadiečių ir kitų šalių kariai, besinaudojantys moderniais šaunamaisiais ginklais, technika bei kompiuteriais, vis dar išdidžiai vadinami fuzilieriais.

Kalbėdami ne apie pavadinimus, o apie kariuomenių transformaciją, kaip įdomų pavyzdį galime pateikti kai kuriuos Šveicarijos kariuomenės kalnuotų vietovių prieštankinius padalinius. Į savo rikiuotę jie apie 2000 metus grąžino arklius. Todėl, kad jie pasirodė kaip tinkamiausia transporto priemonė gabenti prieštanki-

nėms ginklų sistemoms kalnuotuose jų atsakomybės rajonuose. Žiūrint iš šalies į šiandienos karybos raidą, asimetrinius konfliktų bruožus ir pan., nėra garantijų, kad šiuolaikiniams NATO kariams neteks vėl bendrauti su žirgais.

Matyt, verta nagrinėti priežastis, kurios verčia šiuolaikinius modernių kariuomenių dalinius laikyti senų pavadinimų. Iš jų, ko gero, svarbiausios – istorinio paveldo, kaip įkvėpimo, motyvacijos versmės, puoselėjimas ir tradicijų palaikymas. Istorinis paveldas – neišsemiamas motyvacijos šaltinis. Senovės graikus ir romėnus įkvėpdavo istorijos apie jų dievų ir didvyrių žygius. Viduramžiais motyvuodavo riterystės idealai ir baladės apie protėvius. Revoliucijų ir tautinių atgimimų laikais aktualesnė tapo rašytinė istorija, karius įkvėpdavo savos tautos karybos laimėjimai, iškilieji mūšiai. Visų be išimties pasaulio šalių kariai laiko garbe tarnauti dalinyje, turinčiame seną istoriją, o ką jau kalbėti, jei dalinys dalyvavo žymiajame mūšyje. Lietuvos kariuomenėje tai irgi aktualu. Viduramžių lietuvių karybos istorija turtinga. Ilgos okupacijos beveik visiškai pakirto turtingo istorinio paveldo

ir šiuolaikinio lietuvių kario – modernios NATO kariuomenės kario – savimonės tarpusavio sąsają. Todėl istorinį paveldą reikia visomis išgalėmis gaivinti. Kariai privalo žinoti savo šalies, valstybės, karybos istoriją. Senieji istoriniai pavadinimai gali stipriai padėti siekti šio tikslo.

Tradicijos saugo istorinį paveldą, buria komandą, kolektyvą, stiprina kariuomenės ir visuomenės ryšį. Jų svarbą kariuomenei taip pat sunku pervertinti. Mums nuolat svarbus ryšys su visuomene. Kariuomenė, kad ir kokia stipri bei moderni būtų, neturėdama užnugario, t. y. visuomenės paramos, niekada negalės atskleisti visų pajėgumų. Tradicijos – bendra veikla, tarpusavio pagalba – gali padėti užmegzti tokį ryšį.

Senieji ir naujieji ulonai

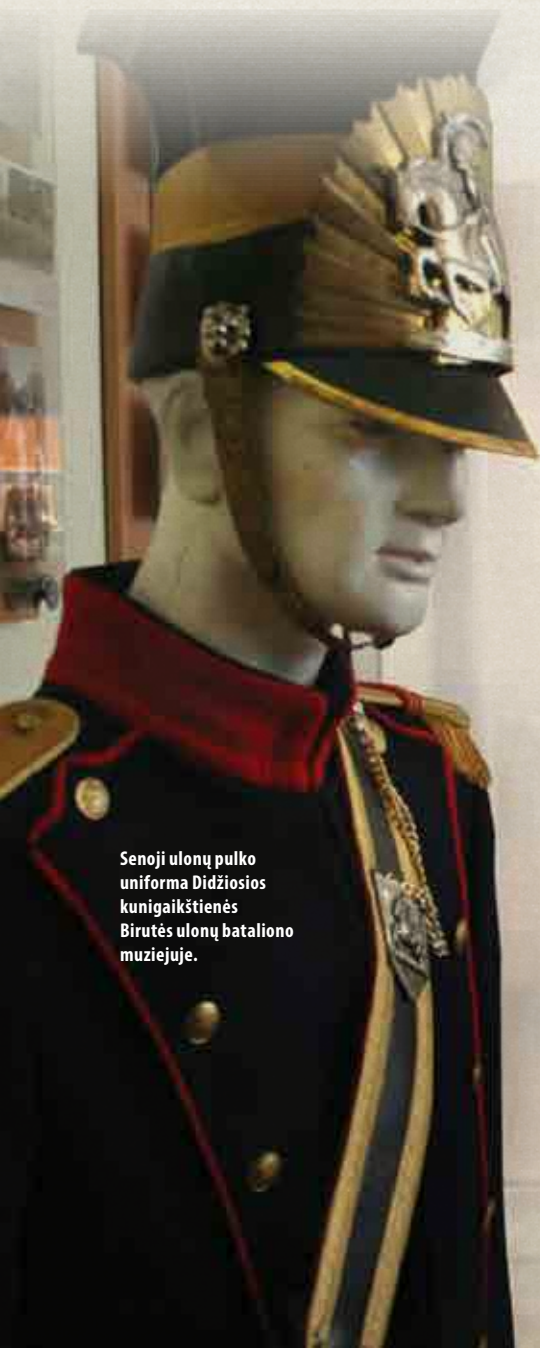
Siekiant priminti istorinį paveldą ir gaivinti tautines tradicijas, tarpukariu iš pradžių Kaune, vėliau – Alytuje dislokuotas Lietuvos kariuomenės raitasis dalinys – 2-asis raitelių pulkas, pavadintas ulonais. Mažai tikėtina, kad turima to meto ginkluotė, ekipuotė ir žirgai paskatino rinktis pavadinimą, tačiau ryšys su istoriniu paveldu akivaizdus. Pasidomėkime ulonų (ulonų) pavadinimo atsiradimo istorija.

Žodis „ulonas“ yra kilęs iš totoriško žodžio „oglan“, reiškiančio vaikina, šaunuolį. Kaip kavalerijos rūšis, pirmieji ulonai atsirado XIII amžiuje totorių kariuomenėse. Vietoj įprastinio lanko šie raiteliai turėjo ietis su vėliavėlėmis ir buvo skirti artimam mūšiui. Tačiau tai neišsamiai nusako ulonų vardo atsiradimą. Totoriai atvykdavo į Lietuvą ištisomis giminėmis ir svetimoje aplinkoje jiems buvo svarbu išlaikyti savo kilmės sampratą. Priklausymas vienai ar kitai kipčiakų genčiai turėjo reikšmės išsaugant Aukso ordos tradicijas. Netgi XVII amžiuje, per 1631 metų reviziją, atsispindėjo Lietuvos totorių gentinė sandara. Tada buvo įrašytos totorių karo vėliavos, kurių pavadinimai rodė gentinę priklausomybę. Reviziją atliko Ašmenos žemės teismo raštininkas Jonas Kierdėjus, jis gerai suprato šios priklausomybės svarbą. Vėliavų buvo šešios, jos įrašytos šia tvarka: pirmoji – Ulonų vėliava, antroji – Jušinių, trečioji – Naimanų, ketvirtoji – Jalairų, penktoji – Kondratų, šeštoji – Barinų. Visos vėliavos, išskyrus ulonų,

rodė priklausomybę giminei. Ulonų rodė luomą. Tai reiškia, kad su šia vėliava buvo susijusi totorių aukštuomenė. Tą nesunku įrodyti pasitelkiant keletą istorinių faktų. Antai 1498 metais Užvolgio ordos (Aukso ordos dalis) caro Ši Achmato laiške Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Aleksandrui minimi kunigaikščiai ir ulonai. 1562 metais Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro laiške Vilniaus pavieto totoriams minimi kunigaikščiai, ulonai ir murzos. Taigi Lietuvos pašauktinių kariuomenėse po ulonų vėliava burdavosi totorių aukštuomenė – kavalerijos elitas.

Tik XVII amžiuje ulonai susiformavo kaip kavalerijos rūšis. 1776 metais Lietuvoje sudarytas pirmasis priešakinės sargybos pulkas, pavadintas ulonų pulku, o paskui – Karaliaus ulonų pulkas. Vėliau ulonų atsirado ir kitose Europos šalyse: Vokietijoje, Prūsijoje, Rusijoje, Prancūzijoje. Tikėtina, kad žlugus Abiejų Tautų Respublikai, dalis totorių pasklido po minėtas šalis ir paveikė šį procesą. Ulonai kovojo ir per Napoleono karus. 1830–1831 metais Lietuvos sukilėliai karštligiškai kūrė ulonų pulkus. Deja, pralaimėjo ir lietuviams vėl teko tarnauti svetimoje kariuomenėje.

Alytus su totoriais ir ulonais susijęs tuo, kad patenka į teritoriją, kur nuo senų laikų gyveno didelė totorių bendruomenė. Senovėje tai buvo Vilnius, Trakai, Kaunas, Ašmena, Alytus. Totorių gyvenimo pėdsakų, palikuonių dar ir šiandien galima rasti Dzūkijos krašte. Be to, demarkacijos linija su Lenkijos okupuotomis teritorijomisėjo

Senoji ulonų pulko uniforma Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų bataliono muziejuje.

Vyr. lttn. D. Suchockio, kpt. V. Vinicko, Krašto apsaugos ministerijos archyvo nuotr.

Krašto apsaugos ministro 2013 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. V-1149 patvirtintas Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų bataliono tarnybos ženklas: smailėjančios į apačią formos žaliame skyde auksinė B raidė su kunigaikščio kepure viršuje (stilizuotas tarpukario Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų pulko ženklas) simbolizuoja Birutės ulonų batalioną, kaip šiuolaikinės kavalerijos dalinį. Už raidės – sukryžiuoti sidabrinis kardas auksine rankena ir medinė ietis su geltona vėliavėle bei auksiniu antgaliu. Tai tradiciniai ulonų ginklai. Tarnybos ženkle idėjos autorius – kpt. Ramūnas Armalis, projekto autorius – Lietuvos kariuomenės vyresnysis patarėjas Giedrius Reimeris.

visai netoli Alytaus, čia pasieniui prižiūrėti taip pat reikėjo greitai perdislokuojamo dalinio. Tikėtina, kad dėl to 1920 metais Kaune įkurtas 2-asis raitelių pulkas buvo pradėtas vadinti ulonų. Tikslią datą, kada pavadinimas suteiktas pulkui, nustatyti sunku. Iš ano meto kariuomenės įsakymų to nustatyti neišeina, bet iš tam tikrų detalių galima pasakyti, kad 2-asis raitelių pulkas pradėtas vadinti ulonų jau apie 1921 metus. Trikdantis faktas, kad tarpukario įsakymuose iki 1928 metų 2-asis raitelių pulkas be jokio nuoseklumo vadinamas trimis pavadinimais – ulonų, ulanų arba raitelių. Veikiausiai šitai atsitiko dėl įsakymų rengėjų nepastovumo.

1990 metais atkūrus nepriklausomybę, krašto apsaugos ministro 1994 m. rugsėjo 19 d. įsakymu Nr. 751 buvusiam Alytaus motorizuotajam pėstininkų batalionui suteiktas Didžiosios kunigaikštienės Birutės vardas, leista perimti II ulonų pulko vėliavą ir devizą.

Šių dienų ulonai, kaip ir anuomet, yra manevringi, greitai kilnūs, sumanūs. Intensyviai treniruotės, pratybos bei mokymai, sukaupta patirtis tarptautinėse pratybose ir taikos palaikymo operacijose leidžia Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonams pelnytai didžiuotis turimu šiuo garbingu vardu. Nuolat rengti štabo ir valdymo grupės – vienas svarbiausių bataliono uždavinių. Norint būti greites-

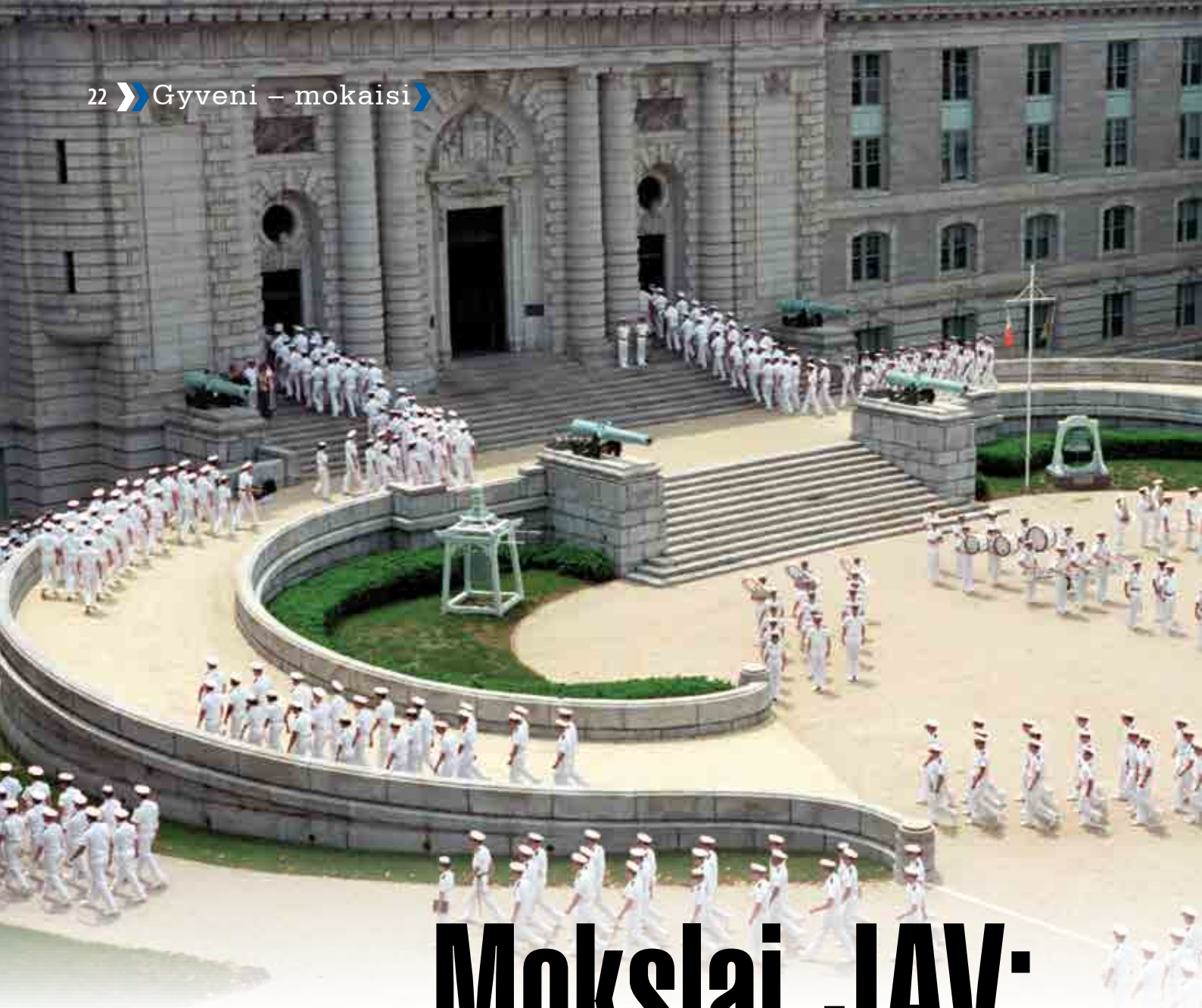
niems už priešą, nepakanka turėti profesionaliai parengtus karius, bet kokioje vietovėje mobilumą užtikrinančios technikos. Norint nepastebimai persidislokuoti vietovėje ir suduoti kuo didesnę žalą padarysiantį kirtį, būtina greitai ir preciziškai suplanuoti padalinių veiksmus. Bataliono kariai, atsakingi už mūšio planavimą ir koordinavimą, turi būti itin šachmatininkai,

numatyti kelis ėjimus į priekį, tai daryti labai greitai, įvertinti visus pavojus ir būti pasirengę žaibiškai reaguoti į priešininkų veiksmus. Kaip tik dėl to Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalione reguliariai vyksta ne tik taktikos bei šaudymo, bet ir planavimo pratybos, ugdančios karių gebėjimą dirbti su žemėlapiais – juos nagrinėti ir, gavus aukštesnio vado įsakymą atlikti operaciją, priimti sprendimus, kaip efektyviausiai įgyvendinti užduotį. To-

kios pratybos – ne tik naudingos smegenų „treniruotės“, tačiau ir taupo Lietuvos kariuomenės lėšas, mat naudojama mažiau technikos, ginklų, imitavimo ir kitų įprastų kovinės taktikos priemonių.

Žinoma, dabartinių ulonų kovinis pasirengimas yra ne ką mažiau svarbus nei gebėjimas greitai, efektyviai planuoti ir organizuoti veiksmus. Nuolatinė ciklinė kovinio rengimo programa užtikrina, kad visi kariai greitai įgytų ir nuolat tobulintų individualius per šiuolaikinį ginkluotą konfliktą reikalingus įgūdžius, palaikytų ir ugdytų gebėjimą net ekstremaliomis sąlygomis veiksmingai naudoti turimą ginkluotę. Ulonai neturi šarvuotos technikos ar tankų, tačiau yra puikiai įvaldę kur kas pigesnes, didžiulę žalą brangiai kainuojančiai technikai darančias priemones – prieštankines sistemas, granatsvaigždes ir kitus ginklus. Vos keletas šūvių – ir iš milžiniškus pinigus kainavusio šarvuotio ar tanko lieka tik metalo krūva.

Taigi XXI amžiaus ulonai – sumanūs, greitai mąstantys, gebantys įvilioti į suplanuotas pinkles kur kas didesnę ir geriau ginkluotą priešą. Naudodami ne daug išteklių šie kariai galėtų padaryti didelę žalą tiems, kurie mėgintų brautis į Lietuvos žemę. Kaip tik dėl šių savybių ulonai dislokuoti NATO pasienyje – kaip ir senais laikais, budi Pietų Lietuvos gynybos smaigalyje. ■

> Ilona Skujaitė

Mokslai JAV: tradicijų gniaužtuose

Griežtos, nutrūktgalviškos ir net keistos tradicijos, kokių nerasi niekur kitur pasaulyje, studijoms prestižinėje Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) karinio jūrų laivyno akademijoje suteikia ypatingą atspalvį. Itin daug išbandymų tenka patirti naujokams – jiems net galimybė valgant atsiremti į kėdės atlošą yra privilegija. Ir, nors pirmuosius studijų metus dažnas pavadina pragaru, mokslus šioje akademijoje baigę lietuviai vienu balsu tvirtina, kad tai buvę iki šiol geriausi jų gyvenimo metai.

Sveiki atvykę į Anapolį

JAV karinio jūrų laivyno akademija įsteigta 1845 metais Anapolyje, Merilando valstijoje, nuo to laiko ją baigė per 60 tūkstančių studentų. Tai pradinė būsimų JAV laivyno ir jūrų pėstininkų karininkų rengimo įstaiga. Joje per ketverius studijų metus jaunuoliai įgyja vadovavimo ir lyderystės pagrindus bei civilę humanitarinių, tikslųjų arba inžinerijos mokslų profesiją. Ir, nors tai – laivyno akademija, joje su jūrų specifika studentai susipažįsta gana fragmentiškai, tik per vasaros praktiką. Nuoseklūs karo jūrininkų mokslai prasideda gavus diplomą ir pasirinkus konkrečią karinę specialybę – vieni ją įgyja tarnaudami laivuose, kiti, pavyzdžiui, būsimoji laivyno aviacijos lakūnai ar povandeninių

laivų įgulų nariai, dar kelerius metus ruošiasi specializuotose mokyklose.

Kasmet akademijoje studijas pradeda 1 200 jaunuolių, tarp jų – ir nustatytas skaičius užsieniečių iš įvairių pasaulio šalių. Peržengusius mokymo įstaigos slenkstį juos pasitinka unikali studijų kultūra – ji formavosi daugiau kaip pusantro šimto metų ir šiandien sieja griežtą karinę drausmę, karo laivyno tradicijas, nutrūktgalviškus studentiškus ritualus, iškilmingas ceremonijas ir būtinas amerikietiško gyvenimo būdo pramogas, tarkime, universitetų komandų sporto varžybas, priverčiančias tribūnose riaumoti tūkstančius žiūrovų.

Jau pati pirmoji diena JAV karinio jūrų laivyno akademijoje studentams įsimeina visam gyvenimui: vyrukai atsiveikina su plaukais, apsilvilkę naujokų uniformas nusifotografuoja su juos atlydėjusiais giminėmis ir tuomet prasideda... pragaras. Susipažinti su šios akademijos tradicijomis teko ir joje studijavusiems Karinių jūrų pajėgų karininkams vyr. ltn. Mariui Jasmontui bei ltn. Vyteniui Bučiui.

Naujokų vargai

„Nesvarbu, kas buvai iki tol – geriausias vidurinės mokyklos ar sportininkas, per-

žengęs akademijos slenkstį – esi niekas. Tai parodoma įvairiomis nustatytomis taisyklėmis, pavyzdžiui, naujokams vidaus koridoriais galima tik bėgioti, kampus reikia kirsti darant 90 laipsnių sukinius. Kasdien būtina „iškalsti“ visos dienos meniu ir jį garsiai vardyti prieš einant vagyti. Prie stalo reikalaujama žiūrėti tik priešais save ir sėdėti tiesiai, jei leidžia, galima atsilošti – tai jau privilegija. Maistą į burną galima įsidėti tik vedant ranką 90 laipsnių kampu, kramtyti – ne daugiau kaip trimis kąsniais“, – pasakojo ltn. V. Bučius.

Iš pirmo žvilgsnio šie reikalavimai atrodo beprasmiškai ar net žeminantys, tačiau taip siekiama „sugriauti“ civiliame gyvenime įgytus įpročius bei „sukurti“ naują asmenybę – karininką ir lyderį. „Taisyklės buvo gana keistos, bet žinojau, kad turiu tik vieną išeitį – eiti toliau ir daryti viską, ką galiu, kad pasilikčiau. Pirmieji metai tikrai buvo sunkūs, tačiau įpratino mokytis, anksti keltis ir laikytis karinės drausmės, padėjo išsiugdyti tokias savybes kaip darbštumas, atsakingumas, gebėjimas greitai įsiminti informaciją“, – patirtį apibendrino vyr. ltn. M. Jasmontas.

Nors pažintis su legendinėmis JAV karinio jūrų laivyno akademijos taisyklėmis nebuvo lengva, šviesių akimirkų irgi nestigo.

Marius Jasmontas (centre) kartu su kambario draugais.

Herndono monumento „šturmas“ ir kiti (ne)malonumai

Didžiausia šventė įvairių taisyklių išvargintiems naujokams – Armijos savaitė, kai visi apribojimai nustoja galioti ir netgi legaliai galima krėsti šunyles. Tokią laimę nusišypsavo amerikietiškojo futbolo žaidynių „tarp laivyno ir armijos“ (angl. *Navy vs Army*) rudens turo pabaigoje, prieš gruodį vykstančias svarbiausias sezono varžybas, kur susikauna JAV karinio jūrų laivyno akademijos ir Vest Pointo karo akademijos komandos. „Dažniausiai ta savaitė būna susijusi su dideliu triukšmu, nemaloniu kvapu koridoriuose ir gausybe pokštų, mokytis tampa ypač sudėtinga. Tuomet akademijoje esantys didoki daiktai neretai atsiduria ten, kur jų mažiausiai galima tikėtis, tarkime, jachta bei deaktyvinta povandeninio laivo torpeda atsiranda valgykloje, – pasakojo Vytenis. – Su kurso draugais stengdavomės maksimaliai išnaudoti privilegijas: muzikos klausymąsi ar galimybę naudotis lova visą dieną, esame iškrėtę ir pokštų. Buvome išklįjavę visą mūsų kuopos karininko kabinetą 20 000 lipnių lapelių. Kitais metais jo darbo kambarys buvo perkeltas į vyrų tualetą. Per Armijos savaitę tvarkos laikomasi labai minimaliai, tačiau kuopos karininkas bet kada gali nuspręsti atimti visas privilegijas.“

Dar viena nutrūktgalviška pirmakursių tradicija, gyvuojanti jau 20 metų, susijusi su vandeniu. Pažymėdami rudens sesijos pabaigą, naujokai per iškilmingą parodą „draugiškai“ įmeta savo kuopų vadus į šalia tekančią Severno upę. Vienas įdomiausių ritualų – Herndono monumento „šturmas“. Tai dar vienas pavyzdys, kaip amerikiečiai geba sumanyti pramogą iš nieko. 1857 metais akademijos teritorijoje pastatytas pilko granito obeliskas kapitonui Williamui Lewisui Herndonui, kuris, užuot gelbėjęs, apsisprendė nuskęsti kartu su savo laivu „SS Central America“, pagerbti kasmet tampa pirmakursių taikiniu. Bendromis jėgomis jie bando užsiropšti į 12 pėdų (3,72 metro) aukščio monumento viršūnę ir ten esančią naujoko kepurėlę pakeisti į karo laivyno karininko. Kad būtų sunkiau pasiekti tikslą, monumentas ištepamas lydytais kiaulės taukais. Tradicija byloja, jog tas, kuriam pavyks tai padaryti, pirmasis iš

Studentų praktika karo laive.

savo kurso taps admiralu. Tiesa, akademija skelbia, kad iki šiol legenda nepasitvirtino, bet tai nesumažina jos populiarumo. Nuo 1959 metų fiksuojami Herndono obelisko „šturmo“ rezultatai skelbia, kad greičiausiai pasiekti viršūnę pavyko Michaelui Maynardui 1972 metais, tam prireikė maždaug 20 minučių, o kai kuriems kursantams tekdavo plušėti net po kelias valandas. Ilgiausiai „šturmas“ truko 1995 metais, kai kopimo laikas siekė beveik penkias valandas. Akademijos vyriausiojo intendanto viceadmirolo Michaelo Millerio teigimu, ši ceremonija, kartojama ta pačia maniera jau daugelį metų, padeda pirmakursiams pajauti draugystės dvasią, skatina organizuotumą ir komandinį darbą, mat pasiekti obelisko viršūnę įmanoma tik dirbant ranka rankon.

Skraidantys robotai ir „vestuvės“ su jūra

Baigus pirmą kursą studentų laukė „bazinė vasara“, kai visi buvo muštruojami poligone, kad įgytų minimalius bazinius kario įgūdžius. Ltn. V. Bučius, prieš patekdamas į JAV, porą metų buvo studijavęs Lietuvos karo akademijoje, todėl jam šie kariniai iššūkiai nepasirodė sunkūs, nes gimtinėje dėl to „griebė“ griežčiau. Vyr. ltn. M. Jasmontas bazinius mokymus praleido, nes buvo susilaužęs riešą.

Po vasaros grįžus į antrą kursą gyvenimas palengvėjo – nebeliko griežtų apribojimų, bet daugiau laiko teko skirti studijoms. Pirmaisiais metais teko mokytis daugiau bendrųjų dalykų, pavyzdžiui, matematikos, chemijos, anglų kalbos, istorijos, politikos mokslų ir lyderystės, o nuo antro kurso prasidėjo išsamios specialybės studijos. Vyr. ltn. M. Jasmontas pasirinko ekonomiką – ši jį domino dar

vidurinėje mokykloje, ltn. V. Bučius ėmėsi sisteminės inžinerijos ir robotikos studijų, Lietuvoje jos labiau žinomos mechatronikos vardu. „Kartu su mokslo draugais kūrėme navigacijos sistemą mažiems skraidantiems aparatams. Naudodami nedideles vaizdo kameras, pabandėme pritaikyti navigacijai vabzdžių regėjimo principą. Pavyko įrodyti, kad jį įmanoma atkartoti mechaniškai nešvaistant daug resursų“, – teigė Vytenis.

Išskirtinis antro kurso akcentas – „Laivyno žiedų šokiai“, pavasarį organizuojamas įspūdingiausias balius per visas studijas. Renginys skirtas ypatingam simboliui – žiedui, šį gauna kiekvienas akademijos studentas ir dažniausiai mūvi per visą karjerą. Prieš įteikiant studentams, žiedai „pakrikštijami“ vandeniui per ceremoniją, gyvuojančią nuo 1925 metų. Pagal tradiciją vanduo, kuriame mirkomi žiedai, akademijos absolventų turi būti suvežtas iš septynių jūrų. Šis ritualas reiškia, kad kursantas pasižada jūrai ir simboliškai „susituokia“ su ja. Šį iškilmingą vakarą studentai organizuoja ir vertina labai atsakingai, į jį oficialiai pakviečia savo antrąsias puses, jos turi būti pasipuošusios vakariniiais apdarais.

Per Atlanto bangas

Vasaros po antro ir trečio kursų buvo skirtos praktikai jūroje. Pirmus metus studentai plaukiojo šalia akademijos esančioje įlankoje. „Mokėmės laivo valdymo pagrindų, nebuvo sudėtinga, oro sąlygos lepino, bangos – nedidelės. Didžiausias iššūkis per šią praktiką man buvo duodant komandas anglų kalba tiksliai perteikti mintis, nes tuomet dar jaučiau šiojį tokį kalbos barjerą“, – pasakojo ltn. V. Bučius.

Po metų laukė kur kas rimtesnė praktika – akademijos studentai buvo paskirti į karo laivus ir juose praleido beveik mėnesį. Vyr. ltn. M. Jasmontas pasirinko ne JAV laivyną, bet Lietuvos karines jūrų pajėgas, kad apsižvalgytų, kur teks tarnauti baigus mokslus, o ltn. V. Bučius buvo paskirtas į amerikiečių laivą „naikintoją“.

„Jame daugybė „Tomahawk“ raketų, sonarų, torpedų, priešlėktuvinės gynybos sistemų, jų naujausi modeliai gali aptikti net balistines raketas, – pasakojo karininkas. – Tai rimtas kovos laivas, galintis atlikti gausybę užduočių ir savarakiškai sunaikinti priešų laivus. Tiesa, jame buities sąlygos nelabai geros, nes vietos

gyvenamosioms patalpoms mažai, jūreivių kajutėse susigrūdę beveik po 40 žmonių, apie sporto salę gali tik pasvajoti. Be to, praktikantams teko prasčiausios vietos laive – priekyje. „Atlanto vandenyne patekome į atogrąžų audrą, bangos siekė 8 metrus. Tąkart žuvis dosniai šėrė

Vytenis Bučius per studijas JAV.

Jau 20 metų, pažymėdami rudens sesijos pabaigą, akademijos pirmakursiai „draugiškai“ įmeta savo kuopų vadus į Severno upę.

ir naujokai, ir seni jūrininkai. Pats nemaloniausias pojūtis, ypač gerai juntamas pirmagalyje, – laisvas kritimas, kai laivo nosis leidžiasi žemyn. Kai tai tenka tvirti dvi dienas – labai nemalonu“, – pasakojo Vytenis.

Per studentų praktiką laivas dalyvavo tarptautiniuose mokymuose Atlanto vandenyne kartu su britų fregata ir prancūzų povandeniniu laivu, jį amerikiečiai turėjo sumedžioti. Lietuvui buvo leista eiti budinčio karininko pareigas ir valdyti laivą. Pasak jo, pats geriausias momentas buvo duoti komandą: „Visu greičiu pirmyn!“, ir pajauti, kaip šimtus tonų sveriantis milžinas ima didžiuliu greičiu skrieti per bangas.

Svarbiausia ceremonija

Po ketverių metų studijų, praktikos, studentiško gyvenimo malonumų ir iššūkių JAV karinio jūrų laivyno akademijoje studentai priartėjo prie svarbiausios ceremonijos – diplomų įteikimo. Į ją atvyksta garbingi svečiai ir artimieji. Pirmojo šimtuko, į kurį patenka geriausiai, absolventai, tarp jų – ir savo laidoje 81 numeriu

Amerikietiškojo futbolo varžybos – puiki proga studentams atsipalaiduoti nuo mokslų ir griežtų akademijos taisyklių.

ėjęs Marius Jasmontas, po vieną kviečiami ant scenos, mokyklos vadovai ir garbingi svečiai jiems įteikia diplomą, paspaudžia ranką. Kai dokumentai įteikiami visiems, paskelbiama, kad kursas oficialiai baigė JAV karinio jūrų laivyno akademiją ir tuomet į dangų vienu metu pakyla daugiau kaip tūkstantis absolventų kepurėlių. „Tuo momentu pasijunti laisvas po ketverių metų studijų. Džiugu, bet ir šiek tiek liūdna, nes baigėsi puikus gyvenimo etapas, davęs neįkainojamos patirties, pavertęs asmenybe, kokia esu dabar. Mokslai JAV karinio jūrų laivyno akademijoje neabejotinai buvo geriausi gyvenimo metai, bent jau iki šiol“, – teigė vyr. ltn. M. Jasmontas.

Ltn. V. Bučius neabejojo, kad studijuoda-

mas JAV ne tik įgijo specialybę, bet ir išėjo gyvenimo mokyklą: „Mokslai JAV visiškai pakeitė mano mąstyseną, praplėtė akiratį, leido nemažai pakeliauti po pasaulį, susirasti draugų. Geresnės vietos tobulėti turbūt niekur kitur nėra, tai buvo geriausias kada nors man nutikęs dalykas.“

Iš karto po studijų vaikinai grįžo tarnauti į Lietuvos karinių jūrų pajėgų laivus. Vyr. ltn. M. Jasmontas tapo patrulinio laivo P-11 „Žemaitis“ Artillerinės kovinės dalies vadu, o ltn. V. Bučius pradėjo eiti tokias pat pareigas štabo ir aprūpinimo laive N-42 „Jotvingis“. Į gimtinę jaunieji karininkai parvyko turėdami daugybę žinių apie JAV karinį jūrų laivyną, kitaip nei apie Lietuvos, todėl vėl teko... mokyti. ■

IŠMOK NUGALĖTI!

Vienos profesijos traukia vienokius žmones, kitos padeda atsiskleisti priešingų interesų asmenims. Apsidairęs visuomet šalia matysi panašių žmonių kaip tu, norinčių patirti dar didesnių iššūkių, turinčių panašių interesų ar besidžiaugiančių mažiausiomis smulkmenomis.

Kario profesija – tikrai ne visiems. Juk ne kiekvienas gali atsakyti komforto bei atsiduoti gamtos namams, ne kiekvienas iki galo išsprendžia dilemą „sunku, bet reikia“. Dar kažkam nepatiks ginklai ar ieškoti savo galimybių ribų – nuo šuolių parašiotu iki alpinizmo triukų. Tačiau kas pabando, tarnyboje lieka ilgam ir tuo didžiuojasi.

PASIRINK SAU PRIIMTINĄ TARNYBOS BŪDĄ!

1

BAZINIAI KARINIAI MOKYMAI

2

KARIO SAVANORIO TARNYBA

3

**JAUNESNIŪJŲ
KARININKŲ
VADŲ MOKYMAI**

DAUGIAU INFORMACIJOS:

- ♦ interneto svetainėje www.karys.lt
- ♦ nemokama linija 8 800 12 340
- ♦ artimiausiame Krašto apsaugos savanorių pajėgų teritoriniame poskyryje

1-ojo husarų pulko vadas majoras Povilas Plechavičius (centre) su bendražygiais 1922 m. rudenį.

EUROCOPTER — karių ir civilių poreikiams

Praėjusių metų rudenį Krašto apsaugos ministerijos (KAM) pajėgumų ir ginkluotės generalinis direktorius brg. gen. Gintautas Zenkevičius ir bendrovės EUROCOPTER pardavimo vadovas Šiaurės Vakarų ir Vakarų regionui Didier Parasmé'as pasirašė apie 180 mln. litų vertės „Eurocopter AS 365N Dauphin“ pirkimo–pardavimo sutartį. Į šią sumą įeina – trijų sraigtasparnių įsigijimas, reikalinga įranga, pilotų, prižiūrintojo personalo mokymai ir garantinė priežiūra. Lietuva nėra pirmoji valstybė, kuri Europos Sąjungos (ES) lėšas panaudojo sraigtasparniams įsigyti. Taupydamos išteklius ir siekdamos ekonominio poveikio, daugelis ES valstybių narių įsigyja dvejopos paskirties – karinės ir civilinės – prekių. Nauji Lietuvos kariuomenės pirkiniai su laiku pakeis šiuo metu naudojamus Mi-8 tipo sraigtasparnius – jų resursai baigsis per artimiausius kelerius metus.

Sraigasparniai – civilių poreikiams

KAM Įsigijimų departamento Įsigijimų politikos skyriaus vyr. specialistas Mindaugas Burba teigė, kad „Lietuvos Respublikos Vyriausybė pavedė KAM toliau išlaikyti paieškos ir gelbėjimo pajėgumus, tam buvo parengtas Paieškos ir gelbėjimo pajėgumų įgyvendinimo projektas ir nutarta įsigyti tris naujus modernius sraigasparnius iš ES struktūrinių fondų lėšų, nes civilinės paskirties sraigasparnius leidžiama pirkti iš šių lėšų. 2011 metų gruodžio 21 dieną Lietuvos kariuomenės vado įsakymu buvo sudaryta Paieškos ir gelbėjimo darbams skirtų sraigasparnių ir jų techninės priežiūros paslaugų viešojo pirkimo komisija. Sraigasparnių pirkimo procedūros dėl pirkimo sudėtingumo ir finansavimo klausimų sprendimo truko apie 1,5 metų“.

Pirmasis sraigasparnis įsigijamas pagal Aplinkos ministerijos administruojamą programą – naudojamos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos lėšos, kitus du sraigasparnius ketinama pirkti iš naujo ES struktūrinės paramos 2014–2020 metų laikotarpio lėšų arba iš KAM biudžeto.

Aplinkos stebėsenai, paieškos ir gelbėjimo darbams skirtų sraigasparnių ir su jais susijusių logistikos paslaugų pirkimo sutartis pasirašyta 2013 m. spalio 25 d. su pirkimo laimėtojo Europos koncerno EADS (angl. *European Aeronautic Defence and Space Company*) bendrove EUROCOPTER S.A.S., jos pagrindinės gamybos įmonės yra Marinjano mieste, netoli Marselio, Prancūzijoje. Įsigijami trys civiliniai vidutinės klasės sraigasparniai „Eurocopter AS 365N Dauphin“, sraigasparnių įsigijimo sutartyje taip pat nustatytos sąlygos dėl sraigasparnių pilotų ir šiuos sraigasparnius prižiūrinčio personalo mokymų, 3 metų garantinė ir pogarantinė priežiūra, kuri gali būti pratęsta iki 15 metų.

Su šiuo sraigasparniu Lietuvos kariuomenė atliks aplinkos stebėsenos ir kontrolės užduotis iš oro, gelbėjimo ir paieškos darbus: padės ieškoti jūroje dingusių, miške pasiklydusių žmonių, padės gesinti gaisrus, skraidins ligonius dėl skubios medicinos pa-

SRAIGTASPARNIO „EUROCOPTER AS 365N DAUPHIN“ PAGRINDINIAI TECHNINIAI PARAMETRAI

MATMENYS	
Ilgis	13,73 m
Aukštis	4,06 m
Plotis (be sraigto menčių)	3,25 m
SVORIS	
Maksimalus kilimo svoris (su išoriniu arba vidiniu kroviniu)	4 300 kg
Maksimalus krovinio svoris	1 600 kg
PAJĖGUMAS	
2 pilotai, iki 12 keleivių, SAR versija – iki 4 neštuvų	
Maksimalus greitis	287 km/h
Kreiserinis greitis	269 km/h
Kilimo sparta	6,7 m/s
Maksimalus skrydžio nuotolis (su papildomu baku)	923 km
VARIKLIAI	
2 turboreaktyviniai TURBOMECA ARRIEL 2C	717 kW
GALINIS SRAIGTAS	
	„Fenestron®“ tipo

galbos, gabens transplantuojamuosius organus, teiks pagalbą valstybės ir savivaldybių institucijoms susidarius ekstremaliai situacijai.

Statistika

2010–2013 m. Lietuvos kariuomenės Karinės oro pajėgos atliko daugiau nei 40 paieškos ir gelbėjimo operacijų.

Nuo 1994 m., kai gelbėjimo ir paieškos funkciją pavedė KAM, kariuomenės sraigasparniai buvo pasitelkti:

- gaisrams gesinti – 1 kartą;
 - skubiai ligoniams gabenti – 34 kartus;
 - donorų organams gabenti – 45 kartus;
 - skęstantiems jūroje (mariose) žmonėms gelbėti – 47 kartus;
 - kitais pagalbos civilinėms institucijoms atvejais – 60 kartų.
- Išgelbėta apie 170 žmonių gyvybė.

Marinjane susipažinta su įmone

Sraigasparnių projekto komanda, atsisakydama už sutarties vykdymo kontrolę, 2013 m. gruodžio 17–18 d. lankėsi pagrindinėje gamybos įmonėje EUROCOPTER S.A.S. Marinjane.

Per komanduotą su gamintoju buvo galutinai suderinta sutarties vykdymo programa, applanckytas modernus robotizuotas sraigasparnių detalių logistikos

centras ir praktiškai susipažinta, kaip veikia detalių tiekimo sistema.

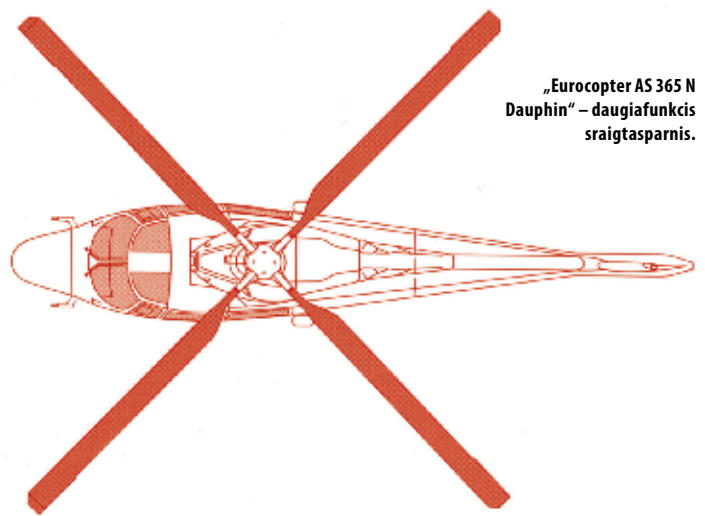
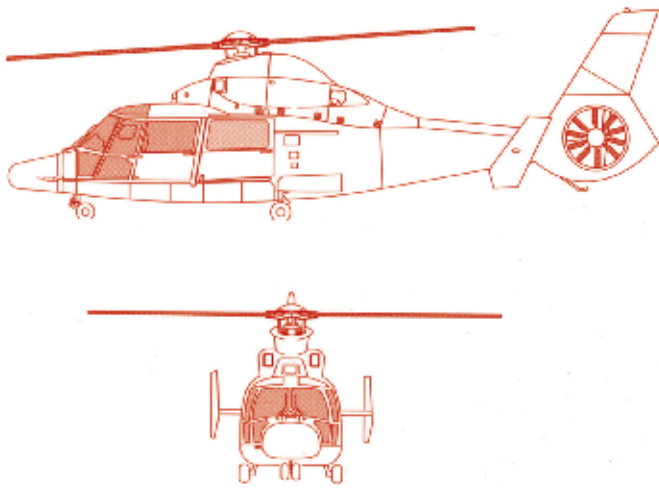
Projekto komandos nariai maloniai nustebo, kai sužinojo, kad perkamas pirmasis sraigasparnis jau renkamas ir jį galima apžiūrėti sraigasparnių „Dauphin“ gamybos ir rinkimo ceche. Pristatyti pirmąjį sraigasparnį numatyta iki 2015 m. rudens.

„EUROCOPTER Group“ įkurta 1992 metais sujungus „Aerospatiale“ (Prancūzija) ir „Deutsche Aerospace“ (Vokietija) sraigasparnių padalinius. Ji priklauso koncernui EADS – Europos aeronautikos ir gynybos pramonės lyderiui.

Nuo 2014 m. sausio 1 d. bendrovės „EUROCOPTER Group“ pavadinimas pakeistas į „AIRBUS Helicopters“, o koncerno EADS – į „AIRBUS Group“, jo struktūra palikta tokia pati.

„AIRBUS Helicopters“ atstovybių yra 21 pasaulio šalyje su plačiu serviso, mokymo centrų ir sertifikuotųjų atstovų tinklu. Čia dirba apie 22 000 darbuotojų, bendrovė prižiūri ir palaiko 12 000 sraigasparnių, kuriuos yra įsigiję daugiau kaip 3 000 klientų iš 150 šalių, skrydžiams tinkamą techninę būklę. Įmonės metinė apyvarta – 6,3 milijardo eurų.

„AIRBUS Helicopters“ civilinių ir karinių sraigasparnių gamybos programa yra viena didžiausių pasaulyje, o civilinių ir specialiosios paskirties sraigasparnių gamybos srityje bendrovė užima trečdalį pasaulinės rinkos.

„Eurocopter AS 365 N Dauphin“ – daugiafunkcis sraigtasparnis.

Esminiai pilotų kvalifikacijos reikalavimai

Kodėl civiliniai sraigtasparniai tampa kariuomenės, krašto apsaugos sistemos nuosavybe? KAM pajėgumų ir ginkluotės generalinis direktorius brg. gen. G. Zenkevičius teigė: „Jei Lietuva neturės paieškos ir gelbėjimo pajėgumų, nė vieno civilinio orlaivio trasa neis Lietuvos oro erdve. Tai reiškia, kad mūsų civilinė aviacija gali prarasti pajamas. Juk už kiekvieną skrydį virš Lietuvos Respublikos teritorijos yra mokamas kelio mokestis.

Virš vandens ir jūros teritorijos galinčius skraidyti ir atlikti paieškos bei gelbėjimo darbus sraigtasparnius turi tik krašto apsaugos sistema, nes tokiems sraigtasparniams keliami specifiniai reikalavimai, tarkime, dėl variklių skaičiaus. Pažvelkime į tokią turtingą valstybę kaip Norvegija. Paieškos ir gelbėjimo darbus sraigtasparniais joje atlieka tik kariai. Sraigtasparnius, pagal karių surašytus reikalavimus, tokie paieškai perka Priešgaisrinės apsaugos departamentas už savo biudžeto pinigus ir perduoda kariuomenei. Tuos sraigtasparnius pagal paskirtį naudoja tik kariuomenė. Kodėl? Todėl, kad sraigtasparnių pilotai yra karo pilotai. Sraigtasparnių valdymas yra specifinė patirtis. Atlikdami paieškos ir gelbėjimo darbus, pilotai turi skraidyti ir valdyti orlaivį bet kokiomis oro sąlygomis, bet kuriuo paros metu. Kario lakūnams keliami visi kiti kvalifikaciniai reikalavimai. Civiliniai pilotai, kaip paprastai, gali skraidyti ir skraidodami esant tik geroms, palankioms oro sąlygoms, dažniausiai šviesiu paros metu. Kariuomenės pilotai turi būti pasirengę dirbti bet kokiomis oro sąlygomis.

Šie sraigtasparniai daugiafunkčiai. Todėl jų ir kaina kitokia. Į tą kainą įeina ir eksploatacinė priežiūra, garantija, pilotų rengimas ir visi kiti dalykai. Į sraigtasparnių pirkimo pasiūlymą atsiliepė dvi firmos. Bendrovės EUROCOPTER pasiūlymas mums buvo ekonomiškai geresnis. Kitas šio pirkimo aspektas tas, kad jis mums leis sraigtasparnių lakūnus išmokyti skraidyti NATO šalių valstybėse naudojamais moderniais, patikimais, šiuolaikiniais sraigtasparniais. Kitaip tariant, mūsų pilotai bus perkvalifikuojami, atsisakoma sovietinės, posovietinės įrangos, pereinama prie visai kitos modifikacijos technikos. Žinoma, yra pripažinta, kad rusų sraigtasparnių platforma gera, bet jų avionika – nepatikima. Juk kažkada juokauta, kad ir sovietinės mikroschemos pačios didžiausios pasaulyje.“

Karinių oro pajėgų (KOP) sraigtasparnių eskadrilės lakūnas Laimis Aleknavičius skraidyti sraigtasparniais pradėjo nuo 2001 metų, kai baigė Aviacijos institutą. Dabar jo skraidymo patirtis – apie 1 300 valandų, iš jų – apie 800 valandų sraigtasparniais.

Ką profesionalus lakūnas gali pasakyti apie šį sraigtasparnio modelį?

Kalbant apie pasirinktą sraigtasparnio modelį ir žiūrint tik pro „piloto akinius“, tai geras pasirinkimas. Sraigtasparnis kokybiškas ir estetiškos išvaizdos. Vienas žymus orlaivių konstruktorius teigė, jog „gražūs orlaiviai gerai skrenda“, o kad „delfinai“ ne tik gražiai atrodo, bet ir puikiai skrenda, niekas ginčytis nesiims. Aišku, vertinti asmeniškai kol kas ankstoka, nes dar neteko jų išbandyti savo kailiu ir, kaip sakoma, nebuvo progos „už rankenų pasilaikyt“. Bet vertinant tai, kad pasauly-

je tokie sraigtasparniai plačiai naudojami, yra modernūs, turi šiuolaikinę įrangą ir gaminami vienos didžiausių bendrovių, kuri turi didelę sraigtasparnių konstravimo ir eksploataavimo patirtį, galima drąsiai teigti, kad pirkinys – geras.

Kokias pagrindines gerąsias šio orlaivio savybes galima nuspėti?

Kaip žinoma, šie sraigtasparniai pas mus bus naudojami aplinkos tyrimo bei paieškos ir gelbėjimo darbams. Atliekant tokias užduotis, ypač virš jūros, įgulai tenka gana didelis darbo krūvis. Moderni naujo sraigtasparnio įranga – į bendrą sistemą visiškai integruota infraraudonųjų spindulių kamera, radaras, elektro-

ninis žemėlapis ir kita – kiek įmanoma sumažina tą krūvį. Viskas ne tik rodoma daugiafunkciame ekrane, bet ir yra susieta su keturių ašių autopilotu, leidžiančiu nemažai skristi (beveik iki pasirinktos vietos „užkibimo“ norimame aukštyje) automatiškai. Todėl daugiau dėmesio galima skirti pačiai paieškai. Žinoma, tai garantuoja ir skrydžio saugumą. Kitas svarbus dalykas, užtikrinantis skrydžio saugumą, yra tas, kad, sugedus vienam iš dviejų variklių, šis sraigtasparnis bet kuriuo skrydžio etapu gali saugiai tęsti skrydį ir nutūpti.

Pagal KAM ir Aplinkos ministerijos bendradarbiavimo sutartį, be paieškos ir gel-

bėjimo funkcijų, numatyta prireikus skirti 50 procentų sraigtasparnio skrydžių laiko aplinkos stebėjimo funkcijoms atlikti.

Šie nauji sraigtasparniai atnaujins Lietuvos kariuomenės paieškos ir gelbėjimo pajėgumus, leis geriau ir operatyviau atlikti paieškos ir gelbėjimo bei aplinkos stebėjimo funkcijas (teršalų paplitimo vandenyse ir žemėje, miško gaisrų, fitopažeidimų, sausros, potvynių stebėseną ir kt.), sumažins degalų ir sraigtasparnių techninės priežiūros sąnaudas. Be to, šių sraigtasparnių išorinio triukšmo lygis yra vienas žemiausių tokių sraigtasparnių kategorijoje, tai yra neviršija Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos (angl. ICAO) nustatytų standartų. ■

Prie naujojo pirkinio: mjr. Voldemaras Kondrotas, KAM Ginkluotės ir valdymo sistemų departamento KOP įrangos sistemų karininkas, Mindaugas Burba, KAM Įsigijimų departamento Įsigijimų politikos skyriaus vyr. specialistas, plk. ltn. Raimundas Matulis, KAM Įsigijimų departamento direktoriaus pavaduotojas, Paieškos ir gelbėjimo pajėgumų įgyvendinimo projekto vadovas, Laimis Aleknavičius, KOP sraigtasparnių eskadrilės lakūnas.

Išgyvenimo pratybos Lietuvos kariuomenėje

Lengvų iššūkių kariams nereikia! Karaliaus Mindaugo husarų batalionas net 10 dienų trukusias išgyvenimo pratybas surengė kaip tik spaudžiant vieniems didžiausių šios žiemos šalčių. Nors lengva nebuvo, nė vienas iš minėtojo bataliono, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Butigeidžio dragūnų, Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų batalionų, Krašto apsaugos savanorių pajėgų 5-osios ir 6-osios rinktinių bei Oro gynybos bataliono karių, dalyvavusių pratybose, nemanė nei skūstis, nei trauktis. Jūsų dėmesiui – kpt. Raimundo Jarecko ir Erikos Sereikaitės užfiksuotos Lietuvos karių išgyvenimo pratybų akimirkos.

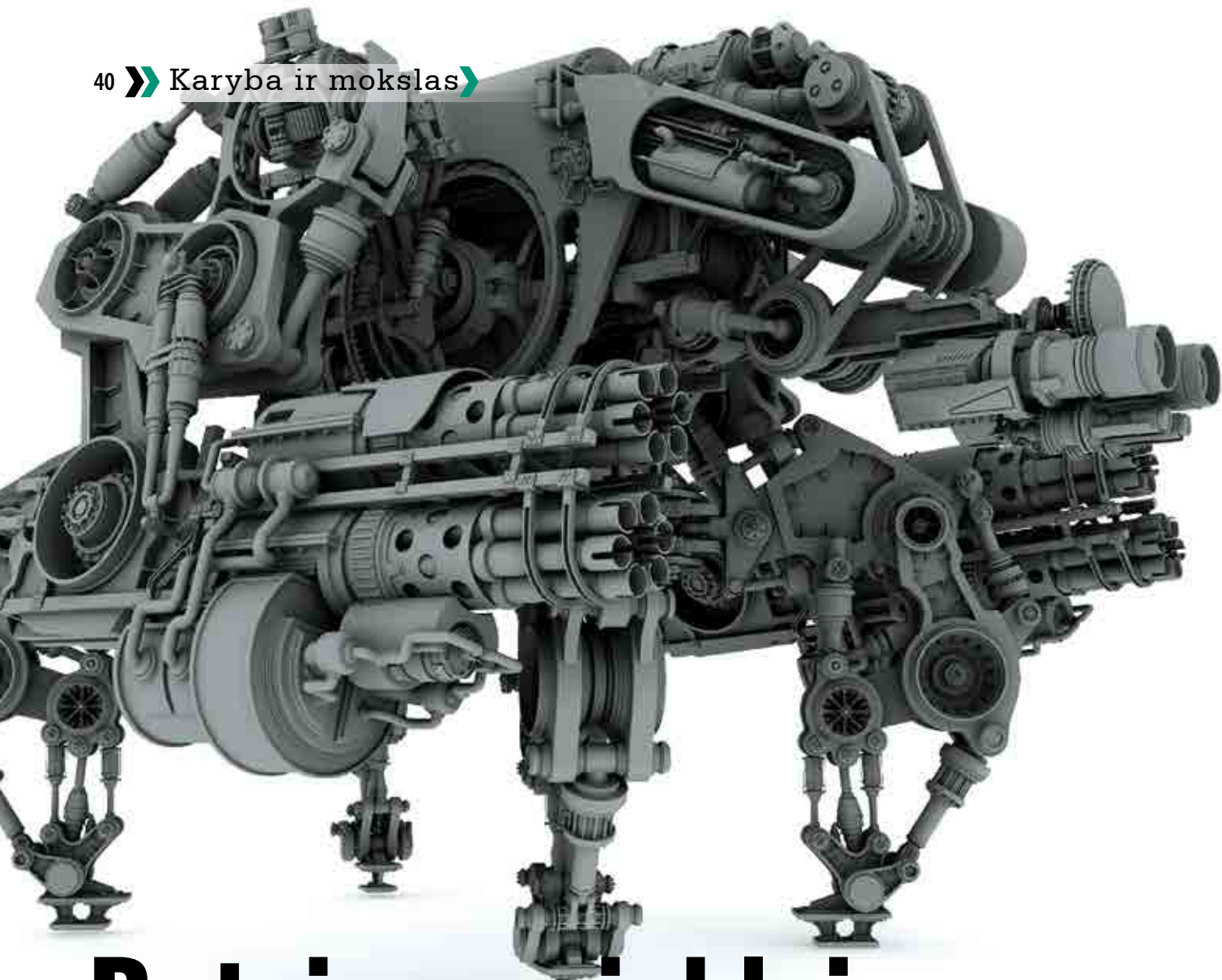

Rytojaus ginklai kuriami šiandien!

> Darius Sutekus

Dauguma per žmonijos istoriją sukurtų technologijų pirmiausia buvo skirtos karo reikmėms. Net seniausiais laikais, kai karas reiškė kovą vyras prieš vyrą, pastebėta, kad pergalę nemažai lemia technologiniai sprendimai. Antikoje karo technologijas pradėta tobulinti valstybės mastu: Aleksandro Makedoniečio įsakymu Aleksandrijoje buvo suburti mokslininkai įvairiems kariniams projektams kurti ir plėtoti. Tai buvo pirmoji „karo technologijų akademija“.

Kuo toliau, tuo labiau įvairios mokslo disciplinų žinios praktiškai diegtos karo lauke. Chemija tapo naudinga degiųjų, sprogstamųjų ir nuodingųjų medžiagų gamybai, astronomija – navigacijai, matematika – balistikai, metalurgija – ginkluotei tobulinti.

Kitos technologijos – kita ir ginkluotė

Visos esamos akademinės disciplinos, šiuo metu galinčios padėti tenkinti karo ir gynybos reikmes, vis labiau siejamos tarpusavyje, nes gaminant aukštųjų technologijų produktus turi labai glaudžiai bendradarbiauti įvairių sričių specialistai. Pavyzdžiui, anksčiau paskiros technologijos dažniausiai „kuravo“ skirtingas gamybos sritis, o dabar norint sukurti ir pagaminti naujos kartos balistinę liemenę reikia pasitelkti chemijos, tekstilės, metalo apdirbimo pramonės bei kitų specialistų (grafikos dizaino ir ergonomikos, medžiagų atsparumo ekspertų ir t. t.).

Integruota gynybos pramonė geba tobulinti esamus ginklus ir kurti koncepci-

nus projektus, kurie dabartiniu požiūriu kartais atrodo fantastiniai.

Ekspertų nuomone, naujojo tūkstantmečio pradžioje masinio naikinimo ginklai nėra prioritetas. Tačiau tyrinėjamos ir tobulinamos tiek konvencinės, tiek netradicinės ginkluotės bei jų sistemų galimybės. Nors šių sričių gali būti išvardyta kelios dešimtys, svarbesnės jų būtų šios:

- **PRIEŠO APTIKIMAS IR MŪŠIO LAUKO ŽVALGYBA.** Ši sritis labiausiai susijusi su įvairiais jutikliais (sensoriais), veikiančiais įvairiais diapazonais (akustiniai, seisminiai, matomo ir nematomo spindulių spektro), taip pat greito gautų duomenų apdorojimo ir priešo nustatymo aspektais. Pavyzdys – sistemos, aptinkančios priešą pozicijas pagal jo paleistą šūvį. Taip šiuolaikinės detekcijos sistemos leidžia aptikti tiek balistinės raketos, tiek minosvaizdžio, tiek snajperio buvimo vietą. Įvairūs jutikliai padeda kurti ir įvairias išmaniąsias minas arba valdomus sprogmenis, kurie patys nustato ir pasirenka taikinį.
- **ŠAUNAMIEJI GINKLAI.** Net tradicinės ginkluotės galimybės dar nėra išsem-

tos. Ypatingas dėmesys skiriamas įvairių šaudmenų tikslumui, balistiniams parametrams ir pan. „Kiliminį“ bombardavimą dabar gali atstoti viena valdoma bomba. Kalbant apie individualius šaulio ginklus, plėtojamos interaktyvios prisitaikymo sistemos ar net „valdomų“ kulku bandymai. Išbandomi kinetiniai šaudmenys bei visiškai kitu nei klasikiniu parako principu šaudantys ginklai (elektromagnetinės ir lazerinės patrankos). Tobulinami ir kiti šaudmenys, tarkime, torpedos. Taikomas kavitacinis principas, kuriant prieš torpedą oro posluoksnį, leistų jai pasiekti labai didelį greitį.

- **NEMIRTINI (NELETALŪS) GINKLAI** – mikrobanginiai, lazeriniai, „garso patrankos“, imobilizavimo priemonės ir pan.
- **EKIPUOTĖ.** Papildomos komforto priemonės pakelia karių ir kovos ekipažų moralę, praplečia kovos galimybes ir sumažina nuostolius mūšio lauke. Konkrečių pavyzdžių gali būti labai daug ir jie susiję su daugeliu mokslo ir pramonės sričių. Jau vien nanotechnologijų taikymas tekstilėje leidžia

Evakuacijos robotas BEAR. Robotai vis labiau įsitvirtina karyboje. Panašu, kad, be žvalgybos ar logistikos, jie pradės dalyvauti tiesioginiuose kovos veiksmuose.

sukurti pluoštus ir audinius, pasižyminčius neįprastomis savybėmis. Nauja karinė apranga gali būti gaminama iš audinių, kurie kuria ir palaiko nustatytą mikroklimatą, savaime išsivalo, netgi veikia kaip saulės baterijos. Ir tai tik maža aukštųjų technologijų pritaikymo sritis.

- **MOKOMOJI ĮRANGA IR SIMULIATORIAI** – dar viena svarbi sritis, kur tinkamai pritaikytos šiuolaikinės technologijos leidžia saugiau bei pigiau rengti ir treniruoti įvairių sričių kario specialistus.

- **ROBOTAI** – jų paskirtis ir naudojimo galimybės labai plačios. Karo robotika pamažu tampa įgali efektyviai atlikti ne tik kovinio aprūpinimo, bet ir kovos veiksmus prieš techniką bei gyvąją jėgą. Robotų sudėtingumas varijuoja nuo automatizuotų sistemų iki perspektyvinių projektų, kur robotams labiau tiktų „kiborgų“ pavadinimas. Pavyzdžiui, spaudoje nagrinėjant bepiločių skraidymo aparatų ateitį, buvo minimas autonomiškas nedidelis žvalgybinis skraidymo aparatas, kuris gebėtų savarankiškai įsi-

krauti, pakibęs ant elektros linijų laidų. Kitas beveik fantastinis projektas – robotas, galintis gauti energijos „misdamas“ organiniu maistu (!).

Žinoma, nevardijant visų karo sektoriuje taikomų mokslo ir technikos sričių laimėjimų, reikia pasakyti, kad plėtojami projektai labai skiriasi savo sudėtingumu ir įgyvendinimo galimybėmis. Kai kurie jų yra tik koncepcinio ar smegenų „šturmo“ lygio. Tačiau net tokių, kol kas „ne visai naudingų idėjų“ plėtra, jei tik ji paremta mokslinių tyrimų metodais, kuria naujus diskursus ir tam tikrą pridėdamąją vertę. Taip pat reikia prisiminti, kad karo sąvoka tampa vis neapibrėžtesnė, o grėsmių pobūdis greitai ir nenuspėjamai kinta. Todėl vakar „nenaudingas“ projektas gali tapti aktualus rytoj.

Kas tie klasteriai ir mokslo slėniai?

Naujos technologijos kuriamos jungiant daugybę įvairių mokslo sričių žinių. Vadinasi, šis darbas turi būti integralus, komandinis ir koordinuotas. Kuriant iš-

manųjį produktą, nepakanka vien „linijinio“ gamybos būdo „brėžinys–konvejeris–gaminys“. Šiuo metu tam reikia iš dalies atsisakyti net įprastos vertikalios hierarchijos, susiejant mokslą, gamybą ir verslą į atvirą sąveikaujantį tinklą. Išmaniuosius ginklus dera taip pat išmaniai ir konstruoti.

Klasteriai (angl. *cluster* – spiečius, sankaupa) yra įmonių ir asocijuotųjų institucijų, susijungusių tam tikrose srityse, grupės, susijusios bendromis technologijomis ir žiniomis. Jie paprastai esti apibrėžtose geografinėse teritorijose, kur paprastas susisiekimasis, logistika ir lengvai prieinama kvalifikuota darbo jėga. Tokį išsamų apibrėžimą išpopuliarino Harvardo universiteto profesorius M. Porteris prieš porą dešimtmečių.

Žinoma, jungtinių įmonių ar industrijos rajonų būta ir prieš šimtmetį ar dar anksčiau, tačiau daug įmonių ir fabričių vienoje vietoje – tai tik mechanistinė gamintojų sankaupa. Kitaip nei ji, klasteris yra „organiškas“, jo įmonės sąveikauja lanksčiai. Laikoma, kad klasterio potencialas – tai visada daugiau nei visų jį sudarančių narių galimybių suma.

Per gana trumpą laiką įsitikinta: verslo ir mokslo partnerystės tinklų svarba ne-paneigiama.

Klasteriuose lengvesnės **inovacijų** gi-

lo ir technologijų parke kuria mokymo ir tyrimų centrą ir pan.

Klasteryje sąveikaudamos įmonės lanksčiau ir adekvačiau vertina iššūkius,

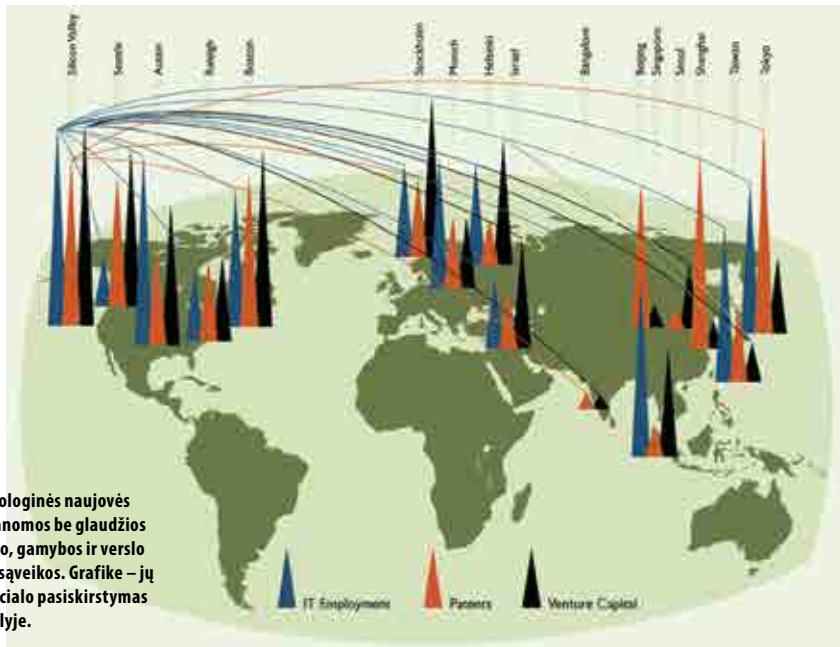
šalies mastu). Klasteriai reikalingiausi smulkiosioms ir vidutinėms verslo įmonėms: taip randasi lengvesnės sąlygos konkuruoti užsienio rinkose, lengviau organizuoti rinkodaros ir pardavimo procesus. Bendros veiklos rezultatas – **kokybė** (mokslinės techninės naujovės) ir (arba) **kiekybė** (daug galutinių produktų).

Klasteriai formuojasi dešimtis metų. Šiuo metu pasaulyje priskaičiuojama apie 105 rajonai, kurie priskiria save technologinių klasterių grupei ir kurie vienaip ar kitaip atitinka bendrus kriterijus.

Pasaulio mastu klasterizacija Lietuvoje tėra pradinio lygio, tačiau ji įgauna tam tikrą pagreitį. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūros vadovas A. Karlonas teigė: „Pastarieji metai – ne klasterizacijos bumas, bet matomas pakankamai aktyvus augimas.“ Lietuvos įmonių galimybės pavieniui spręsti produktyvumo, efektyvumo, o ypač inovatyvumo problemas nėra didelės – 99,3 proc. įmonių Lietuvoje dirba mažiau nei 250 darbuotojų. Klasteryje, kooperuojantis su kitomis įmonėmis ir institucijomis, minėtus uždavinius galima spręsti kur kas veiksmingiau.

Esama ir stabdančių veiksnių: susiburti gana lengva, bet reikia sukurti gerą organizacinį aparatą, o tam reikia įvairios kompetencijos. Pavyzdžiui, klasikiniame klasteryje – Silicio slėnyje Jungtinėse Amerikos Valstijose (angl. *Silicon Valley*) –

Technologinės naujovės neįmanomos be glaudžios mokslo, gamybos ir verslo sričių sąveikos. Grafike – jų potencialo pasiskirstymas pasaulyje.

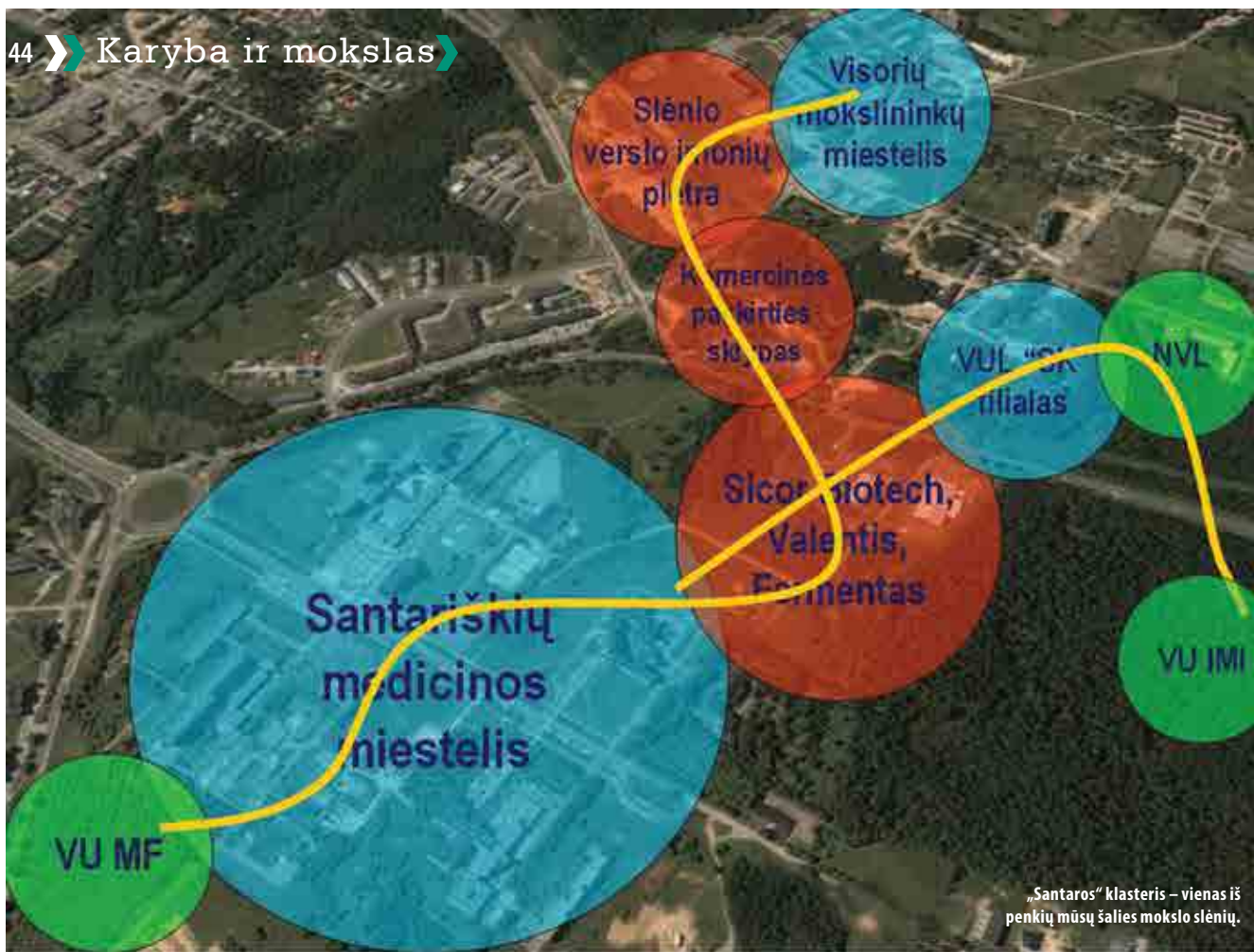
mimo sąlygos: dažnos bendrovės ir organizacijos, susibūrusios į klasterį, imasi statyti bendrus tyrimų centrus. Pavyzdžiui, Lietuvoje lazerių ir inžinerijos technologijų klasteris Fizikos instituto Moks-

kuria netradicinius **komunikacijos ir administravimo** būdus.

Klasteriai „sujudino“ ekonomiką, nes, pasirodo, yra svarbus **konkurencingumo didinimo veiksnys** (šakos ar visos

Ateities karybos projektai stebina gausa. Tobulėjant technologijoms, kai kurie jų gali tapti realybe.

vyksta labai dinamiški procesai: nuolatinis įmonių susilieėjimas, išsiskyrimas, verslo planų rengimas ir koregavimas, gimsta taktiniai ir strateginiai aljansai, viešas įmonių akcijų siūlymas, atviri posėdžiai ir t. t.

Posovietinio mentaliteto ypatumai dažnai pakiša koją mokslo ir verslo sąjungai. Stokojama patirties ir informacijos, pasitikėjimo vieni kitais. Pastebėta, kad verslo atstovai neretai skundžiasi dėl skirtingo požiūrio į verslo plėtrą, biurokratinių kliūčių, ilgo planų rengimo ir tvirtinimo, lėšų skirstymo... Tačiau šiuo atveju klasteriai, be galutinio produkto, turi dar vieną pliusą: sekimas gerąja patirtimi ir įdirbis pamažu keičia požiūrį į administravimą bei verslo santykius.

Jau apie 2008 metus Lietuvoje pradėta įgyvendinti kelis metus brandinta penkių mokslo studijų ir verslo centrų idėja. Mokslo slėnių vardą gavę tokie integruoti centrai vienur traktuojami kaip mokslo technologijų parkai, kitur – kaip mokslo tiriamieji institutai, skirti verslo praktikai. Sėkmingiausia analogija – jau minėtas žymusis Silicio slėnis, jame gimė daugybė

naujoviškų produktų. Iš esmės slėniai – tai tie patys klasteriai, sujungiantys mokslą, gamybą ir verslą.

Vilniaus Saulėtekio technologijų slėnis plėtoja lazerių ir šviesos technologijas, medžiagotyra, nanotechnologijas, puslaidininkų fiziką, elektroniką ir organinę elektroniką, civilinę inžineriją.

Vilniuje įsikūrusio „Santaros“ slėnio, esančio Visorių informacinių technologijų parke, specializacija – biotechnologija ir stambiamolekulinės medžiagos, molekulinė medicina ir biofarmacija, ekosistemų ir saugios aplinkos tyrimai, informatika ir komunikacijų technologijos.

Kaune įsteigto „Santakos“ slėnio kryptys – darnioji chemija, mechatronika ir elektroninės technologijos, ateities energetika, informacinės ir komunikacinės technologijos. IRT technologijos bei verslas plėtojamas Mokslo ir technologijų parke „Technopolis“.

Kauno mokslo slėnis „Nemunas“ plėtoja su žemės ūkiu susijusias sritis.

Klaipėdoje esantis Jūrinis slėnis atlieka jūros aplinkos ir jūros technologijų studijas.

Europos Sąjunga (ES) skiria nemažai dėmesio mokslo ir technologijų plėtrai. Lisabonos strategijoje buvo nustatyta, kad kiekviena valstybė narė ir kandidatė į ES iki 2010 metų 3 proc. bendrojo vidaus produkto turi skirti moksliniams tyrimams. Taigi mokslo klasterių koncepcija Lietuvoje gali būti sėkmingai plėtojama. Visi slėnių projektai turėtų būti įgyvendinti iki 2015 metų pabaigos. Mokslo slėniuose įgyvendinama per 20 investicinių projektų, juos koordinuoja Švietimo ir mokslo bei Ūkio ministerijos. Tikėtina, kad mokslo slėniai plėtos vis daugiau projektų, vienaip ar kitaip susijusių su gynybos problematika.

Lietuvos laimėjimai ir galimybės

Išsivysčiusiose šalyse gynybos sričiai skiriama daug dėmesio, o karo technologijos tam tikru atžvilgiu iki šiol yra stiprus mokslo variklis. Dažnai naujais mokslo išradimais pirmiausia pritaikomi kariuomenėje. Kariniai tyrinėjimai bei naujovės vėliau tampa pravarčios ir civiliam gyvenime.

Lietuva, anot Kauno technologijos universiteto Gynybos technologijų instituto (KTU GTI) direktoriaus Algimanto Federavičiaus vertinimo, turi gana galingą mokslinį potencialą, galintį prisidėti prie šalies gynybos. Neatsilieka ir karo pramonė. Vienaip ar kitaip, mūsų gynybos poreikius tenkina 129 įmonės – jos gamina NATO standartus atitinkančius šovinius, įvairių karo ir specialiosioms reikmėms pritaikytą tekstilę, ryšių bei informacinių technologijų techniką ir t. t. Palyginti neseniai pradėję veikti integruoti mokslo, studijų ir verslo slėniai taip pat prisideda prie aukštųjų technologijų projektų plėtros. Jų nagrinėjamų mokslo sričių, kurių laimėjimai yra arba gali būti naudojami gynybos reikmėms, gana daug. Tai mikrobangos ir lazeriai, branduolinė fizika, chemija, elektronika ir mechatronika, medžiagų mokslas, informatika. Šios sritys leidžia kurti kompleksinius treniruoklius ir šaudymo simuliatorius, minų iešiklius, diagnostikos ir testavimo aparatūrą, bepiločius orlaivius, raketinę techniką (nuo taikinių imitatorių iki suborbitinių raketų), įvairius robotus ir pan. Pavyzdžiui, šių metų sausį Karo akademijoje vykusioje konferencijoje „Ateities karybos sistemos“ buvo viešai pademonstruotas robotas savadarbiams sprogmėnims išminuoti.

Viena iš mūsų karo mokslo ir pramonės prioritetinių krypčių turėtų būti orien-

tuota į eksportą. Būtent klasterizacija ne kartą įrodė galinti įvesti vieną ar kitą produktą į platesnę, nei iki tol, rinką. Taip pat svarbus gynybos projektų aspektas – tarptautinė kooperacija (pavyzdžiui, kosminiuose projektuose).

Puoselėti karo ir mokslo sąjungą būtina ne vien dėl „meilės aukštosioms technologijoms“ ar akademinės karjeros. Nors

esame Europos valstybė ir gyvename pakankamai taikiu metu, nederėtų užmiršti Baltijos geopolitinio konteksto, taip pat nesenu karinių konfliktų: Rusijos ir Gruzijos karo arba netgi Turkijos ir Graikijos konflikto dėl Kipro. Todėl mūsų šalyje gynybos bei mokslo partnerystė turėtų stiprėti ir plėstis. Atrodo, dėl to sutaria visos suinteresuotos šalys. ■

Mokslo potencialas gali padėti stiprinti šalies gynybą. KTU sukurti produktai leidžia saugiai ir veiksmingai rengti karo specialistus.

KTU GTI raketinė technika – perspektyvi erdvė gynybos projektams.

Lietuvos vietinė rinktinė. Įkūrimo ir kovos istorija

> Dr. Arūnas Bubnys
> Dalius Žygelis

Šiomet Vasario 16-ąją minime ir 70-ąsias Lietuvos vietinės rinktinės, dažnai vadinamos tiesiog Plechavičiaus rinktine, įkūrimo metines.

Per visą Antrąjį pasaulinį karą Lietuvos visuomenėje buvo gyvybinga Lietuvos kariuomenės atkūrimo idėja. Netrūko ir realių bandymų šią idėją įgyvendinti. Lietuvių aktyvistų fronto (LAF) ir 1941 m. birželio sukilėlių, jų iškeltos Lietuvos laikinosios vyriausybės deklaruotuose dokumentuose bei veikloje ši idėja vis atgimdavo ir buvo svarstoma.

1941–1944 m. nebuvo nei Lietuvos valstybės, nei Lietuvos kariuomenės, tačiau Lietuvoje buvo sudaromos ir veikė įvairios vokiečiams pavaldžios lietuviškos karinės formuotės: lietuvių savisaugos daliniai (policijos batalionai), vadinamieji statybos (inžinerijos) batalionai, Lietuvos vietinė rinktinė (LVR), Tėvynės apsaugos rinktinė (TAR). Vokiškos kilmės lietuviškos karinės formuotės buvo Trečiojo Reicho okupacinės politikos ir pastangų įtraukti Lietuvos vyrus bei jaunimą į karo tarnybą rezultatas. Vis dėlto visų šių formuočių kūrimo ir jų veiklos istorijoje negalima nematyti ir atkaklių bandymų pasinaudoti tam tikromis aplinkybėmis bei galimybėmis ir įgyvendinti pačios lietuvių tautos politinius bei karinius interesus.

Karo ir vokiečių okupacijos metais bene ryškiausias bandymas atkurti Lietuvos kariuomenę arba bent jau jos branduolį buvo susijęs su LVR istorija. 1943 m. pa-

baigoje raudonarmiečiai visu frontu artėjo prie Lietuvos ir kėlė tikrą bei skaudžiai pažįstamą sovietinės okupacijos grėsmę. 1943 m. rudenį sovietinė propaganda prabilo apie greitą „Pabaltijo tarybinių tautų išvadavimą“. Didžiulį nerimą kėlė gandai, kad antihitlerinės koalicijos vadovų susitikimuose Maskvos konferencijoje ir Teherane Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV) bei Didžioji Britanija negynė Baltijos šalių valstybingumo, tyloomis sutiko su jų sovietine aneksija (nors ir nepripažino jos teisėtumo). Nuo 1943 m. rudens Lietuvoje, ypač Vilniaus krašte, vis labiau ėmė siautėti sovietų ir lenkų partizanai (Armijos Krajovos (AK) būriai). Lietuvoje stiprėjo politinė nuostata „gintis bolševikų invazijai“, tūkstančiai Lietuvos vyrų buvo pasiryžę stoti į lietuviškus karinius dalinius, didelė dalis krašto visuomenės pritarė Lietuvos kariuomenės atkūrimo idėjai. Ginkluotųjų pajėgų organizavimo

reikalu teko bendradarbiauti su karą pralaiminčiais okupantais vokiečiais. Kitos realios istorinės alternatyvos nebuvo.

Net Vakaruose buvę Lietuvos diplomatai, atsargiai vertinę bet kokią bendradarbiavimą su vokiečiais, iš esmės pritarė lietuviškų ginkluotųjų pajėgų atkūrimui. Antai diplomatas E. Turauskas 1943 m. rudenį rašė: *Ką žmonės dabar begalvoja, raudonai šmėklai artėjant? Būtų labai svarbu ir įdomu patirti. Gal šeimininkai (t. y. vokiečiai) pasiekė to „stebuklo“, kad žmonių nuotaikos pakrypo Paleckio naudai? Netektų labai stebėtis. O daryti kas nors reikėtų ir bandyti telkti pajėgas bent savo sienoms ginti. Žinoma, jei dar bėra su kuo kalbėti.*

Artėjant Rytų frontui ir nepavykus įtraukti Lietuvos jaunimo į SS legioną bei vermachto dalinius, vokiečiai buvo priversti keisti savo politiką Lietuvoje, leisti patiems lietuviams mobilizuoti karinius dalinius. 1943 m. lapkričio 23–24 d. posėdžiavę generaliniai tarėjai atmetė lietuvių ginkluotųjų pajėgų organizavimo SS legiono forma planą ir pasisakė už tautinę Lietuvos kariuomenę, kuriai vadovautų lietuvių karininkai ir kuri veiktų Lietuvoje bei gintų kraštą nuo bolševikų invazijos. Per 1943 m. Kalėdas iš Berlyno grįžęs Lietuvos generalinis komisaras A. T. von Rentelnas pasikvietė pirmąjį generalinį tarėją Petrą Kubiliūną, prof. Mykolą Biržišką bei plk. Antaną Rėklaitį ir išdėstė jiems vokiečių poziciją:

- Vokiečiai atsisako reikalavimo organizuoti lietuvių SS legioną.
- Sutinka, kad būtų organizuojama lietuvių divizija.
- Reikalauja, kad Lietuvos kariuomenės vadas būtų vadinamas generaliniu Lietuvos ginkluotųjų pajėgų inspektoriumi.
- Lietuvių divizijai turi vadovauti vokiečiai.
- Lietuviai turi paduoti peticiją dėl divizijos organizavimo.

Sunkios derybos su vokiečiais. Rinktinės įkūrimas

1944 m. sausio 3–4 d. Lietuvos generaliniai tarėjai svarstė peticijos projektą. Peticijoje prašyta leisti organizuoti karinį junginį, kuris galėtų vadintis 1-ąja Lietuvos divizija. Jai vadovautų aukštesnysis lietuvių karininkas, vadinamas generali-

niu inspektoriumi. Divizija būtų kuriama mobilizacijos būdu, jos uždavinys – ginti Lietuvos teritoriją nuo bolševikų invazijos. A. T. von Rentelnas išbraukė iš peticijos visas sąvokas, reiškiančias Lietuvos suverenumą ir savarankiškumą, atmetė prašymą leisti į LVR stoti visiems norintiems vyrams, tarnaujantiems savisaugos daliniuose ir policijoje. Tarėjai A. T. von Rentelno suredaguotą peticiją pasirašė. Tokį vokiečių administracijos elgesį įžvalgiai įvertino Lietuvių aktyvistų fronto leidžiamas biuletenis: *Šitokios vokiečių tendencijos teberodo du dalykus: pirma, kad jie lietuviams nepasitiki ir nenori jiems leisti didesnės savarankiškesnės ginkluotos pajėgos; antra, kad jie tebesiekia tik savo vienašališkų interesų. Kariniu atžvilgiu jie nori gauti žmonių savo kariuomenės spragoms užkišti; politiniu atžvilgiu – paskelbti pasauliui, kad lietuviams prašosi priimami vokiečių vadovybėje ir globoje kovoti dėl Naujosios Europos. Tolesnė įvykių raida parodė, kad lietuviams supranta savo interesus, netapatina jų su okupantų planais ir nenori būti aklu įrankiu vokiečių rankose. Žymiausi lietuvių karininkai nepasirašė A. T. von Rentelno suredaguotos peticijos.*

1944 m. sausio 7 d. A. T. von Rentelnas išsikvietė gen. Povilą Plechavičių ir ilgai jam įrodinėjo būtinybę steigti lietuvių dalinius kovai su bolševizmu. Sausio 9 dieną gen. P. Plechavičius A. T. von Rentelnui pareiškė sutinkąs ginti savo tautiečius,

jeigu jam nebus kliudoma organizuoti dalinių ir jiems vadovauti. A. T. von Rentelnas pasižadėjo pakalbėti su Berlynu, nes užimtuose kraštuose steigti karinius dalinius galima tik gavus SS ir policijos vado Heinricho Himmlerio sankciją. Gen. Stasys Raštikis savo atsiminimuose mini, kad į LVR vado postą buvo trys kandidatai: gen. S. Raštikis, plk. A. Rėklaitis ir gen. P. Plechavičius. Pirmiesiems dviem atsisakius, vasario 1 dieną vadu paskirtas P. Plechavičius.

1944 m. sausio 31 d. buvo pasirašytas Reicho SS ir policijos vado štabo įsakymas dėl lietuvių batalionų organizavimo kovai su partizanais (vokiečiai LVR vadino *Litauische Sonderverbände* – lietuvių ypatingaisiais būriais). Tą pačią dieną (sausio 31-ąją) H. Himmleris išleido įsakymą dėl 50 000 lietuvių surinkimo Vermachto Šiaurės armijų grupei. Po ilgų derybų su Ostlando SS ir policijos vadu Lietuvoje gen. mjr. Hermannu Harmu sutarta dėl 5 000 karių dalinio organizavimo. Vėliau kontingentas padidintas iki 10 000. LVR turėjo būti organizuojama iš apskričių komendantūrų su joms nustatytais kariniais daliniais. Buvo paskirti 25 LVR apskričių komendantai, jie turėjo bendradarbiauti su apskričių viršininkais ir remtis jų aparatu bei pagalba. 1944 m. vasario 3 d. Kaune sudarytas LVR štabas, jo viršininku paskirtas plk. Oskaras Urbonas, gen. št. plk. A. Rėklaitis tapo štabo I skyriaus viršininku,

LVR karių kolona Ukmergėje.
1944 m. pavasaris

gen. št. plk. ltn. Aleksandras Andriušaitis – II skyriaus, gen. št. plk. Antanas Šova – III skyriaus, o plk. ltn. Vladas Grudzinskas – IV skyriaus viršininku. Kpt. Justinas Liaukus paskirtas Rinktinės štabo adjutantu. 1944 m. vasario viduryje gen. P. Plechavičius susitarė su vokiečiais, kad LVR bus tiesiogiai pavaldi jam ir kad be LVR vado sutikimo negalės būti niekur kitur naudojama; LVR veiks tik Lietuvos teritorijoje, o jos karininkai ir kareiviai nešios lietuviškas emblemas. Ginklais, šaudmenimis ir maitu turėjo aprūpinti vokiečiai. Planuota suformuoti 20 LVR batalionų (vieną batalioną turėjo sudaryti keturios kuopos, iš viso batalione – 800 karių) ir įsteigti karo mokyklą bei puskarininkių mokyklas. Vokiečių ryšių karininkai neturėjo teisės kištis į bataliono vado veiklą. Vokiečių civilinė valdžia pažadėjo tuo metu, kai bus steigiama LVR, neimti jaunuolių darbams į Vokietiją. Susitarti nebuvo lengva, nes pernelyg skyrėsi interesai. Vokiečiai siekė mobilizuoti Lietuvos vyrus bei panaudoti juos grynai savo interesams, lietuviai sutiko kovoti su bolševikais tik gindami Lietuvos valstybės sienas ir tik Lietuvoje. Ši dilema ir priešprieša tarp vokiečių bei lietuvių interesų buvo sudėtinga ir sunkiai sprendžiama: Lietuvos vyrų įtraukimas į karą formaliai Vokietijos pusėje grėsė didžiuliais žmonių nuostoliais, negatyviomis politinėmis pasekmėmis, nes Vakaruose tai galėjo būti įvertinta kaip priešiškas veiksmas, beje, galėjęs stiprinti ir bolševikų pretenzijas į Lietuvą bei potencialias jų represijas. 1944 m. vasario 16 d. gen. P. Plechavičius per radiją pakvietė Lietuvos vyrus stoti į jo vadovaujamą LVR: *Pirmasis rinktinės uždavinys – kova su banditizmu. Į Stalino pasikėsinimą mus išnaikinti – visi lietuviai buriasi į Rinktinę. <...> Lietuviai per amžius gynė nuo priešų savo žemę ir šiandien visi kaip vienas pasiryžę ginti savo tautos laisvę ir gyvybę. <...> Rinktinės veikimo plotas – Lietuvos teritorija. Be mano sutikimo iš Lietuvos ribų joks dalinys negali būti paimtas kur nors nusiųsti. Rinktinei vadovaus lietuvių karininkai. <...> Lietuvos vyrai, aš jus kviečiu stoti į mano organizuojamą Vietinę rinktinę. Visi vykite pas savo apskričių komendantus, nes atėjo laikas ginti savo Tėvynę.*

Būtent vasario 16-oji, kai per radiją visai Lietuvai transliuotas gen. P. Plechavičiaus kvietimas stoti į LVR, yra laikoma Rinktinės įkūrimo diena.

Tautos entuziazmas dėl LVR

Taip aiškiai apibrėžtos veikimo srities ir visų lietuviškų reikalų gynimo akcentavimo, anksčiau kuriant kitas lietuviškas karines formuotes, nebuvo. Iš pradžių į LVR registruota savanoriškai. Savanorių verbavimo centrai buvo Marijampolė, Suvalkų Kalvarija, Ukmergė, Seredžius, Plungė ir Panevėžys. Registruoti savanorius apskričių komendantūrose pradėta vasario 21 dieną. Lietuvių rezistencinė spauda (ypač Lietuvių aktyvistų fronto) iš pradžių rėmė LVR organizavimą, nes tikėjosi, kad ji taps būsimos Lietuvos kariuomenės branduoliu, reikalingu kovai dėl Lietuvos valstybės atkūrimo ir civilių gyventojų bei lietuviškos administracijos apsaugai nuo teroristinių sovietų ir lenkų partizanų būrių. 1944 m. vasario 16 d. Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas paskelbė atsišaukimą *Į lietuvių tautą!* Aštuntasis atsišaukimo punktas skelbė: *Didžiai vertindamas tautinių karo pajėgų reikšmę kovoje dėl Lietuvos išlaisvinimo, Komitetas visokeriopai remia Lietuvos kariuomenės atkūrimą.* Taigi, vyriausioji antinacinio pagrindžio vadovybė irgi parėmė LVR steigimą. Išskyrus Lietuvos laisvės armiją (LLA), beveik visos svarbiausios lietuvių tautinio pagrindžio organizacijos pasisakė už LVR kūrimą. Tokio plataus visuomenės ir pagrindžio pritarimo nebuvo sulaukusi jokia kita vokiečių okupacijos metais bandyta kurti lietuviška karinė formuotė. Gen. P. Plechavičiaus 1944 m. vasario 16 d. kalba per radiją padarė stiprų emocinį įspūdį, atspindėjo Lietuvos visuomenės nuotaikas. Didžioji tautos dalis vylėsi, kad pasibaigus karui vėl pavyks atkurti šalies nepriklausomybę. Norint dėl pastarosios kovoti, reikėjo turėti savo kariuomenę. Lietuvos vietinę rinktinę politikai, karininkai ir jaunimas matė kaip galimybę

atkurti Lietuvos kariuomenę, vertino LVR kaip būsimos kariuomenės užuomazgą ir branduolį. Skubėti vertė ir pavojinga situacija pačioje šalyje. Iš pradžių jauni Lietuvos vyrai, skatinami patriotinių jausmų ir pažadų, kad galės tarnauti Lietuvoje (nebus išvežami į Vokietiją ar Rytų frontą), noriai stoji į LVR. 1944 m. vasario 21–kovo 1 d. užsiregistravo 19 500 vyrų ir susidarė 5 000 karių kontingentas. Nutarta suorganizuoti 13 batalionų po 750 karių. Įpratę prie nesėkmingų mobilizacijų Lietuvoje, naciai buvo nustebinti netikėtos LVR sėkmės. SS vadovybė, viena vertus, darė LVR įvairių kliūčių, kita vertus, prisiimdama ją, stengėsi kuo daugiau jaunimo paimti į Vokietijos kariuomenę ir atlikti visuotinę mobilizaciją.

Vokiečių tikslai ir daromos kliūtys

Vokiečiai ėmė reikalauti, kad kiekvienoje LVR kuopoje būtų po vokiečių karininką, o batalionų intendantūroms vadovautų vokiečių karininkai – *zahlmeisteriai*. Pačioje Rinktinėje stiprėjo vokiečiams nepalankios nuotaikos. LVR štabas stengėsi sutvarkyti apginklavimo, tiekimo ir kareivių mokymo reikalus. Marijampolėje įsteigta karo mokykla, turėjusi rengti karininkų kadrus LVR batalionams. 1944 m. kovo pradžioje LVR štabo viršininkas plk. O. Urbonas parengė rinktinės kario priesaiką, panašią į buvusią Lietuvos kariuomenės: *Aš, Vietinės rinktinės karys savanoris, Visagalio Dievo akivaizdoje prisiekiu, kad nesigailėsiu savo jėgų ir gyvybės, ginsiu Lietuvos žemę nuo bolševikinių bandų. Tam stropiai vykdysiu visus viršininkų įsakymus, būsiu narsus ir sąžiningai atliksiu savo tarnybos pareigas, kaip dera doram ir garbingam Lietuvos kariui. Taip man, Dieve, padėk.*

SS ir policijos vadas Lietuvoje H. Harmas atmetė šią priesaiką ir pareikalavo

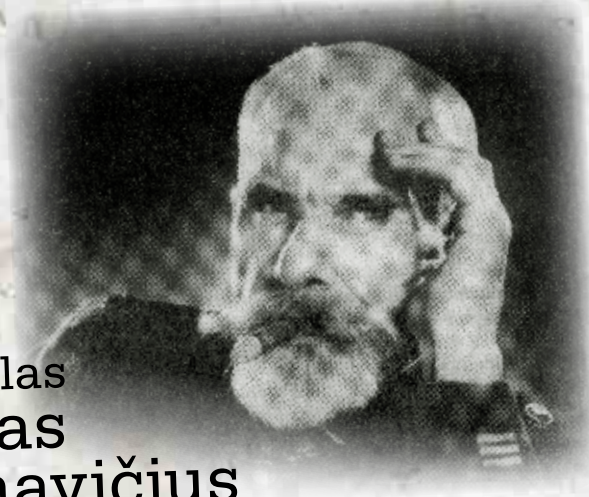
prisiekti pagal jo atsiųstą tekstą: *Aš, kaip Vietinės rinktinės karys, savo noru Visagalia Dievo akivaizdoje prisiekiu, kad nesigailėdamas savo jėgų ir gyvybės, didžiojo vokiečių reicho vado Adolfo Hitlerio aukštojoje vadovybėje, ginsiu Lietuvos žemę nuo bolševikinių gaujų. Tam stropiai vykdysiu savo viršininkų įsakymus, būsiu narsus ir sąžiningai atliksiu savo tarnybos pareigas, kaip dera doram ir garbingam Lietuvos kariui. Taip man, Dieve, padėk.*

LVR štabas, gavęs Harms atsiųstą tekstą, suprato, kokia bus LVR karių reakcija, dėl to neišsiuntė šios priesaikos teksto į batalionus ir vilkino jos priėmimą tol, kol vokiečiai likvidavo pačią LVR. Sovietų po grindžio žvalgybos duomenimis, Vilniuje dislokuotas 301-asis LVR batalionas davė priesaiką, tačiau skaitydamas priesaiką nė vienas kareivis nepakėlė rankos. Tikriausiai LVR kariai bent taip protestavo prieš jiems svetimos priesaikos priėmimą.

1944 m. kovo 5 d. Ostlando SS ir policijos vadas Friedrichas Jeckelnas pakvietė į Rygą generalinį tarėją P. Kubiliūną ir gen. P. Plechavičių. Pokalbiai su F. Jeckelnu ir kitais nacių pareigūnais truko 14 valandų. Vokiečiai reikalavo tuojau sutelkti 40–60 tūkst. karo talkininkų (vok. *Hilfswillige*), kad jie perimtų visą Šiaurės fronto (nuo Narvos iki Vilniaus) užnugario aptarnavimą ir taip išlaisvintų Vermachto užnugario dalinius frontui. Už tai vokiečiai žadėjo sustabdyti 100 000 Lietuvos žmonių ėmimą darbams į Vokietiją. Gen. P. Plechavičius nurodė, kad pirma reikia baigti organizuoti LVR, o paskui bus galima kalbėti apie kitus dalykus.

Sutelkti karo talkininkus (vok. *Hiwi*) buvo sunku – tai parodė transporto talkininkų mobilizacija 1942 m. pavasarį ir vasarą. Dauguma Lietuvos karininkų buvo nusistatę prieš karo talkininkų organizavimą ir jų panaudojimą Estijoje bei Latvijoje. 1944 m. kovo 8 d. Lietuvos generaliniai tarėjai taip pat pasisakė prieš *Hilfswillige* dalinius ir vietoj siūlė organizuoti kelias divizijas, kurioms vadovautų ne vokiečių generalinis inspektorius, bet Lietuvos kariuomenės vadas.

Šlubuojant vokiečių gynybai Rytuose, jų aukštieji karininkai lietuvių administracijai ir gen. P. Plechavičiui kėlė vis naujus ir didesnius reikalavimus. 1944 m. kovo 22 d. gen. P. Plechavičių iškvietė Vermachto Šiaurės armijų grupės vadas feldmaršalas W. Modelis. Pokalbyje

Generolas Povilas Plechavičius

Povilas Plechavičius gimė 1890 m. vasario 1 d. Mažeikių apskrities Židikų valsčiaus Bukančių viensėdyje. 1914 m. baigė Orenburgo kavalerijos karo mokyklą. Su rusų armijos kavalerijos daliniu dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare; 1917 m. kovojo su bolševikais Rusijos pietuose, buvo daug kartų sužeistas. 1918 m. rugpjūtį grįžo į Lietuvą, apsigyveno tėvonijoje ir sudarė žemaičių partizanų rinktinę kovoti su į Lietuvą plūstančiais bolševikais. 1918 m. lapkričio 15 d. Valstybės Taryba P. Plechavičių paskyrė Sedos apskrities apsaugos vadu; jo suburti partizanų būriai buvo pertvarkyti į savanorių kariuomenę – ji išvijo bolševikus ne tik iš Šiaurės

Lietuvos, bet ir iš dalies Latvijos. 1919 m. lapkritį paskirtas Mažeikių miesto ir apskrities karo komendantu. Kovojo su bermontininkais ir sustabdė jų plitimą po Žemaitiją. 1920-ųjų Vasario 16-ąją P. Plechavičiui suteiktas kapitono laipsnis. Tais pačiais metais kpt. P. Plechavičius dalyvavo Nepriklausomybės kovose su lenkais prie Seinų, Augustavo miškuose ir prie Varėnos. 1921 m. – I husarų pulko vadas. 1922 m. rugsėjį tapo majoru. 1924 m. baigė aukštuosius karininkų kursus (IV laida), 1926 m. –

Praho karo akademiją. Vienas iš 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo organizatorių. Nuo 1927 m. rugpjūčio – Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininkas. 1929 m. vasarį pakeltas į generolus leitenantus. 1929 m. vasario 13 d. išėjo į atsargą. Ūkininkavo Čiuteliuose, netoli Šiaulių. 1940 m. birželio 15 d. prasidėjus sovietų okupacijai pasitraukė į Vokietiją. 1941 m. vasarą grįžo į Lietuvą. 1944 m. Kaune subūrė Lietuvos vietinę rinktinę ir jai vadovavo. Atsisakęs vykdyti vokiečių reikalavimą perduoti Rinktinę vokiečių valdžiai, 1944 m. gegužės 15 d. kartu su kitais Rinktinės štabo nariais buvo suimtas ir išvežtas į Salaspilio koncentracijos stovyklą. Vėliau paleistas, bet buvo prižiūrimas gestapo. Artėjant antrajai sovietų okupacijai pasitraukė į Vokietiją. 1949 m. išvyko į Jungtines Amerikos

Valstijas. Nuo 1950 m. – Lietuvių karių veteranų sąjungos „Ramovė“ centro valdybos pirmininkas, nuo 1962 m. – garbės narys. Mirė 1973 m. gruodžio 19 d. JAV; palaidotas Šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje.

Už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Vyčio kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu (1923), Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu (1928), Italijos „Corona d'Italia“ 2-ojo laipsnio ordinu (1928), Kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (1928), Nepriklausomybės medaliu (1928), Latvijos atminimo medaliu. Dar tarnaudamas Rusijos kariuomenėje buvo apdovanotas Šv. Jurgio kryžiumi. Po mirties apdovanotas Vyčio kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi (2004).

Generolas Povilas Plechavičius niekada nepriklausė jokiai politinei partijai. Jo gyvenimo credo buvo ši dar 1928 m. viešai paskelbta jo sentencija: *Tauta be energingų, sumanių, pasiaukojusių ir nepartinių vadų yra pasmerкта žūti. Kas bet kuriuo būdu niekina juos, tas kasa ne tik sau, bet ir visai tautai kapą. Todėl, jei norime laiduoti Lietuvos Nepriklausomybę ir saugumą, turime užmiršti visas partijas ir visi, kaip vienas, turime dirbti tikrai Tėvynės gerovei. O kai Tėvynei bus gera, tai ir visiems tėvyniečiams bus gera gyventi.*

Gen. Plechavičiui grįžus iš
Salašilio-konč. stovyklos.
Pakeliu į Skuodą.
Nuotraukoje iš dešinės į kairę
p-lė Plechavičiūtė, gen. P. Ple-
chavičius ir kpt. O. Žadvydas

dalyvavo vokiečių generolai F. Brämeris, E. Justas ir Ostlando SS ir policijos vadas F. Jeckelnas. Vokiečiai iškėlė naujus reikalavimus:

1) iki gegužės 1 dienos duoti 10 500 karo talkininkų (15 batalionų), jiems vadovautų vokiečių armijos vadas, o batalionų vadai ir kiti karininkai būtų lietuviai; pirmieji 3–7 batalionai turėjo būti suformuoti iki balandžio 18 dienos;

2) formuoti 1-ąją Lietuvos diviziją, kuri veiktų nuo Lietuvos į rytus esančiame Šiaurės fronto sektoriuje;

3) šias formuotes organizuoja Lietuvos ginkluotųjų pajėgų generalinis inspektorius. Vietinė rinktinė ir toliau lieka vykdyti savo uždavinių.

Generaliniu inspektoriumi turėjo tapti gen. P. Plechavičius. Generaliniai tarėjai kovo 24 dieną šias vokiečių iškeltas sąlygas priėmė.

Vis labiau aiškėjo, kad mobilizacijos skelbimas neišvengiamas, kitaip grėsė LVR likvidavimas. Pradėta sudaryti visų 1915–1924 m. gimusių vyrų sąrašus būsimai mobilizacijai. Sąrašai privalėjo būti įteikti apskričių komendantams iki balandžio 12 dienos. LVR vadas spaudoje pranešė apie kadrinių ir atsargos karininkų registraciją apskričių komendantūrose iki balandžio 10 dienos. Rezistencinė lietuvių spauda, nujausdama vokiečių ketinimus per LVR atlikti visuotinę mobilizaciją ir pasiūsti Lietuvos jaunimą į Rytų frontą, pradėjo antimobilizacinę agitaciją. „Laisvės kovotojas“ rašė: *Bet kokia mobilizaci-*

ja, skelbiama vokiečių okupacinės valdžios arba ir dabartinių lietuviškų institucijų, bus neteisiška ir kaip tokia lietuviams nebūtinai privaloma. Iš viso karinių pastangų reikalu mums tenka pakartoti pagrindinį nusistatymą: 1) lietuviai yra pasiryžę atremti bolševikų pastangas dar kartą grįžti į Lietuvą, 2) tuo tikslu organizuojamos karinės formacijos yra prasmingos, 3) visos lietuviškos karinės pastangos turi būti skiriamos Lietuvos nepriklausomybės atstatymui, vadovaujamos tik pačių lietuvių ir veikiančios tik Lietuvos teritorijoje, Lietuvos sienų gynimui. Kiekvieną karinių pastangų reiškinį mes matuojame ir matuosime tik nepriklausomybės atstatymo prasmingumo mastu.

Vis labiau stiprėjant vokiečių spaudimui, 1944 m. balandžio 28 d. gen. P. Plechavičius paskelbė mobilizaciją. Lietuvių pagrindžio spauda aktyviai agitavo prieš naują mobilizaciją, ragindama vyrus neregistruoti ir neišvykti iš Lietuvos. Pats gen. P. Plechavičius mobilizacijos paskelbimo išvakarėse sukviėtė LVR apskričių komendantus ir davė jiems slaptus nurodymus boikotuoti mobilizaciją. Kaip ir buvo galima tikėtis, naujoji mobilizacija (1915–1924 m. gimusių vyrų ir visų 1910–1919 m. gimusių karininkų) žlugo. Registravosi 3–5 proc. šaukiamojo amžiaus vyrų, iš jų daugelis buvo netinkamos sveikatos. Alytuje 1944 m. gegužės 12 d. turėjo registruotis 134 vyrai, atvyko 10, o mobilizuoti buvo tik 7. Panašūs rezultatai buvo ir kituose Lietuvos miestuose bei miesteliuose. Iš viso Lietuvoje turėjo registruotis 13 865

asmenys, registravosi tik 3 125, o tinkamai tarnybai pripažinti tik 586. Lietuvos jaunimas nenorėjo tarnauti vokiečiams nei Rytų, nei Vakarų frontuose.

Konfrontacijų katilė. Lietuvos vietinės rinktinės kovos krikštas

1944 m. balandžio ir gegužės mėn. sandūroje į Vilniaus kraštą buvo perkelti septyni LVR batalionai. 301-asis batalionas buvo paskirtas į Ašmeną, 308-asis – į Alšėnų rajoną, 309-asis – į 2-ąją Varėną, 310-asis – į Jašiūnų ir Šalčininkų rajonus. 303-iasis batalionas iš Marijampolės išsiųstas į Trakus, paskui išskirstytas Onuškio, Lentvario ir Rūdiškių stotyse. Rytų Lietuvoje buvo keturios stovyklos – vokiečių, LVR, raudonųjų partizanų gaujų, lenkų AK – ir jų interesai smarkiai skyrėsi. Iš esmės visi kariavo su visais. Sovietinių gaujų interesai gana aiškūs – jiems priešai buvo tiek plechavičiukai, tiek vokiečiai, tiek AK daliniai, nors, palyginti su pastaraisiais, jų priešai buvo panašūs. Skyrėsi tik tikslai. Vokiečiai apginklavo plechavičiukus, duodavo ginklų ir tai pačiai AK. Tikslas – svetimomis rankomis organizuoti kovą su besiveržiančiais bolševikais. AK, nepaisydama to, kad pati ėmė iš vokiečių ginklų, laikė LVR karius kolaborantais. Kaip matome, interesų sankirta – didžiulė. Tokiais atvejais konfrontacija neišvengiama.

1944 m. balandžio mėn. 303-iojo bataliono 3-ia kuopa vykdė operaciją Rūdiš-

kių apylinkėse. Čia ji susidūrė su sovietų partizanais. Mūšyje buvo nukauti 7 raudonieji partizanai; žuvo ir 3 LVR kariai, du sužeisti.

Vilniaus krašte, ypač tuose rajonuose, kuriuos tarpukariu okupavo Lenkija, veikė gerai organizuoti ir gausūs lenkų partizanų – AK būriai. Gegužės 7 dieną prie Kaniavos įvyko LVR ir AK kautynės. Čia susidūrė LVR 309-asis batalionas ir AK 6-oji brigada. Pagal Eišiškių žandarmerijos posto pranešimą mjr. K. Kionigui, lenkų partizanai plėšikavo Žydeikių kaime, apie 3 km į šiaurės vakarus nuo Kaniavos. Prieš juos iš 2-osios Varėnos buvo pasiųstos dvi LVR 309-ojo bataliono karių grupės. Tarp akovcų ir plechavičiukų įvyko smarkus susišaudymas. Mūšyje žuvo 12 lietuvių ir dar 17 sužeista. Lenkų žuvo 13 asmenų. Kautynės baigėsi apie 15 valandą. Akovcų, vokiečių pranešimo duomenimis, buvo apie 200 žmonių. Buvęs LVR karys Stasys Gvildys pateikė tokią Kaniavos mūšio versiją: *Sekmadienio rytą du paaugliai paprašė LVR karių apginti nuo gretimame kaime plėšikaujančių „akovcų“. Karių būrys prie Kaniavos kaimo pateko į pasalą. Dešimt LVR karių žuvo, buvo sužeistų. Į kovą įsitraukė visa II kuopa ir, kol sulaukė pagalbos iš kitų 309 bataliono kuopų, keletą valandų narsiai kovėsi su galingesniu priešu. „Akovcai“ atsitraukė, išsiveždami daug žuvusių ir sužeistų. Jų krauju buvo aplaistytas kelias iki Panočių kaimo.*

Pralaimėjimo įsiutinti akovcai atsitraukdami pakeliui nužudė vietinius gyventojus Joną Stasionį, Vaclovą Janevičių, Miką Petrulį, mokytoją Smelevičių. Išliko Kaniavos mūšyje žuvusių plechavičiukų pavardės: V. Kupcikevičius, V. Tolkus, J. Mažeika, A. Žagarskas, B. Knataitis, Bočys, Zienius, Jančys, Giedraitis, Končius ir Macijauskas. Viena pavardė nežinoma. 1999 m. Kaniavos mūšyje žuvusiems LVR kariams pastatytas paminklas. Galima tvirtinti, kad bent jau Varėnos valsčiuje LVR kariai pristabdė AK būrių rengiamą vietos lietuvių terorizavimą.

Ne tokios sėkmingos kautynės su AK buvo kitose pietryčių Lietuvos vietose. Prie Turgelių, Graužiškių ir

Mūrinės Ašmenos LVR batalionai patyrė nuostolių. Gegužės 13 dieną mūšyje prie Mūrinės Ašmenos žuvo kuopos vadas kpt. Eduardas Počebutas. Iš viso šiose keleriose kautynėse žuvo apie 100 LVR karių. Pagrindinės gyvosios jėgos nuostolių priežastys buvo tos, kad labai menkai apmokyti, palyginti prastai apginkluoti, be to, be Rinktinės vado žinios vokiečių išmėtyti nedideliais vienetais LVR kariai įsivėlė į ginkluotus konfliktus su daug gausesnėmis ir labiau patyrusiomis AK pajėgomis. LVR vadas gen. P. Plechavičius rašte Vyriausiajam Lietuvos išlaisvinimo komitetui rašė: *Siunčiant batalionus į Vilniaus kraštą, slaptai buvo įsakyta batalionų vadams, kad vengtų susirėmimų su ten esančiais lenkų partizanais, nes ne mūsų interesas buvo su jais kautis arba juos naikinti. Atsižvelgiant į tai, tikėtina, kad LVR ir AK padalinių susirėmimai vokiečius ne itin domino, nors viena pusė buvo lyg jų sąjungininkė.*

Rinktinės likvidavimas ir vokiečių represijos

1944 m. gegužės 9 d. paskirtas naujas SS ir policijos vadas Lietuvai Kurtas Hintze perdavė P. Plechavičiui F. Jeckelno įsakymą dėl LVR batalionų ir komendantūrų perdavimo SS ir vokiečių apygardų komisarų žinion. P. Plechavičius apie tą dieną įvykius rašė taip: *Aš tuoj daviau Vilniaus*

krašto batalionams kontr-įsakymus išeiti iš kautynių su lenkais ir grįžti į vietas, kurios buvo paskirtos pirmuoju mano įsakymu; ir vykdyti tik tai mano įsakymus. Tuojau išsukiau Karo Mokyklos viršininką ir įsakiau jam kuo greičiausiai paleisti namo kariūnus, kurių buvo per 1800 ir beveik visi neginkluoti.

Su V. R. Štabo viršininku plk. Urbonu nuvykau pas SS ir policijos vadą Hinžę ir griežtai pareiškiau, kad jo įsakymas, kaip prieštaraujantis mano ir Vokietijos valdžios atstovo susitarimui, nebus vykdomas ir kad nei aš, nei V. Rinktinės kariai policininkais, o tuo labiau SS, nebūsime. Mano griežta laikysena labai paveikė Hinžę. Ir jis pasakė, kad tegul viskas lieka kaip buvo, kol atvyks Jeckeln'as. <...> Kariūnų paleidimas namo ėjo pilnu tempu ir krizės metu (1944.V.15) vos keliasdešimt jų buvo likę kareivinėse.

Represijų ilgai laukti nereikėjo. 1944 m. gegužės 15 d. į Kauną atvykęs F. Jeckelnas kartu su K. Hintze ėmė organizuoti LVR likvidavimą. Gen. P. Plechavičius su LVR štabu (23 karininkais) buvo suimti ir išgabenti į Salaspilio koncentracijos stovyklą netoli Rygos. Pakeliui į stovyklą pavyko pabėgti LVR štabo mobilizacinio skyriaus viršininkui A. Šovai. Raudonajai armijai priartėjus prie Rygos, o vėliau – prie Liepojos, suimtieji LVR štabo karininkai buvo paleisti į laisvę arba pabėgo. 1944 m. gegužės 16 d. paskelbtas F. Jeckelno įsakymas: *Naujai pastatyti lietuvių policijos daliniai (Vietinės rinktinės daliniai) nereiškę*

Iš LVR karių sudaryta Wittmundo (Vokietija) karinio oro uosto apsauga.

noro kariauti ir be kovojimo metė ginklus. Jų vadas gen. Plechavičius ruošė sąmokslą. Todėl tolesnėmis karo sąlygomis lietuvių policijos batalionai (V. Rinktinės daliniai) netinkami. Ir todėl nuo šios dienos V. Rinktinės daliniai bus suimti ir nuginkluoti. Tuo tarpu vyrai bus pervesti į aviacijos kovojimo batalionus. Tuose batalionuose lietuviai gaus aviacijos uniformas ir bus kaip vokiečiai kariai laikomi, maitinami ir atliks Vokietijos aerodromuose jiems skirtus uždavinius. Kas dezertyruos, tas ir savo namiškių gyvybę stato pavojun. Kas nuo savo dalinių pasišalins arba dezertyruos, bus su šeimos nariais suimti ir visas turtas konfiskuotas. Gegužės 16 dieną vokiečiai likvidavo LVR karo mokyklą Marijampolėje. Dauguma kariūnų, gavę gegužės 12 dieną Rinktinės vado įsakymą išsiskirstyti, buvo paleisti namo, tačiau komendantūros dalinys ir keli atsitiktinai likę kariūnai pasipriešino. Lietuviai ir puolantys vokiečiai susišaudė. Žuvo penki LVR kariūnai.

Ypač žiauriai pasielgta su Rytų Lietuvos LVR batalionais. Ašmenos LVR batalioną vokiečiai apsupo ir nuginklavo tuo metu, kai laidoti kovose su AK žuvę LVR kariai. Vokiečiai nutraukė laidotuves ir net neleido užkasti žuvusiųjų. Neužkastą kapą su tvarkė vietos lietuviai. 1944 m. gegužės 17, 18 ir 21 d. vokiečiai Paneriuose sušaudė apie 80 LVR karių, o kitus nuginklavo ir suėmė. Nuginklavo Vilniaus krašte buvusius LVR batalionus į Salaspilio koncentracijos stovyklą išvežti dar 28 Rinktinės karininkai (daugiausia leitenantai). Iš viso Salaspilyje kalėjo 52 LVR karininkai. 106 LVR kariūnai išvežti į Štuthofo koncentracijos stovyklą, 983 jos kareiviai – į Oldenburgo konclagerį. Iš 10 000 LVR karių naciai suėmė apie 3 500, dauguma suimtųjų išvežti į Vokietiją ir perduoti priešlėktuvinės gynybos tarnybai.

Gen. P. Plechavičiaus teigimu, vokiečiams pavyko nuginkluoti tik keturis LVR batalionus, o kiti su ginklais ir amunicija pasitraukė į miškus arba grįžo namo. Monografijos apie P. Plechavičių autorius Petras Jurgėla rašo: *Vietinės rinktinės vyrai ir visa lietuvių tauta pasitikėjo gen. Plechavičiumi ir žinojo jo neoficialiai pasakytus žodžius:*

– Aš tautos reikalų neišduosiu, o mano vyrai žinos, kaip pasielgti. Jeigu manęs nėra – visiems į mišką.

Represijos prieš LVR karius sukėlė didelį lietuvių visuomenės nerimą ir pasipiktini-

Buvę LVR kariai – Lietuvos partizanai.

mą. Iki tol kai kurie sluoksniai dar pasitikėjo vokiečiais ir galimybė susitarti su jais dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo bei bendros gynybos nuo Raudonosios armijos, tačiau žiauriai likvidavus Rinktinę galutinai sugriuvo bet koks pasitikėjimas. 1944 m. gegužės 27 d. Hintze dar paskelbė besislapstantiems LVR kariams įsakymą iki 1944 m. birželio 10 d. atiduoti turimus ginklus, amuniciją ir kitus karo reikmenis. Nepaklususiems šiam įsakymui asmenims grasinta griežtomis bausmėmis. Tačiau į šiuos reikalavimus niekas nereagavo.

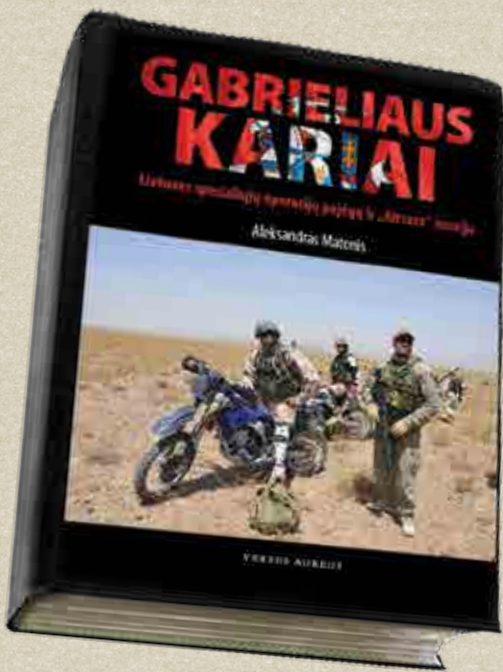
Tai buvo paskutinis vokiečių bandymas atlikti Lietuvoje masinę karinę mobilizaciją ir savo žinion paimti didelę karo tarnybai tinkamą Lietuvos jaunimo dalį. Tačiau ir ši mobilizacija, pirmiausia dėl pačių vokiečių kaltės (susitarimų laužymo bei vienašališko keitimo), žlugo. Gen. P. Plechavičius nepakluso spaudimui, nepaaukojo Reicho interesams Lietuvos jaunimo, įstojusio į jo vadovaujamą Rinktinę, nepavertė jos svetimtaučių įrankiu.

Gen. P. Plechavičiaus ir jo vadovaujamų Lietuvos vietinės rinktinės karininkų bei karių kova ir auka išreiškė lietuvių tautos patriotinių jėgų pasiryžimą ginti savo valstybę, jos teritorijos vientisumą, išreikškė tautos politinę valią gyventi laisvai ir savarankiškai. Rinktinės sukūrimas buvo

istoriškai prasmingas patriotinis veiksmas. Patriotinės lietuvių visuomenės dalies ir karininkijos intencija buvo paversti kuriamą LVR būsimos Lietuvos kariuomenės užuomazga ir branduoliu. Dėl nuolatinių vokiečių bandymų prisidengiant LVR atlikti masinę Lietuvos jaunimo mobilizaciją ir pasiūsti kuo daugiau lietuvių į Rytų frontą, LVR kūrimas ir veikla tapo dramatiškomis lietuvių ir vokiečių interesų varžybomis. Ši kova be nugalėtojų. LVR nepavyko tapti Lietuvos kariuomenės užuomazga, o vokiečiams nepavyko atlikti masinės mobilizacijos ir paversti lietuvių patrankų mėsa Rytų fronte. Išvengę nacių suėmimo Vietinės rinktinės kariai, atėjęs sovietų okupantams, tapo Lietuvos partizanais ir svariai prisidėjo prie dešimtmėčius trukusio ginkluoto antisovietinio pasipriešinimo.

■ ■ ■

1949 m. vasario 16 d. Radviliškio rajone, Mėnaičių kaime, po ūkininko Stanislavo Mikniaus svirnu iškastame ankštame bunkeryje, susirinkę Lietuvos partizanų vadai pasirašė Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos deklaraciją, ji paklojo nepriklausomos valstybės atgimimo pamatus. Pirmasis DEKLARACIJĄ pasirašė buvęs Lietuvos vietinės rinktinės 310-ojo bataliono vadas Jonas Žemaitis. ■

GABRIELIAUS KARIAI.

Lietuvos specialiųjų operacijų pajėgų ir „Aitvaro“ istorija

Šiame Vilniaus knygų mugėje tarp daugelio naujų kūrinių pristatytas vienas leidinys tikrai ras savo vietą Lietuvos karybos istorijoje. Tai žurnalisto Aleksandro Matonio knyga „Gabrieliaus kariai. Lietuvos specialiųjų operacijų pajėgų ir „Aitvaro“ istorija“.

Kas lėmė, kad buvo ryžtasi būtent knyga praskleisti paslapties šydą, gaubian-

tį Lietuvos specialiųjų operacijų pajėgų (SOP) karių? Kokia šių pajėgų atsiradimo mūsų šalyje istorija ir ką Gabrieliaus kariai veikia Afganistane?

Savo mintimis dalijasi pats knygos autorius A. Matonis.

Gerbiamasis Aleksandrai, kaip kilo mintis rašyti knygą kaip tik apie lietuviš-

kas SOP. Juk jos, kaip žinoma, yra dengiamos tam tikru paslapties šydu?

Būtent Jūsų minėtas paslapties šydas ir tapo pagrindine tokio sprendimo priežastimi. Per savo dviejų dešimčių metų žurnalisto karjerą maždaug pusę to laiko kuravau gynybos bei krašto apsaugos temas ir pamenu, kad apie 2003–2004 metus į viešumą iškilo

pirmosios užuominos apie Lietuvos SOP. Beje, tuomet jos vadintos taip, kaip dabar, nors buvo metas, kai SOP vadintos specialiuųjų operacijų junginiu (SOJ).

Tuomet pagal politikų nustatytus informacijos rėmus buvo žinoma ir apie pirmųjų keturių eskadronų misijas Afganistane, tad, be abejo, teko susipažinti su tais neįvardytais karininkais, kurie dalyvavo kuriant ir formuojant Lietuvos SOP. Kai kurių iš jų veidus aš labai gerai prisiminiau dar iš 1991-ųjų sausio įvykių, nes kaip tik tuomet tie vyrai tarnavo Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriuje. Taigi, galima sakyti, kad su karine tematika susidūriau pačioje savo, kaip žurnalisto, karjeros pradžioje ir nuolatos prie jos grįždavau.

SOP plėtojimosi aspektai taip pat užėmė svarbią vietą, nes teko stebėti visas institucines ir teises aplinkybes, susijusias su SOP, kaip ketvirtosios mūsų kariuomenės „šakos“ pripažinimu. Sakyčiau, mano pažinties su SOP esminis lūžis įvyko 2007 metais, kai buvau pakviestas prisijungti prie diplomatinės tarnybos ir išvažiavau į Afganistaną dirbti specialiosios misijos vadovu. Tuo metu, atsižvelgiant į saugumo aplinkybes, mums ir buvo priskirta apsaugos grupė, kurią sudarė SOJ Ypatingosios paskirties tarnybos (YPT), dar vadinamų žaliukais, kariai.

Ne visi YPT kariai yra žaliukai. Šio kva-

lifikacinio laipsnio turėjimas reiškia priklausymą aukščiausiai YPT karių, laikomų universaliais SOP kariais, kategorijai.

Taigi, su šiais vyrais kartu patys į petį teko praleisti nemažai laiko, išgyventi vadinamąją 2008 metų Goro krizę, vykti į patrulius ir t. t., dėl to, tęsdamas šį darbą ir po misijos Afganistane, sukaupiau tikrai nemažai medžiagos apie tas paslaptinęsias SOP.

Ar šioje knygoje chronologiškai atspindima SOP istorija, ar tai labiau atskirų žaliukų, kovinių narių, jėgerių tarnybos epizodų aprašymas?

Knyga prasideda nuo 1991 metų rugpjūčio 23-iosios nakties, kai keli tuometės Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriaus 4-ojo būrio šauliai budėjo dabartinėje Vinco Kudirkos aikštėje priešais pastatą, kuriame tada buvo komunistų partijos centro komitetas, siekdami užkirsti kelią tuomečių kolaborantų vadovybės pabėgimui.

Na, o visa kita knygoje – nuoseklus mūsų šalies specialiuųjų pajėgų plėtojimosi aprašymas.

Aleksandrai, ko vis dėlto siekėte rašydami šią knygą?

Žinoma, norėjosi kiek nors praskleisti tą paslapties šydą, gaubiantį Lietuvos

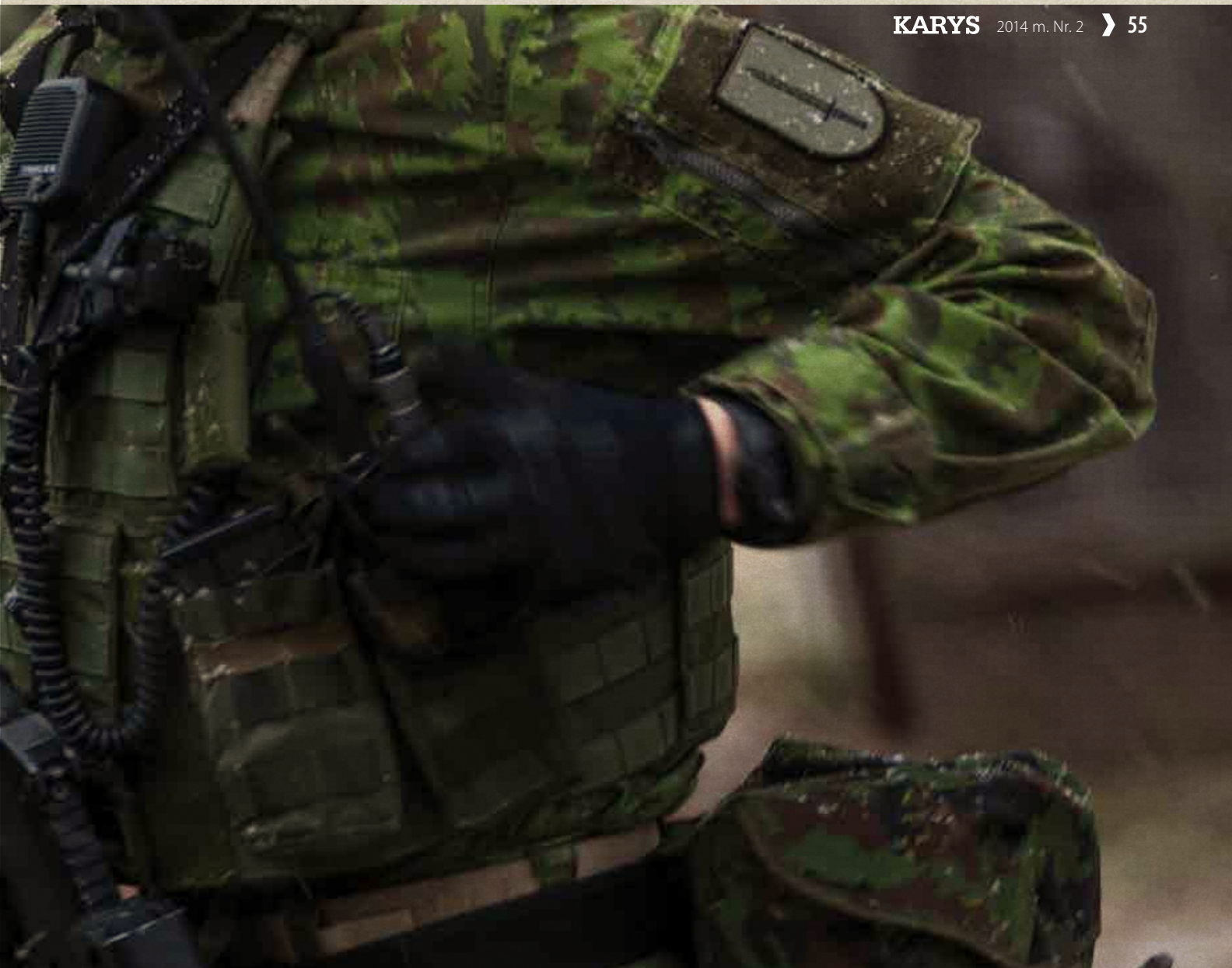
Knygos autorius su SOP apsaugos kariais Herate. Afganistanas, 2008 m.

SOP. Ir lygiai taip pat norėjosi, kad mūsų visuomenė sužinotų apie tuos puikius, ryžtingus, drąsius, pareigai atsidavusius ir priešais besąlygiškai ištikimus vyrus. Juk būtent jų dėka šiandien mes esame vienas stipriausių SOP pasaulyje ir tarp NATO narių turinti valstybė.

Aišku, Lietuvos SOP galimybes kartais lemia sąjungininkų logistika, tų pačių sąjungininkų vykdoma strateginė žvalgyba, tačiau, atsidūrę užduoties vietoje, mūsų SOP I pakopos daliniai vykdo savo užduotis aukščiausiu lygiu.

Be to, aš noriu pakeisti visuomenėje susiformavusį naratyvą. Šis susiklostė istoriškai ir nurodė, kad lietuviškos SOP iš esmės buvo formuojamos Vytauto Didžiojo jėgerių bataliono pagrindu ir tik paskui iš kažkur atsirado YPT bei koviniai nariai.

I. Budzeikaitės, A. Matonio asmeninio archyvo nuotr.

Iš tiesų buvo ne taip, nes dabartinių SOP ištakos glūdi būtent YPT, prie jų vėliau prisišliėjo koviniai narai ir geriausiai iš jėgerių.

Knygoje rasite ir vadinamojo jėgerių suokalbio aprašymą, kai, likus mažiau nei pusmečiui iki mūsų šalies įstojimo į NATO, grupė jėgerių atsisakė vykti į „Aitvaro“ misiją į Afganistaną, taip kone „torpeduodami“ vieną svarbiausių visos valstybės užsienio ir gynybos politikos tikslų. Kaip tik tada SOP kontekste paaiškėjo, kas yra kas, ir mes pamatėme, kad tokių šūkių kaip „Neapvilks“ ar „Niekada nepasiduok“ laikosi tie, kuriems jie ir priklauso, tai yra žaliukai bei koviniai narai, užėmę pasitraukusių jėgerių vietas.

Knygoje, žinoma, yra ir SOP misijų Afganistane aprašymų, ir daugybė detalių,

surinktų iš išslaptintos medžiagos bei sistemintų.

Na ir, žinoma, garsieji, legendomis apipinti mūsų SOP motociklai. Kiek vietos knygoje skirta jiems?

Galiu pasigirti, kad buvau pirmasis žurnalistas, tiesa, einantis diplomatinės pareigos, kuris pamatė pirmuosius mūsų SOP motociklus, ką tik atvežtus į Kandaharą 2007 metų pabaigoje. Mačiau ir pirmąsias mūsų karių treniruotes Afganistane bei stebėjau, kiekgi daug „Aitvare“ yra profesionalių motociklininkų. Žinoma, mačiau ir supratau priežastis, kodėl ratuotieji patruliai taip smarkiai modifikuojami, tai yra, pasikeitus aplinkybėms, kovos situacijai, nuo keturių persėdama ant dviejų ratų. Iš tiesų, reikia pabrėžti,

kad tokiose situacijose „Aitvaras“ labai greitai mąstė, puikiai prisitaikydavo prie besikeičiančių sąlygų ir, tam tikra prasme, diktavo karybos madas.

Be abejo, motociklus turėjo ne vien Lietuvos SOP kariai, jų turėjo ir vokiečiai, ir kiti. Tačiau mūsų šaliai išsiskyrė motociklų naudojimo taktika, tai yra naudojo juos ne kaip papildomo aptarnavimo transporto priemonę, bet kaip įrankį tiesioginei kovinei užduočiai atlikti. Taigi, galima sakyti, kad būtent „Aitvaro“ vyrai išrado ir išstobulino šią taktiką, iš jos vėliau atsirado įvairių atmainų, pavyzdžiui, motociklo ir sraigtasparnio sąveika vykdant kovinę užduotį.

Dėkojame už pokalbį. ■

PARENGĖ DARIUS VARANAČIUS

Lietuvos karybos istorijoje gausu įvairių mitų, kurie susiformavo įvairiais istoriniais laikotarpiais, o laikui bėgant tik stiprėjo bei įsigalėjo mūsų šalies visuomenėje, tarptautinėje erdvėje. Minėtieji mitai, jau virtę stereotipais, yra gajūs bei išlikę iki šių dienų, nors neatitinka tikrovės. Pavyzdžiui, vis dar labai populiarūs stereotipai apie Lietuvos karius viduramžiais, teigiantys, jog Lietuvos kariai nemokėjo kautis raiti, o ginkluote ir šarvais neprilygo kariams iš Rytų ir Vakarų. Nepagrįstai įrodinėjama, kad Lietuvos kariai viduramžiais nemokėjo statyti įtvirtinimų, šturmuoti prieš pilių, neturėjo bei nemokėjo naudoti pilių apgulos mašinų, o Lietuvos valstybė buvo sukurta remiantis vedybomis, o ne ginklu ar dėl žemės bei valdžios laimėtais mūšiais. Žurnalas KARYS, pasitelkdamas linksmą karikatūros žanrą, siekia prisidėti naikinant nusistovėjusius istorinius mitus ir stiprinti tikrąsias Lietuvos karo istorijos tiesas, remiantis pagrįstais moksliniais tyrimais ir faktais, kurie padės atsikratyti sąmonėje susigulėjusių mitų, naujai pamatyti ir įsiminti skirtingų mūsų istorijos laikotarpių įvykius. Jūsų dėmesiui – pirmoji ciklo „Karo istorija linksmi“ serija.

Kaip lietuviai imperiją vedybomis kūrė...